



Localitățile DUMITRA, CEPARI și TĂRPIU

Jud. Bistrița-Năsăud

## **STUDIU ISTORIC, ARHEOLOGIC SI STILISTIC**

Fișele monumentelor de arhitectura și a siturilor arheologice

Întocmit:

Istoric arheolog dr. Corneliu Gaiu

Istoric de artă Vasile Duda

## Comuna Dumitra – studiu istoric

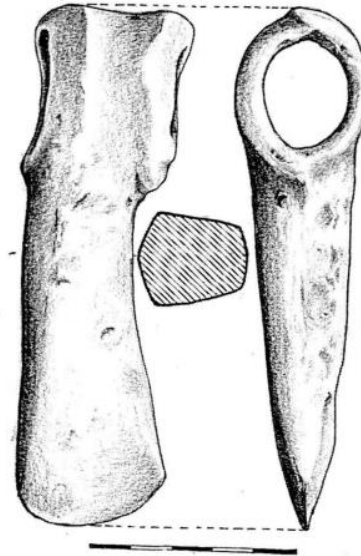
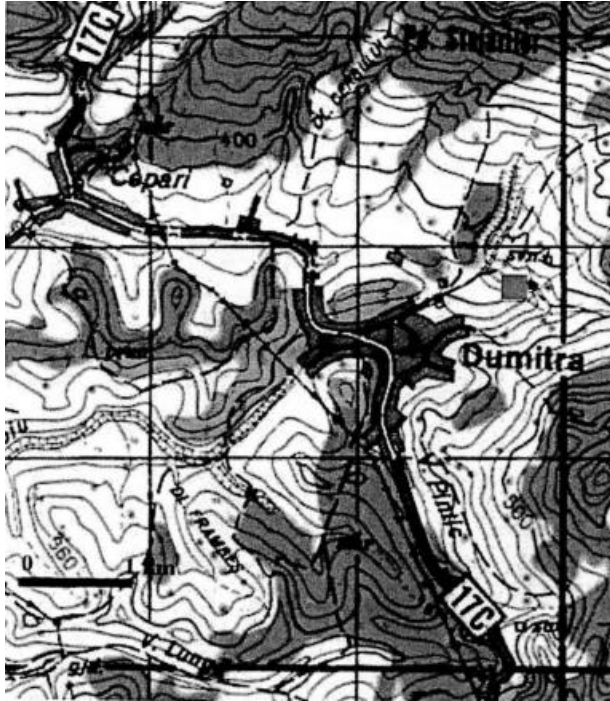
Comuna Dumitra, în alcătuirea sa actuală, cuprinde localitățile Dumitra, Cepari și Târpiu, aflate dincolo de Dealul Târgului, într-o zonă depresionară individualizată, drenată de valea Rosua și pâraiele Târgului, Morii, Valea Lungă, ce-i alimentează cursul. Delimitată de culmi înalte, spre est de Dealul Târgului (653 m) și Dealul Penticului (740 m), la vest de dealul Prislopului și Mintiului iar spre sud de culmea Ciuha, depresiunea Dumitrei este alcătuită din roci cristaline suprapuse de cele sedimentare și cutări diapire care au dat naștere unor ample depozite de sare. În hotarul Cepariului prezența rocilor vulcanice a dat naștere unor straturi de tufuri explozate până de curând. Comuna este străbătută de DN 17 C, drumul străbătând localitățile Dumitra și Cepari, care leagă Bistrița de Năsăud și Valea Rodnei fiind una din căile de comunicații utilizate încă din evul mediu. Târpiul este accesat de un drum județean dinspre Cepari. În trecut pe un drum direct asigura legătura satului cu Bistrița.

### 1. Teritoriul comunei în antichitate

Depresiunea Dumitra-Târpiu dispunând de resurse naturale variate și un sol productiv a favorizat instalarea unor grupuri umane încă din preistorie. Descoperirile arheologice se concentrează pe terasele din vecinătatea depozitelor salifere din partea de sud-vest a localității Cepari. Cele mai timpurii vestigii le reprezintă fragmentele de silex de tip aurignacian, din punctul Steinkempel, pe malul lacului de odinioară. Alte urme paleolitice, formate din gresii silicioase au fost identificate pe pantele cu expunere sudică din partea de nord-vest a localității, pe versantul stâng al Văii Sărate (Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, Editura AGIR, București 2001, p. 458).

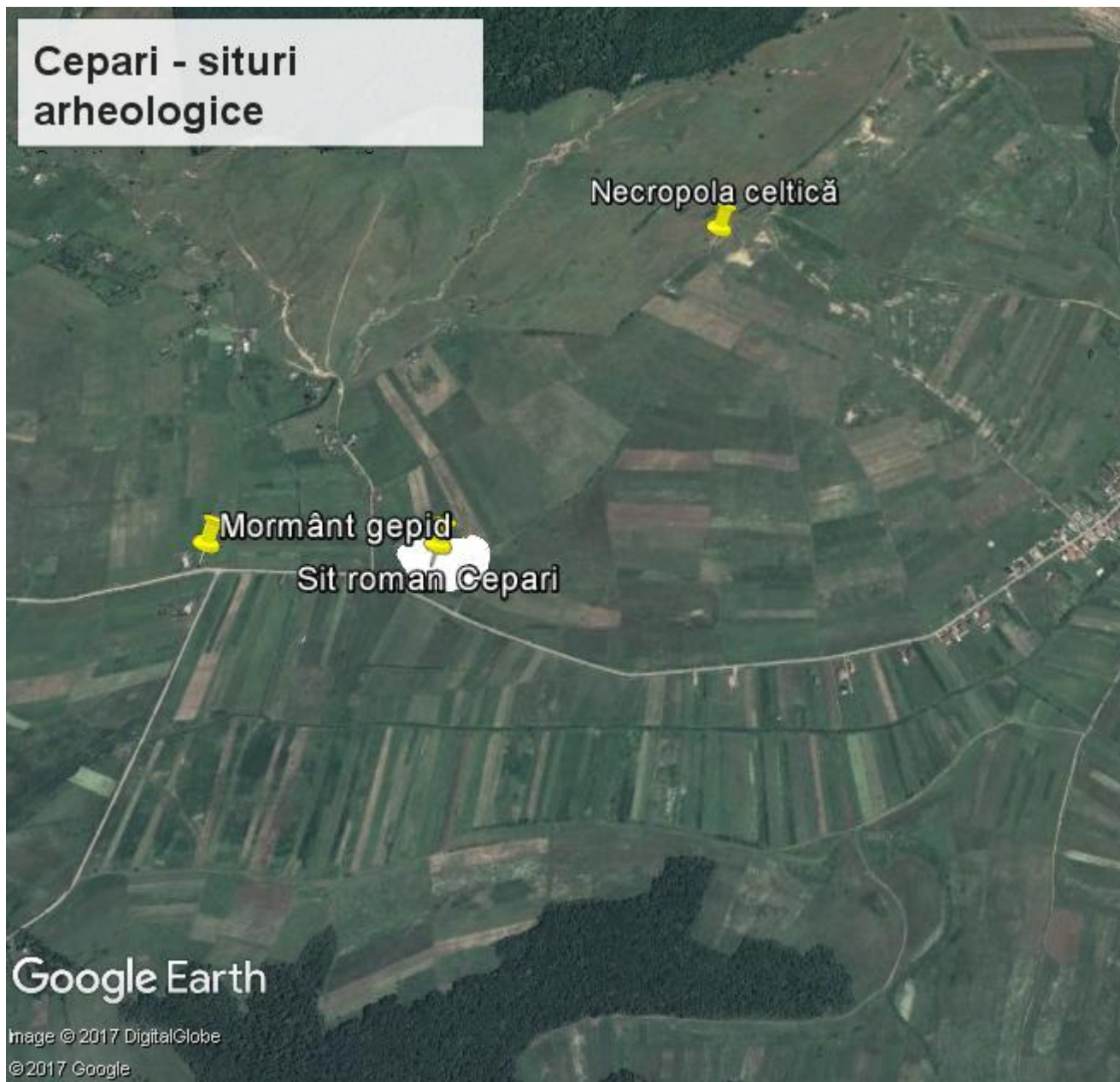
La Dumitra în zona "Valea Morii", în grădina casei cu nr. 671, o terasă cu o altitudine medie de cea. 400 m, plasată la cea. 1 km nord-est de sat a fost descoperit un topor de cupru cu orificiu transversal de înmănușare, cu urme de folosire; turnat în tipar bivalv, muchia superioară orizontală, care se datează în faza

timpurie a epocii bronzului. În jurul descoperirii au apărut mărunte fragmente ceramice aparținătoare așezării contemporane cu acesta.



Planu localității Dumitra cu marcarea locului de descoperire a toporului din aramă

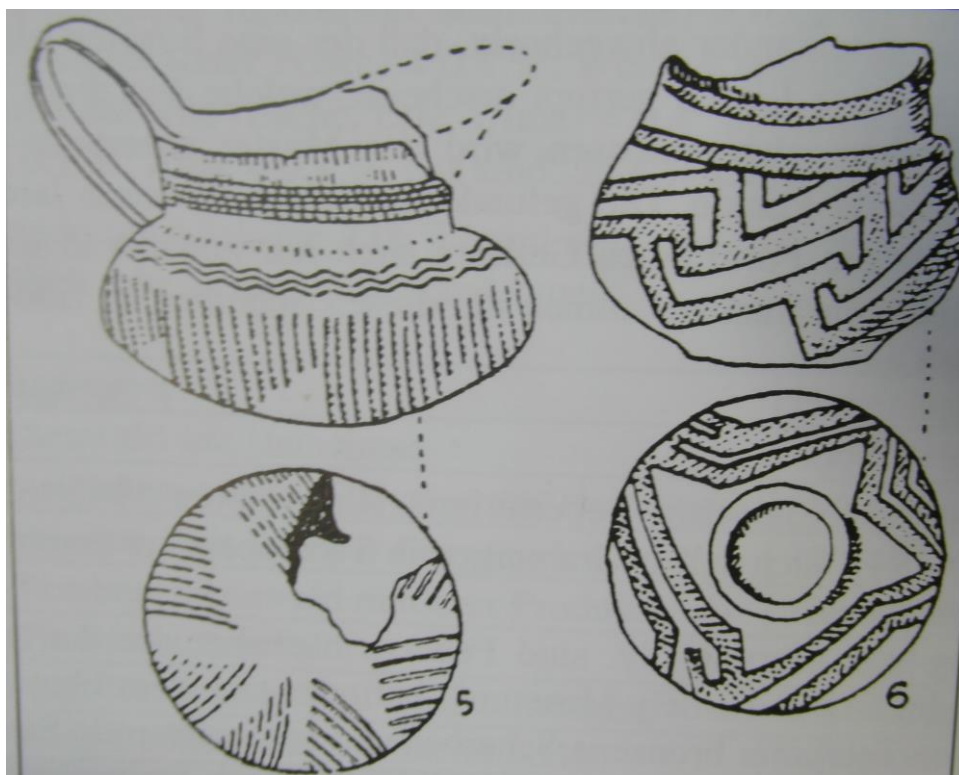
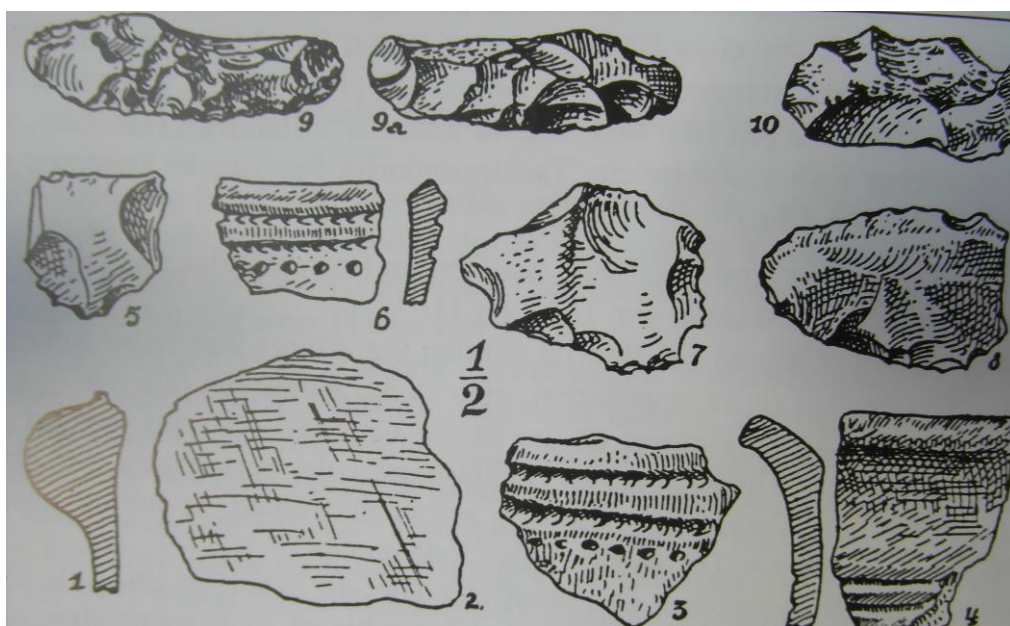
Pe o terasă de la vest de satul Cepari s-au recoltat lame din silex în tehnică aurignaciană. În hotarul aceleiași localități pe locul numit "*Lenzseifenbach*", la ramificarea drumului spre Târpiu este înregistrată o întinsă așezare cu depuneri din bronzul timpuriu și epoca târzie a bronzului.



În punctul „*Steinkempel*”, punct situat între Căpârleni și Mintiu, au fost adunate o serie de resturi ceramice și lame din silex care au intrat în colecția gimnaziului ev. din Bistrița în anul 1884. Formele ceramice și decorul vaselor susțin existența unor nivele de locuire din neolitic, cultura Turdaș și epoca bronzului, cultura Wietenberg. Cu prilejul sondajului arheologic efectuat în punctul "Cîrligate", pentru verificarea condițiilor în care a apărut un mormântul de sec. V e.n. , au fost sesizate și urme sporadice de epoca Bronzului pe care D. Protase le-a pus în legătură cu așezarea menționată.

Urmele unei așezări din epoca bronzului au fost reperate în zona vechiului cimitir evanghelic din Căpârleni, pe o terasă amplă aflată la vest de sat.

La ramificația drumului ce duce la Târpiu se semnaleză existența unei așezări de epoca bronzului (cultura Wietenberg) de pe suprafața căreia au fost culese : ceramică, chirpic, așchii de gresie etc.

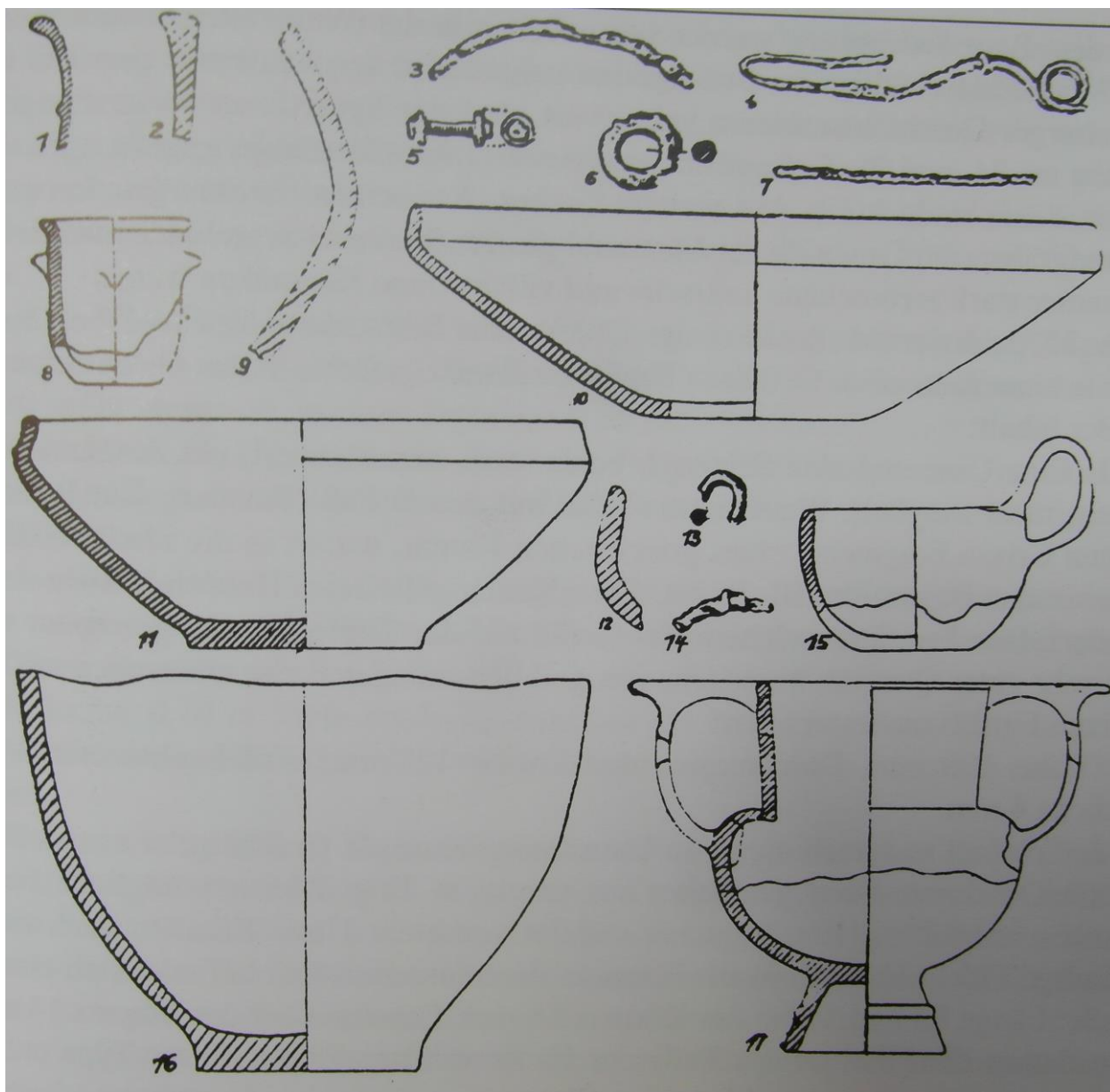


Fragmente ceramice din punctul „Steinkempel”.

Urme sporadice, în general atipice, dar sigur databile în epoca bronzului au fost depistate prin cercetări de suprafață și în punctele "Pe pleș". Pe pantele ușoare ale "Dealului Cârligate", în punctul numit "Fântâna de Slatină" sau "Fântâna

Albă", la nord de această fântână și la 1,5 km vest de sat, în dreapta șoselei Cepar-Târpiu, au fost descoperite fragmente ceramice din mai multe epoci, printre care și din Bronzul târziu, prima epocă a fierului, epoca romană și din epoca migrațiilor.

Pe culmea dealului *Pleșul Înalt* (418 m) a fost cercetat un cimitir din sec. IV –III a. Chr. cu inventare caracteristice celților: spade, vârfuri de lance, brățări, fibule, vase lucrate cu mâna și la roată.



Piese din inventarul necropolei celtice de la Cepar

Pe locul "Hârtoape" (Krumen Teilen) au fost descoperite un denar roman republican. un denar roman "C. Cassius" descoperit în Cepar de proprietarul de

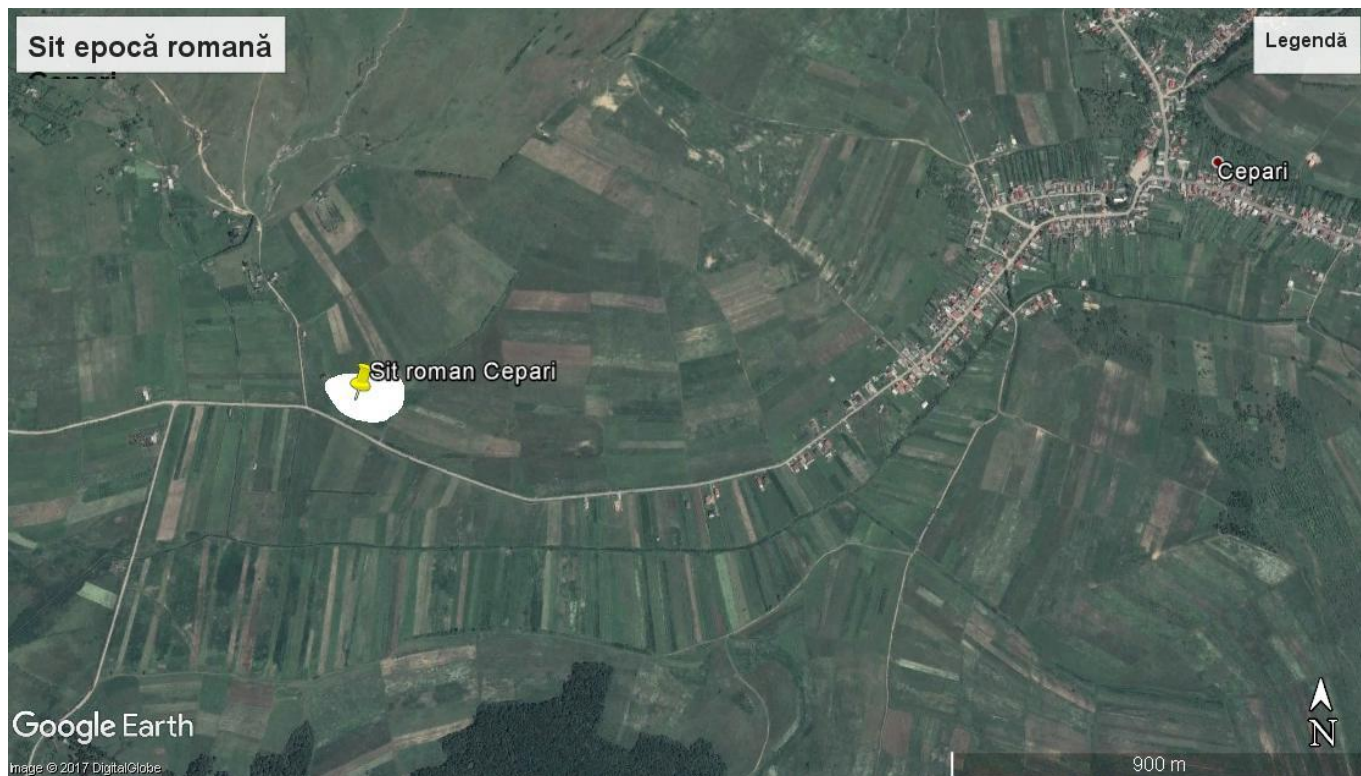
pământ Mihaly Foldvary. La Cepari, s-a descoperit în anul 1902 un denar roman de argint împreună cu alte monede “marunte”, care au fost donate muzeului colar din Bistrița de către preotul evanghelic Michael Wolff.

La ieirea din Dumitra spre Cepari, în partea dreaptă a oselei, cu prilejul unei arături adnci pentru plantarea unei livezi intensive, a fost distrusă o așezare preistorică, identificată prin periegeze, de unde au ajuns fragmente ceramice din epoca bronzului i Hallstatt, aflate în muzeul din Bistrița.

n hotarul satului Trpiu, în punctul "Valea Lungă" situat la 1 km est de sat, în apropierea unor saivane pentru oi, a fost distrusă o așezare cu mai multe niveluri de locuire. n 1976, în această așezare a fost descoperită ntmpltor o buză fragmentară, dintr-un mic vas de bronz. Imediat sub buză vasul este ornamentat cu cinci linii orizontale sub care se afla o linie în ghirlandă. Descoperirea este încadrată de T. Soroceanu în categoria cazanelor mici cu atae cruciforme datate în prima epocă a fierului. Urmele unui nivel de locuire din epoca dacică semnalate prin resturi ceramice i o monedă dacică de argint .

La intersecia drumului care duce la Trpiu cu cel înspre Mintiu, în punctul „Crligate” cu ocazia unor lucrări edilitare a fost descoperit un mormnt de nhumaie care avea drept inventar cu piese din aur: o brar cu capetele apropiate, un inel, o cataramă i o monedă, solidus, emis de mpratul Theodosius II (408-450). n apropiere s-a mai găsit o monedă similară în 1993, probnd un

probabil cimitir aparținând unor migratori.



Sit roman Ceparu

N - 47 ° 13.811 " N 24 ° 24.021 " E

S - 47 ° 13.758 " N 24 ° 24.034 " E

## 2. De la colonizarea germană la identitate locală

După ce teritoriul intracarpatic a fost treptat cucerit de către regii Ungariei, aici apar o serie de domenii nobiliare și posesiuni regale. La începutul sec. XII, odată cu prima atestare a unui voivod transilvănean în dependență maghiară, regiunea din nordul Transilvaniei intră în componența regatului. Ardealul medieval cuprindea un număr de opt comitate: Solnocul Interior, Dăbâca, Cluj, Turda, Alba de Jos, Alba de Sus, Târnava și Hunedoara, șapte scaune săsești: Orăștie, Sebeș, Miercurea, Sibiu, Nocrich, Cincu, Sighișoara și două districte: Brașovul și Bistrița și alte cinci scaune secuiești. Ele nu au o bază etnică omogenă, fiind locuite atât de români, cât și de sași, secui, unguri și alte grupuri de populații.

În acest mozaic etnic și administrativ Tara Bistriței sau Nösnerland – cum este ea cunoscută în lumea germană, ocupă o poziție relativ izolată și marginală, cu

un contur care a suferit o anumită dinamică și al cărui statut s-a definitivat pe parcursul unei perioade mai întinse de timp. Regiune de graniță, țara Bistriței a făcut parte din Pământul Crăiesc (fundus regius). Nevoia regalității maghiare de a asigura apărarea regiunilor de pe Pământul Crăiesc și în același timp de a asigura și o valorificare economică a teritoriului au condus la realizarea unei colonizări planificate. Pentru aceasta se apelează la grupuri de flamanzi și germani – țărani, meșteșugari, mici nobili – cunoscuți sub numele generic de „saxones”(sași). Atrăși prin drepturi și privilegii constând din proprietatea asupra pământului, proprietate care poate fi lăsată moștenire, libertate personală și dreptul de strămutare, administrație și jurisdicție proprie, autonomie bisericească prin dreptul de liberă alegere a preoților, dări reglementate, toate însemnând o ridicare a statutului social și siguranța propășirii economice.

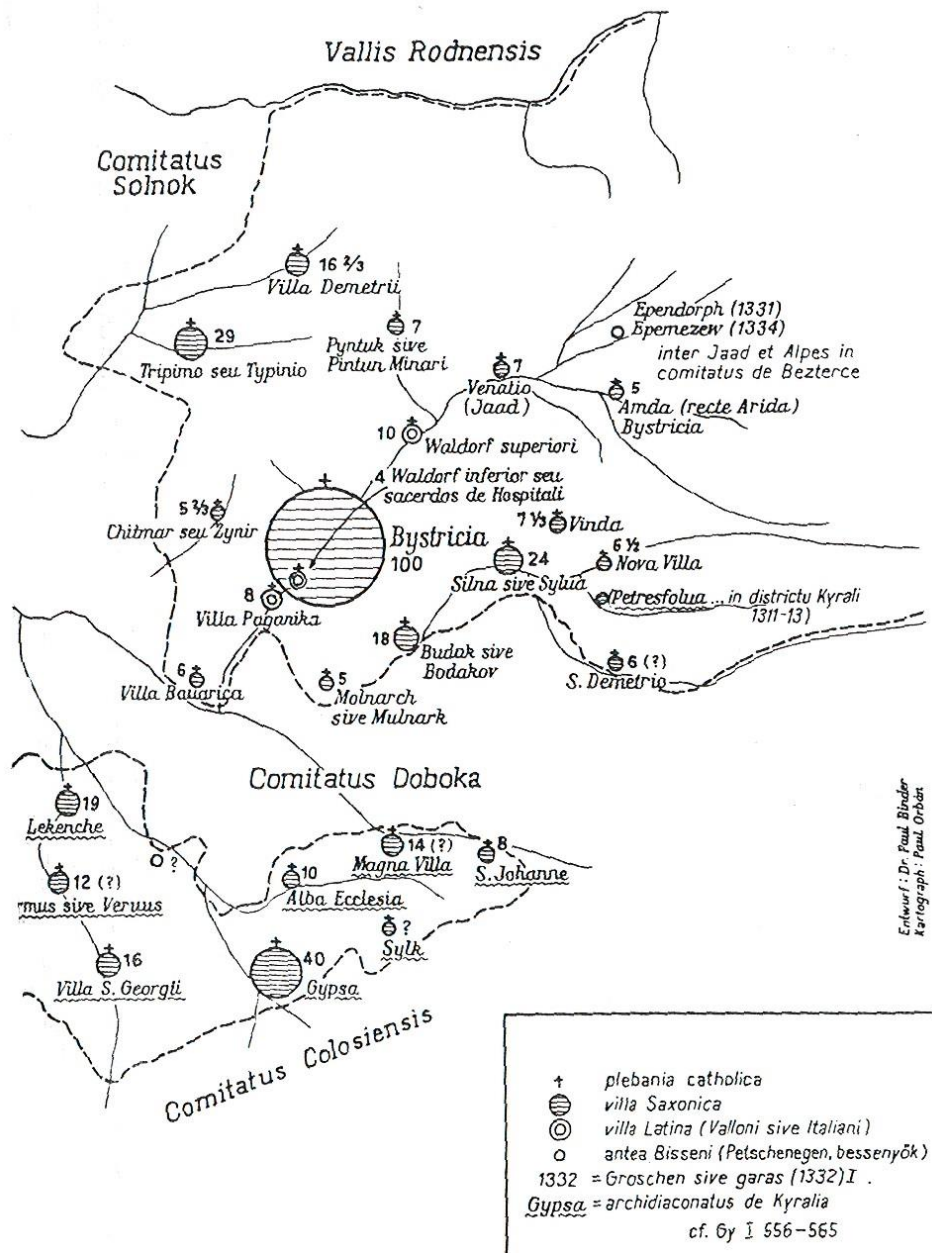
Privilegiile acordate sașilor transilvăneni au fost fixate printr-un act – *Bula de aur* – dat de către regele Andrei al II-lea în anul 1224, emis inițial pentru sașii sibieni și extins sau confirmat în urmă și pentru celelalte grupuri de „hospites”. Autonomia de care beneficiau inițial doar sașii din sudul Ardealului s-a dezvoltat treptat și pentru ținutul Nösnerland. Aflat mai întâi în dota reginei este amintit ca district separat abia din anul 1291 „Districtus de Beszterce”. Conducerea districtului era deținută de judele orașului. Adunarea districtuală se compunea din șase reprezentanți ai orașului și șase reprezentanți ai localităților din district. Până la 1366 conducerea districtului o exercita, în numele reginei, comitele secuilor. Prin privilegiul acordat de către Ludovic I privilegiul andreean își extinde valabilitatea și asupra sașilor din districtul Bistriței, iar prin actul emis de Matei Corvin, în anul 1486, acest privilegiu este acordat tuturor localităților libere ale sașilor din Transilvania, consfințind astfel formarea Universității Săsești (*Universtas Saxonum*). Organizarea instituțională a Universității săsești a urmat modelul organelor administrative și juridice ale Sibiului. Adunarea reprezentanților tuturor scaunelor și districtelor săsești se întrunea de obicei de ziua Sf. Ecaterina la Sibiu. Adunarea stabilea împărțirea corectă a sarcinilor fiscale, prețurile unor mărfuri, măsuri și greutăți comune, statute de breaslă, reglementări ale tuturor

domeniilor vieții cotidiene publice și decizii de factură politică. Ca instanță de apel Universitatea decidea în baza dreptului consuetudinar specific. Prin acest organism de autoadministrare și reprezentare comunitatea sașilor ardeleni și-au condus destinul pe parcursul mai multor veacuri, conservând particularismele, identitatea cultural-etnică și autonomia teritorială. Statutul juridic obținut și conservat până după mijlocul secolului al XIX-lea de către sașii transilvăneni a reprezentat un factor definitoriu pentru Transilvania. Același lucru îl putem stabili și pentru regiunea de colonizare săsească din nordul Transilvaniei unde amprenta prezenței germane mai stăruie chiar dacă numărul acestora s-a diminuat în mod dramatic în ultimele șase decenii.

Instalați peste sau alături de grupurile umane preexistente în regiune – romani, slavi, pecenegi, unguri – comunitățile germane atrase în această zonă pe parcursul secolelor XII- XIII, provin din mai multe părți din zonele Rinului și Mosellei – franconi, valoni, saxoni, bavarezi – dovedite de numele unor localități (Waldorf, Villa Bavarica, Villa Paganica) și elemente dialectale păstrate din limba vorbită în locul de origini. Nici din punct de vedere juridic statutul lor nu este unul unitar: alături de comunitățile libere stabilite pe pământul crăiesc, alte grupuri au fost atrase pe domenii feudale.

# COMITATUS BEZTERCE

Regestrum papale 1332-1336



În districtul Bistriței erau într-o primă etapă 16 așezări conolizate cu sași în afara Bistriței care a fost dintru început o așezare cu un statut privilegiat, mai erau localitățile: Aldorul inferior (Niederwallendorf – actualul cartier Independenței), Viișoara (Heidendorf, Villa Paganica), Sigmoid (Schönbirk, Zepner), Târpiu (Treppen), Dumitra (Mettersdorf), Slătinița (Pintak), Unirea (Wallendorf, Latina Superior), Livezile (Jaad), Dorolea (Klein Bistritz), Satu Nou (Neudorf, Nova

Villa), Ghinda (Windan), Jelna (Seendorf), Budacu de Jos (Budak), Monariu (Minarken) și Eppendorf (sat dispărut).

## DUMITRA

**Dumitra** apare menționată pentru prima dată în lista dijmelor papale din anii 1317 – 1320, când este menționată *ecclesia de villa Demetri*, care făcea parte din decanatul catolic al Bistriței și administrativ din districtul săsesc al Bistriței. În 1366 satul apare într-o dispută de hotar cu nobilii moșiilor Fata, Bachna și Chege sate dispărute situate în vecinătate, confruntarea dintre comunitățile libere din Dumitra și Tărpiu cu acești nobili derulându-se pe aproape un secol. Într-o diplomă din anul 1380 se menționează *universum populorum seu iobaginarum nostrorum Demether*. În documente satul apare sub denumiri variate: Villa Demetri, Noghdemeter, Magno Demetri,. Din 1760 toponimicul cel mai uzitat va fi cel de Mettersdorf. La 1800 se înregistrează ca Mettersdorf, Nagy Demeter, Dumitre, sau Dumitrea Mare. Pe înălțimea situată la cca 3 km est de sat se găsește o cetate de piatră care supraveghea văile Bistriței și Someșului, dar despre a cărei istorie date concludente lipsesc.

În 1440 regele Sigismund de Luxemburg dăruia moșia lui Grigore Bethlen, satul ajungând din 1453 în stăpânirea lui Iancu de Hunedoara. Localitate înstărită în Dumitra apar bresle meșteșugărești aflate sub patronatul breslelor din Bistrița. Între cetățenii Dumitrei și Bistrița relațiile se dovedesc extrem de apropiate, în schimbul folosirii Hotarului Nou aceștia angajându-se să aducă 1000 de care de piatră pe an pentru ridicarea incintei orașului.

În 1521 regele Ludovic II scutea satul de impozite pe o perioadă de trei ani, dovadă a dificultăților economice. În 1557 un incendiu devastator a distrus numeroase gospodării. Satul se reface destul de rapid, dovadă că la 1642 avea 51 de gospodării, într-un moment în care majoritatea așezărilor din district erau decimate de ciuma din deceniile anterioare. La finele aceluiași secol Dumitra avea 90 de gospodării. La 1720 erau 104 gospodării. Dacă în 1785 Dumitra avea o

populație de 1170 de locuitori, în 1850 ajunge la 1746. Ulterior se înregistrează o diminuare a numărului de locuitori, în 1910 erau 1677, în 1930 – 1460.

Din punct de vedere confesional la 1850 din 1744 locuitori, 1693 erau evanghelici și doar 49 greco-catolici. La 1900 erau 1460 evanghelici, 133 greco-catolici, 24 izraeliți. În perioada interbelică, în anul 1930 din 1460 de locuitori 1251 erau evanghelici, 170 greco-catolici, 11 ortodocși, 15 izraeliți. În urma evenimentelor de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, cu retragerea precipitată a trupelor germane, la 19 septembrie 1944 un număr de 1260 de persoane se încolonează în căruțe și pleacă către vest, lăsând satul pustiu și bunurile risipite. Localitatea a fost repopulată în bună măsură cu cetățeni atrași de mirajul pământului liber, din zona montană a Someșului Mare. Recensământul din 1992 consemna o populație de 2532 de persoane, majoritatea ortodoxă (2215) și 312 neoprotestanți. Vecinătatea Bistriței și retrocedarea pământurilor a făcut ca populația să fie într-o permanentă creștere, în 2002 fiind recenzați un număr de 2692 persoane.

În anul 1447 este menționată biserica cu hramul Sf. Ioan, o biserică gotică înconjurată de o incintă de apărare și un turn clopotniță masiv. Din ansamblul medieval, care voia să exprime și statutul de comunitate liberă a locuitorilor, a rămas în picioare doar turnul pe trei niveluri care conservă herța porții de intrare. Biserica medievală a fost demolată la sfârșit de secol XIX, fiind înlocuită de actuala biserică sală neogotică edificată între anii 1895 – 1899 de către arhitectul bistrițean Richard Kramer. În vecinătatea bisericii s-a construit casa parohială, în anul 1899.



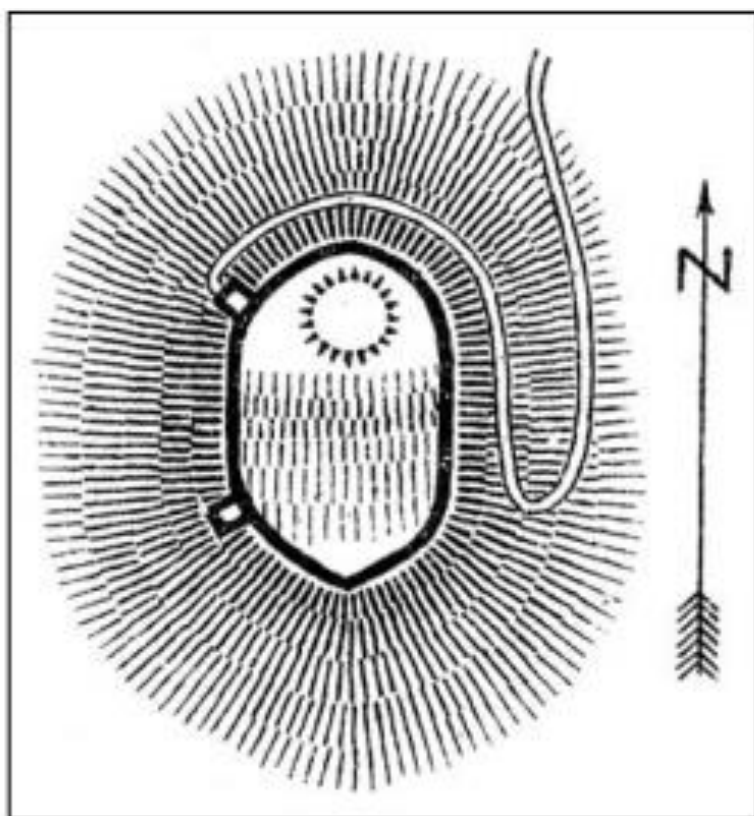
Planul localității Dumitra în ridicarea Josephină



Panorama localității Dumitra după Georg Gerster

Pe înălțimea situată la cca 3 km est de sat se găsește o cetate de piatră care supraveghea văile Bistriței și Someșului, dar despre a cărei istorie date

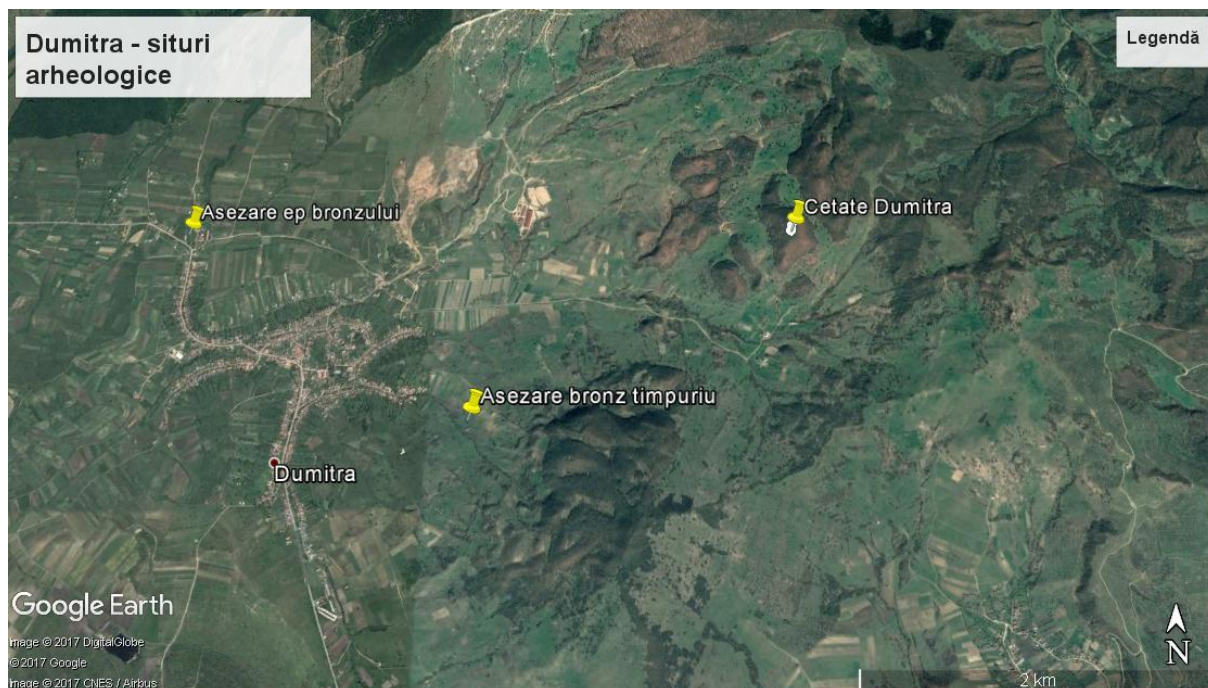
concludente lipsesc. „Între Năsăud și Bistrița – scria Alexandru Ferenczi în anul 1931- este o comună, Dumitra, și în hotarul acesteia se află un vârf de munte ce răsare dominant – numit de popor *Alte Burg* – pe care cu mulți ani în urmă, domnul Marțian a descoperit ruinele unei cetăți de mare extindere, de proporții „uriașe”. Aceste proporții „uriașe” le semnaleză și celălat nume al dealului cetății – *Riesenburg* și tradiția populară, care corespunde cu acesta, după care cetatea a fost construită de către uriași, dar acestea totodată semnaleză și faptul, că această cetate n-a mai avut deja nici o legătură cu populația satului actual, că această cetate era deja nelocuită, părăsită, distrusă, când strămoșii populației săsești a actualului sat s-au așezat aici. Acest vârf de munte, de forma unui con, ce pare de origine vulcanică, răsare la poate un ceas de mers pe jos, la est de Dumitra. Nu demult era acoperit de o pădure de stejari seculari, azi e acoperit de pădure tânără, de tufăriș, bruind orientarea, dar oferind deliciu excursionistului cu abundența lăcrămioarelor, ce înflorece pe panta dealului cetății. Dinspre vest, panta dealului e abruptă și e lungă partea abruptă, de aceea aici e foarte greu accesibilă. Doar dinspre est comunică prin o mică șa cu lanțul muntos învecinat. De pe partea asta putuse urca în cetate drumul în serpentină, de circa lățimea unui car, care există încă și azi, în mai multe locuri. După câteva răsuciri, dispăre pe vârful artificial aplatizat al muntelui, în ruine.



Planul cetății de la Dumitra, după schița realizată de Iulian Marțian

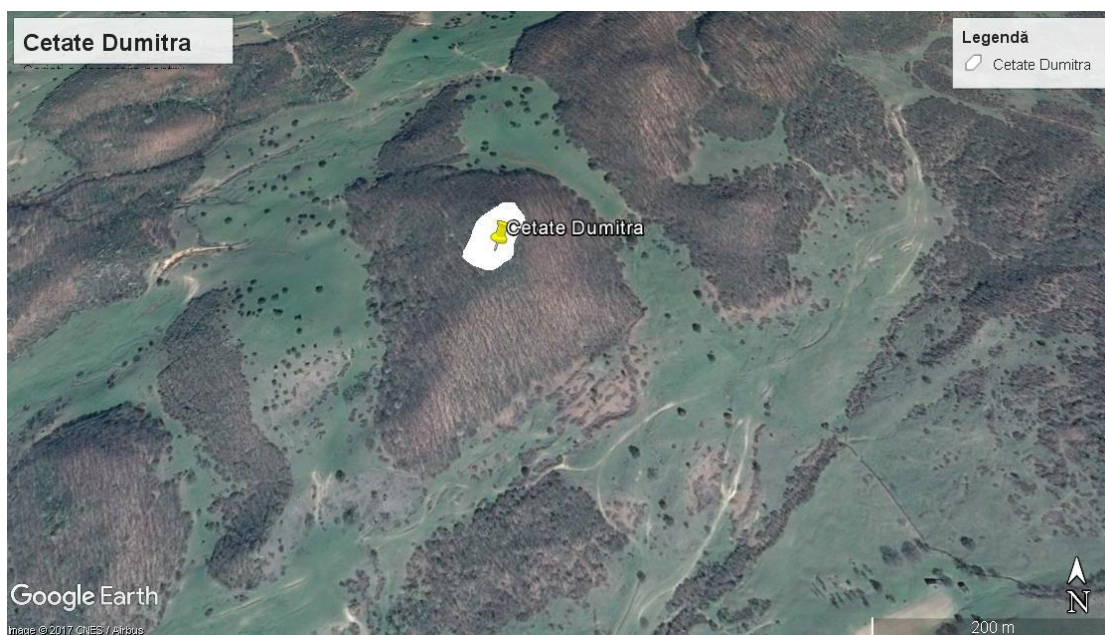
Acest vârf de munte, de forma unui con, ce pare de origine vulcanică, răsare la poate un ceas de mers pe jos, la est de Dumitra. Nu demult era acoperit de o pădure de stejari seculari, azi e acoperit de pădure tânără, de tufăriș, bruind orientarea, dar oferind deliciu excursionistului cu abundența lăcrămioarelor, ce înflorec pe panta dealului cetății. Dinspre vest, panta dealului e abruptă și e lungă partea abruptă, de aceea aici e foarte greu accesibilă. Doar dinspre est comunică prin o mică șa cu lanțul muntos învecinat. De pe partea asta putuse urca în cetate drumul în serpentină, de circa lățimea unui car, care există încă și azi, în mai multe locuri. După câteva răsuciri, dispăre pe vârful artificial aplatizat al muntelui, în ruine. Zidul cetății are formă aprox. elipsoidală, elipsă a cărei ax longitudinal e de direcție E-V, iar perimetrul e de 200 de metri. În 1917, domnul Marțian a curățit până la o bucată bastionul Nordic – sub a cărui ruine conduce amintitul vechi drum – dar de atunci, aproape că s-a umplut din nou de tot, cu ruinele căzute de atunci. În ciuda acestei prăbușiri, încă se poate vedea clar, exact, că în timp ce zidul cetății e construcție de 2.20 metri lățime, zidul bastionului, construit în formă patrulateră,

cu extinderea de 7,5 x 10,5 metri, e mai gros: 2,70 metri, din care cauză suprafața interioară a ultimului e doar de 5 x 5.5 metri.



Intrarea exterioră nu se vede, în schimb se poate stabili foarte bine intrarea interioară: deoarece din bastion în zona interioară a cetății, duce o trecere îngustă mai întâi de 1,20 metri, mai apoi de numai 1 metru, unde se întind din abundență ruine, dar din păcate, nu într-o formă și o stare, din care să se poată forma o opinie hotărâtă, referitoare la funcționalitatea lor. Doar în apropierea mai înainte descrisului bastion se află un morman mai mare de ruine, de forma unui cerc, care lasă să se bănuiască, că e vorba de o clădire mai mare, de sine stătătoare, (un fel de donjon?), în mijloc cu o groapă de dimensiuni apreciabile, fiindcă stabilirea celorlalte clădiri e împiedicată și de însemnatul număr de gropi, semnalând setea nesață de comori ale căutătorilor de comori. Dar pe partea sudică se poate observa în mod hotărât ruina unui bastion, aprox. asemănător celui descris anterior, în timp ce cele două, din afara cetății, erau apărate și de un șanț exterior, destul de bine păstrat, paralel cu zidul cetății. Particular e, că n-a apărut încă nici un obiect de folosință, nici când am fost acolo, nici la curățirea bastionului nordic. Degeaba am umblat încoace-încolo, n-am găsit nici un ciob, darămite să găsim altceva, ce eventual ar fi aruncat lumină asupra vârstei cetății, deși la curățirea bastionului

nordic au coborât până la adâncimea de 11 metri, fără ca în afara zidului și ruinei acestuia să fi găsit altceva, sau să fi atins sterilul.



#### Dumitra Cetate Coordonate

N - 47 ° 13.832 " N 24 ° 30.564 " E

S - 47 ° 13.803 " N 24 ° 30.590 " E

E - 47 ° 13.827 " N 24 ° 30.598 " E

V - 47 ° 13.818 " N 24 ° 30.567 " E

Doar acel paznic al pădurii, căutător de comori, care i-a arătat domnului Marțian locul cetății, doar acela spune, că în timp ce săpau după comoară, au dat de anumite cioburi „brune” [sau maro]. Deosebit de interesant la această cetate e și faptul, că deși vârful, din cauza urcușului domol și a lungimii mai scurte, e accesibil cu totul ușor din partea estică, din șaua care face legătura cu lanțul muntos învecinat, totuși, nu această parte a fost fortificată, ci din contră, ambele bastioane sunt pe partea vestică, ca și șanțul circular, care le apără pe acestea, deși această latură, din cauza abrupțimii mari și lungi, și așa e foarte greu de urcat. În schimb, e adevărat, că de pe partea aceasta, se poate vedea până departe, aceasta domină până departe valea Dumitrei”.

În 1440 regele Sigismund de Luxemburg dăruia moșia lui Grigore Bethlen, satul ajungând din 1453 în stăpânirea lui Iancu de Hunedoara. Localitate înstărită

în Dumitra apar bresle meșteșugărești aflate sub patronatul breslelor din Bistrița. Între cetățenii Dumitrei și Bistrița relațiile se dovedesc extrem de apropiate, în schimbul folosirii *Hotarului Nou* aceștia angajându-se să aducă 1000 de care de piatră pe an pentru ridicarea incintei orașului. Atunci când aceștia acuză dificultatea exploatării pietrei, această sarcină se transformă într-o datorie în bani. Satul era condus de un provincialis gerebio menționat documentar la 1514, mai apoi de un jude ales dintre cetățenii localității; în 1486 fiind menționat Michael Fridman. În 1524 documentele îl consemnează pe comitele Simon Pellione de Nagydemeter.

În 1521 regele Ludovic II scutea satul de impozite pe o perioadă de trei ani, dovadă a dificultăților economice. În 1557 un incendiu devastator a distrus numeroase gospodării. Satul se reface destul de rapid, dovadă că la 1642 avea 51 de gospodării, într-un moment în care majoritatea așezărilor din district erau afectate încă de ciuma din deceniile anterioare. La finele aceluiași secol Dumitra avea 90 de gospodării. În anul 1713 sunt consemnate 96 de familii care lucrau 92 de sesii, din care 12 familii de români. La 1720 erau 104 gospodării care dispuneau de 333 vite de tracțiune; în sat fiind consemnați un Fierar, un morar, un . Dacă în 1785 Dumitra avea o populație de 1170 de locuitori, în 1850 ajunge la 1746. Numărul românilor în toate satele districtului săsesc rămâne redus din cauza opoziției localnicilor ce nu doreau să-și diminueze averile și să-și restrângă privilegiile. Dacă la 1750 în Dumitra numărul familiilor de români era de doar 5 familii, în 1850 erau 10 familii. Ulterior se înregistrează o diminuare a numărului de locuitori, în 1910 erau 1677, în 1930 – 1460.



Din punct de vedere confesional la 1850 din 1744 locuitori, 1693 erau evanghelici și doar 49 greco-catolici. Cum mare parte din construcții erau din lemn, incendiile din 1856, 1863 și 1876 au distrus un mare număr de gospodării. În urma acestor dezastre se trece la ridicarea de case din materiale solide, piatră și cărămidă, astfel în anul 1900 din 364 de gospodării 305 dețineau case din zidărie, majoritatea cu acoperiș din țiglă, și doar 46 de case din lemn. Recensământul din 1941 consemna o populație de 1557 locuitori din care sași 1227, români 221, țigani 89. La 1900 erau 1460 evanghelici, 133 greco-catolici, 24 izraeliți. În perioada interbelică, în anul 1930 din 1460 de locuitori 1251 erau evanghelici, 170 greco-catolici, 11 ortodocși, 15 izraeliți. În urma evenimentelor de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, cu retragerea precipitată a trupelor germane, la 19 septembrie 1944 un număr de 1260 de persoane se încolonează în căruțe și pleacă către vest, lăsând satul pustiu și bunurile risipite. Localitatea a fost repopulată în bună măsură cu cetățeni atrași de mirajul pământului liber, din zona montană a Someșului Mare. Recensământul din 1992 consemna o populație de 2532 de persoane, majoritatea ortodoxă (2215) și 312 neoprotestanți. Vecinătatea Bistriței și retrocedarea

pământurilor a făcut ca populația să fie într-o permanentă creștere, în 2002 fiind recenzați un număr de 2692 persoane.







## **Ansamblul bisericii „Sf. Petru și Pavel” Dumitra**

Cod LMI BN-II-a-A-01651

Acest ansamblu integrează Biserica parohială, Turnul, zidul de incintă și Casa Parohială amplasat pe o terasă înaltă în zona centrală a localității, pe latura de nord a satului.

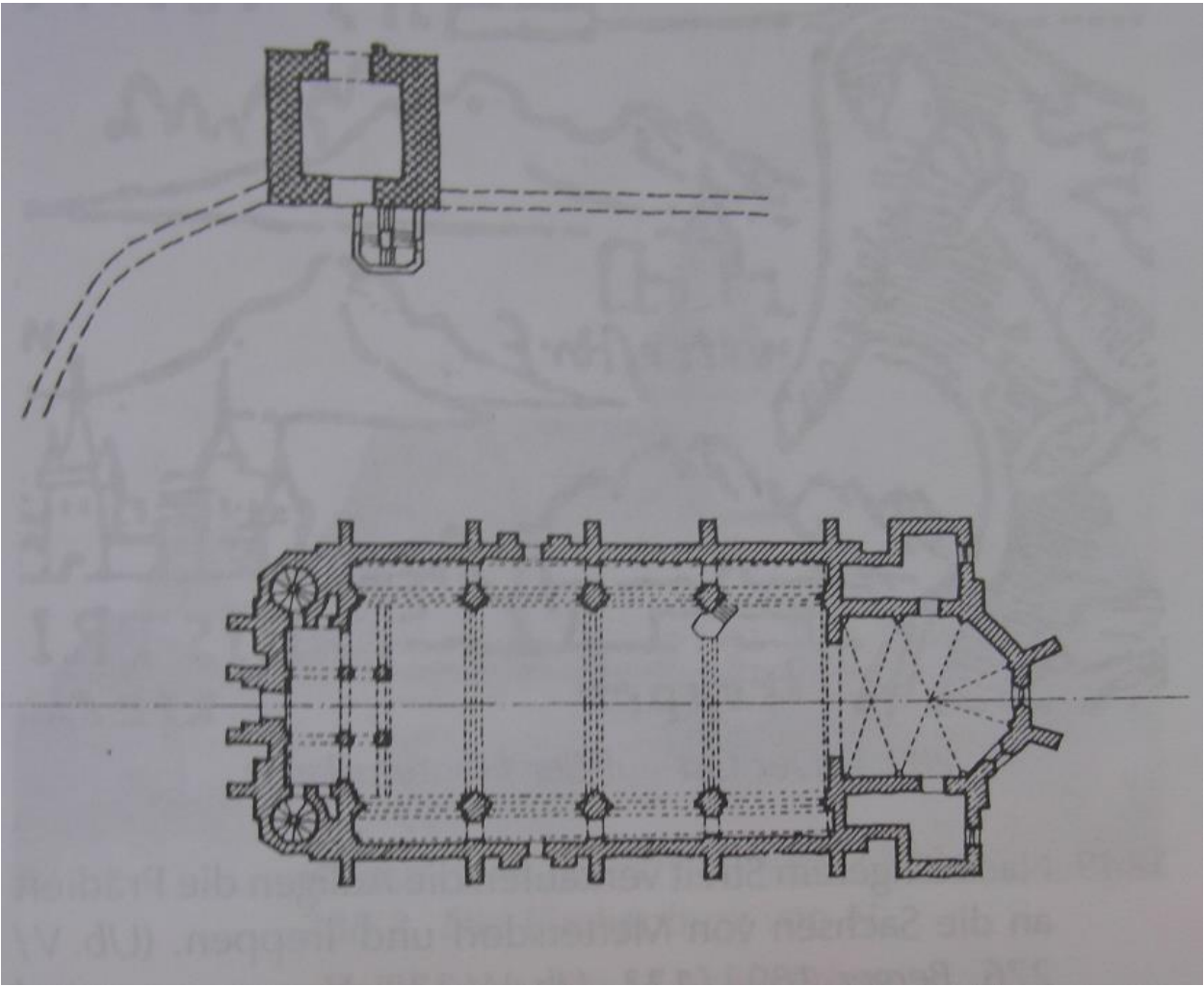
Existența unui lăcaș de cult în localitate apare odată cu prima atestare a localității, în 1319, într-un document care menționează pe preotul Nicolae din *ecclesia de villa Demetri* care plătea o taxă de 6 mărci prețuind cu totul 24 de florini. În anul 1447 este menționată biserica cu hramul Sf. Ioan, o biserică gotică înconjurată de o incintă de apărare și un turn clopotniță masiv. Din ansamblul medieval, care voia să exprime și statutul de comunitate liberă a locuitorilor, a rămas în picioare doar turnul pe trei niveluri care conservă hersa porții de intrare. Biserica medievală a fost demolată la sfârșit de secol XIX, fiind înlocuită de actuala biserică sală neogotică edificată între anii 1895 – 1899 după planurile arhitectului bistrițean Richard Kramer.

Biserica în stil neogotic este o biserică de tip sală de mari dimensiuni, cu un altar poligonal în decroș și o sacristie pe latura de nord a corului. Fațada vestică are în ax un portal înalt încadrat de doi stâlpi de zidărie care susțin un fronton triunghiular, lateral cu două turnulețe de acces în podul edificiului. Nava cu patru travee are pereții subliniați de contraforturi, și uși de acces cu deschideri în arc frânt atât pe latura de sud cât și pe cea de nord. Interiorul este boltit cu bolți în cruce care descarcă pe stâlpi masivi cu colonete angajate. Laturile navei au tribune. Corul compus din două travee prezintă de asemenea bolți în cruce. Pe fațada sudică sunt amplasate ferestre înalte cu deschidere în arc frânt. Biserica a fost achiziționată de către comunitatea ortodoxă în anul 1967, care a adaptat spațiul liturgic cultului ortodox, comandând un iconostas și realizând pictura interioară. Altarul neogotic, conservat în spatele iconostasului, a fost realizat de

către Karl Römischer. Băncile din biserică au fost confecționate de către tâmplarul Bukowski din Năsăud.

Zidul de incintă care integra și turnul clopotniță a fost demantelat în 1892, piatra fiind folosită la ridicarea noii biserici. Turnul numit „al slăninilor”, deoarece era folosit de către localnici pentru păstrarea peste vară a slăninii, este o construcție masivă pe trei niveluri, de plan dreptunghiular, delimitate de cornișe profilate. La nivelul parterului era un gang de acces, boltit, care era protejat de o hersă ale cărei șanțuri se conservă. După închiderea gangului, pe latura de sud a turnului a fost alipit un corp de clădire care adăpostește casa scării de acces la nivelele superioare ale turnului. Pe fațadele turnului sunt practicate deschideri în formă de cheie întoarsă, vădind caracterul defensiv al turnului. Pe fațada celui de-al doilea nivel sunt montate cadrane ale orologiului montat în anul 1905. La cel de-al treilea nivel, în care sunt montate clopotele, a fost amenajată o galerie deschisă cu parapeti din scândură, realizată în anul 1742. Turnul clopotniță adăpostește trei clopote, cel mare purtând inscripția „*O rex glorie veni cum pace*”. În jurul acestui clopot s-au țesut o serie de legende conform cărora ar fi fost adus dintr-o cetate deținută de Petru Rareș. Acoperișul piramidal, înalt, cu învelitoarea din țigle solzi subliniază masivitatea și forța unei comunități de oameni liberi.

În vecinătatea bisericii s-a construit în anul 1899 casa parohială, o construcție de zidărie pe două niveluri (S+P) cu fațada principală orientată înspre biserică, cu o scară de acces amplasată la extremitatea estică a frontului. Fațadele au ferestre de formă dreptunghiulară, cu două canaturi. Spațiile interioare sunt tăvănite iar acoperișul în patru ape are învelitoarea din țiglă.







## CEPARI

Spre deosebire de celelalte două localități ale comunei, Cepari nu a făcut parte din districtul săsesc al Bistriței, așezarea fiind în evul mediu integrată în comitatul Solnocul Interior, structură administrativă în care o regăsim încă din 1392. Abia în secolul al XIX-lea în urma constituirii comitatului Bistrița-Năsăud localitatea a fost arondată la Bistrița.

Localitatea **Cepari**, apare relativ târziu menționată documentar, într-o hotărnicie din anul 1380, sub numele de Chepan cu toate că zona a intrat în atenția factorilor politici din regatul Ungariei de timpuriu. În secolul al XIII-lea neamul Becse-Gergély, stabilit în Transilvania, cu maxim douăzeci de ani anterior mării invazii mongole din 1241/42 achiziționase în comitatul Dăbâca patru posesiuni, în comitatul Alba din Transilvania un domeniu format din șapte moșii, în partea estică a comitatului Solnocul Interior au deținut încă de la finalul perioadei arpadiene posesiuni situate între domeniul cetății Ciceu și satele din zona Bistrița-Rodna: 23 de posesiuni, din care 9 ale familiilor Betlen și Apafi, iar 14 ale familiilor Somkeréki, Nemegyei și Virágosberki, împărțite de abia în 1391. Localitatea apare menționată doar într-o delimitare de hotar din anul 1380, între posesiunile nobililor de Fatha și nobilii de Șintereag care dețineau moșiile Șintereag, Nimigea și Cepari (*Chepan*), cu trimitere la acte anterioare de la 1356 și 1360. La 20 decembrie 1391, conventul de la Cluj Mănăștur scria vicevoievodul Ladislaus că a primit scrisoarea acestuia din 15 noiembrie prin care solicita o diviziune a proprietăților dintre nobilii din familia Somkeréki: Stephanus Virágosberki, fiul lui Beche, Iohannes și Anthonius, fii lui Nicolaus, Ladislaus, fiul lui Ladislaus, Ladislaus, fiul lui Geleth Somkeréki și Iohannes, fiul lui Michael Nemegyei. Ladislaus Nemegyei a primit 1/3, Stephanus Virágosberki a primit 1/3, iar urmașii lui Ladislaus Somkeréki o altă treime. Posesiunile astfel împărțite au fost: *Somkerék* [Șintereag] (1), *Virágosberk Nemeth* [Crainimăt] (5), *Prozlop* [Prislop, Liviu Rebreanu] (6), *Luchka* [Lușca] (7), *Magasmorth* [Mogoșeni] (8), *Kach* [Cociu] (9), *Alsobrethe* [Bretea] (10), *Egrus* [Agrișu de Sus] (11), *Uduarhel*

[Șieu-Odorhei] (12), *Felsewbrethe* [Bretea] (13) și *Chepan* [Cepari] (14) din comitatul Solnocul Interior. Un act din această perioadă, emis după moartea lui Ladislaus Somkeréki, indică faptul că familia acumulase destule bunuri de valoare. De exemplu, în casa lui Ladislaus, fiul lui Geleth, pe lângă lada de acte, se mai găseau: armuri, lăncii, arcuri de tip *zamscirig*, cel puțin trei cai de luptă valorând 150 de florini, două cruci, un relicvar plin cu moaște, un scrin argintat cu haine femeiești în valoare de 40 de florini, un inel sigilar din aur masiv și alte asemenea. Ladislaus își redactase testamentul în perioada în care participase la campania din Moldova [1395], fapt certificat prin sigiliul voievodal, dar fusese redactat într-o formă foarte proastă, astfel că la 1407 decanul capitlului Bistrița și ceilalți preoți și nobili supuneau capitlului de Alba Iulia confirmarea acestuia.

Documentul consemna o *ecclesiae sanguinis Christi de Chepan*, în seama căreia sunt testate 6 măji de ovăz anual și 20 de oi precum și o cană și un pahar din argint, alături de două vase ordinare. O sumă de bani era destinată unuia din urmași care să întreprindă un pelerinaj la roma pentru a aduce moaște sfinte pentru bisericile din Șintereag și Cepari. De asemenea, o sumă era destinată comiților de Cepari Emerich și Christel „*item quod sacerdotibus ad suas obesquias vocatis de pecuniis*”, primului dintre cei menționați, de asemenea bani pentru cumpărarea unei perechi de boi și a unui cal.

Familia nobiliară Somkerekéki a rămas în stăpânirea moșiei Cepari până la 1661. Știm că la 1481 Ladislau de Zala confirma că a primit ca zălog pentru suma de 48 florini jumătate din moșiile Cepari și Prislop, din partea nobililor de Șintereag Thomas și Nicolae Somkerekéki. Un întreg șir de anchete și delimitări de proprietate intervenite între nobilii de Fatha și sașii din Dumitra și Târpiu, amintesc părți ale hotarului Cepari. Doar după ce cele două comunități libere

De-a lungul vremii satul apare înregistrat sub diverse toponime: Zippendorf (1505), Czypan (1509), Schepan (1539), Chyepan (1573), Czyepan (1587), Czittmany (1589), Csipendorf (1895), Tsepan (1839), Tschepany (1817), Tschippendorf (1910), Cepan (1854), Cepari (1925). Numele satului pare a-și avea rădăcina în numele Stephan. Localitatea Cepari a aparținut la început districtului



1910 în sat trăiau 830 de locuitori: 700 sași, 70 români, 30 țigani și 30 evrei în 156 de case, 74 din zidărie și 82 din lemn, din care 34 aveau acoperișul din paie sau trestie. Primul război mondial a adus și aici mari suferințe, pe parcursul conflagrației fiind mobilizați pe front 140 de bărbați din care 19 au căzut pe diversele fronturi. În memoria lor, în anul 1923 a fost ridicat un monument în curtea bisericii, pe cheltuiala maiorului Oskar Wolf. Recensământul din 1930 înregistra un număr de 838 de persoane- 656 sași, 106 români 42 țigani și 34 evrei.





Cepariul după ridicarea Josephină

Diktatul de la Viena și războiul al doilea mondial au provocat dezastruoase mutații în viața localității, bulversând societatea, la fel ca în toată regiunea. Evacuarea sașilor din nordul Transilvaniei, din septembrie 1944 a dus la depopularea satului și distrugerea inventarului agricol. Dacă la începutul războiului satul avea 875 de locuitori după evacuare rămân 135 într-o localitate cu 178 de case. Pentru a compensa plecarea populației germane se fac masive colonizări din zona Lăpușului și de pe valea Someșului, atrase de perspectiva împroprietării și instalarea în locuințele părăsite. Se instalează în sat 120 de familii cu 467 de persoane. Aceștia primesc în urma reformei agrare o suprafață totală de 907 jugere de teren. După război și reorganizarea administrativă Cepariul devine centru de comună, în componența căreia intrau Dumitra și Prislopul. Din 1956 centrul de comună a fost stabilit la Dumitra. Evoluția demografică a cunoscut o evoluție ușor ascendentă: dacă în 1948 erau 670 de locuitori în 1956 erau 767 iar în 2002 976 de

locuitori. Sub raport etnic, în 1966 satul era format din 669 de români și doar 18 germani, ulterior ultimii reprezentanți ai etniei germane să dispară. Sub raport confesional în 1850 erau în Cepari 429 evanghelici, 129 greco-catolici și 12 izraeliți, la 1900 erau 596 luterani, 114 greco-catolici și 37 izraeliți, iar în 1930 din cei 840 de locuitori ai localității 148 erau greco-catolici, 656 evanghelici, 34 mozaici și 2 calvini. În 1992 satul avea 631 de creștini ortodocși, 79 penticostali.





**Biserica Ortodoxă „Buna Vestire” din Cepari**

**Monument istoric**

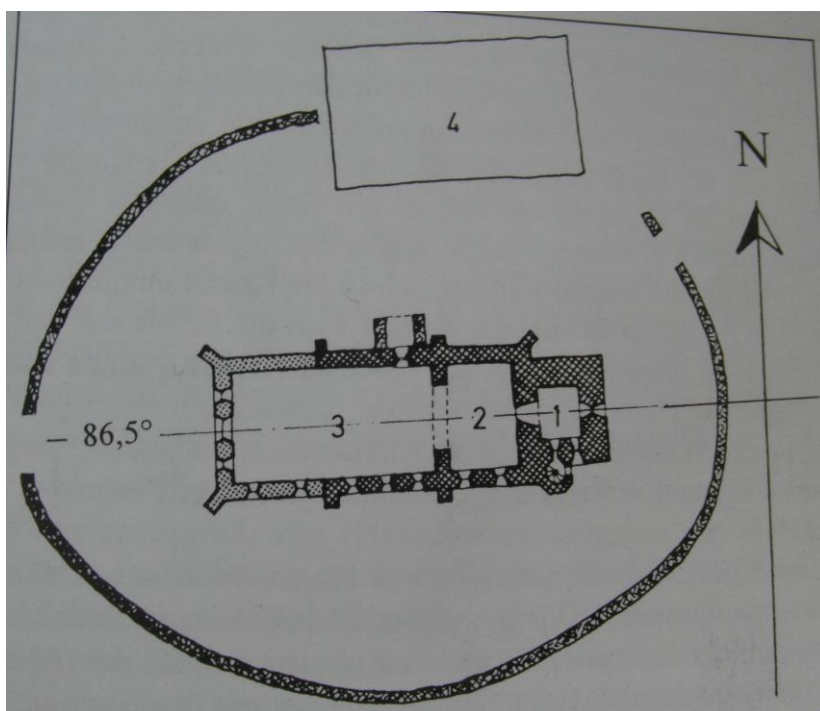
LMI BN-II-m-B-01627



*Biserica și incinta de zid - latura vestică*

Conform tradiției prima biserică a fost ridicată la sud-vest de sat pe partea de hotar *Kirichbarich*. O biserică de zid de factură gotică a fost ridicată pe locul actualei biserici în secolul al XIV-lea. În 1407 biserica cu hramul „Sanguinis Christi” figurează în testamentul lui Ladislau de Șintereag, în seama căreia sunt testate 6 măji de ovăz și 20 de oi, tot aici fiind amintit Christel – comite de Cepari. După adoptarea Reformei, parohia din Cepari intră în subordinea capitolului Bistriței. Prezența unor călugări la Cepari sunt menționați în testamentul Ursulei Meister Paulin din 1505, către care aceasta direcționa suma de 5 guldeni „*den monchen zu Zepan*” și 12 guldeni pentru construcția bisericii. După aceste documente putem să presupunem că actualele structuri de zid se conturează în linii mari între anii 1350-1550.

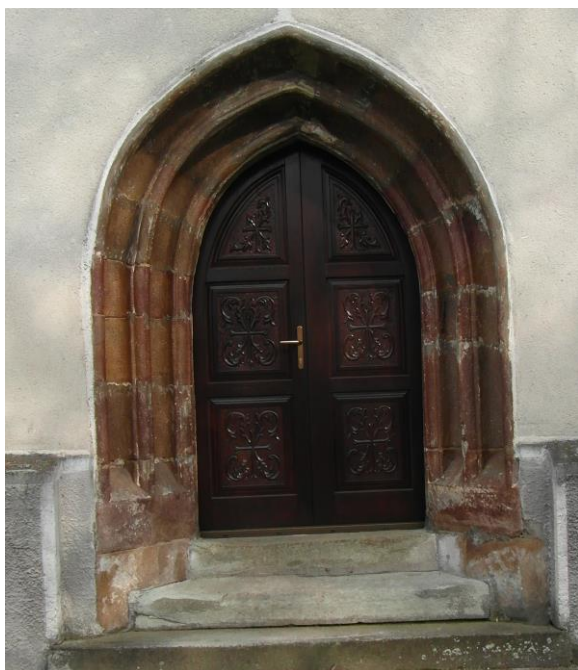
Ansamblul de arhitectură format din biserică, zidul de incintă și casa parohială din Cepari reprezintă repere identitare pentru localitate, din care doar biserica cu hramul *Buna Vestire* este inclus în Lista monumentelor Istorice Nr. Cod: BN-II-m-B-01627.



Ansamblul arhitectural Cepari

Biserica, orientată V-E, are un plan rectangular format dintr-o navă, altar și turnul clopotniță amplasat atipic pe latura de est. Actualul edificiu este rezultatul mai multor etape constructive și refaceri. În veacul al XIV-lea a fost edificată o biserică în stil gotic din care se păstrează în spatele altarului parterul turnului cu o boltă semicilindrică, accesul realizându-se printr-un portal în arc frânt. Biserica a fost refăcută în secolul XV, etapă care este marcată de nava cu cele două portaluri, de pe fațada vestică și cea nordică. Portalul vestic cu deschidere în arc frânt are o profilatură bogată, cu toruri cilindrice, cavete despărțite de listele. Portalul nordic are arhivolta în acoladă, o caracteristică a goticului matur din secolul al XV-lea. Nava bisericii a fost radical modificată cu contraforturi alipite de peretele navei, cele de colț dispuse oblic, iar pe latura de sud sunt șase ferestrele cu ancadrame de piatră biface care imită oarecum desenul unor ferestre gotice, dar scunde, iar pe latura de vest amplasate pe două rânduri, pentru a se asigura lumina la nivelul navei și tribunei de vest, în care a fost amplasată orga.

Turnul de plan pătrat, pe trei niveluri se încheie printr-un coif hexagonal, cu învelitoare din tablă. La nivelul al doilea al turnului se conservă un portal din piatră de factură renascentistă. Aceleași perioade îi aparține și tabernacolul amplasat pe latura de nord de la parterul turnului. Aceste elemente ar putea susține ipoteza ca turnul să fi fost construit la început de secol XVI, odată cu casa parohială, înlocuind o mai veche clopotniță de lemn.



*Portalul gotic de vest ( relocat in secolul XIX) și portalul gotic de pe latura de nord a navei*

În secolul al XVIII-lea, în timpul războaielor cu curuții s-a consemnat prin tradiție camparea și incendierea bisericii, ceea ce a determinat ulterior lucrări de renovare. Distrugerile suferite de biserică în urma incendiului din 1775 și degradări ulterioare au impus refacerea bisericii. La inițiativa preotului de atunci Michael Wolff și pe baza planului realizat de maestrul constructor Fridrich Weingartner se trece în 1894 la ridicarea actualei biserici în stil neogotic, sfințită la 1896 – iunie 24 – cu contribuția importantă a Asociației Gustav Adolf.

Accesul la turn este asigurat de o casă a scării dispusă pe latura de sud a turnului, printr-o ușă cu deschidere în arc frânt, cu scări din piatră, spiralice, urmate la nivelele superioare de o scară din lemn confecționată în anul 1895, după cum menționează inscripția scrijelită de către cei doi Georg Weber menționați. Turnul adăpostește trei clopote în anii 1923, clopotul mijlociu, turnat în Turingia, la Apolda, cel numit Luther, care poartă inscripția „WIR OPFERTEN EUC H IN EISERNET ZEIT. IHR EISERNET RUFT UNS ZUR SELIGKEIT. TSCHIPENDORF 1923. M. HÖSCH PFARETR, M. PRALL KURATOR M.WEBER 57 a RICHTER.

Clopotul mare cu numele Susanna a fost turnat la Timișoara în anul 1926. Poartă inscripția EHRE SEI GOTT IN DER HOHE UND FRIEDE AUF ERDEN. SUSANNA 1926. GEGOSSEN VON ANTON NOVOTNYS SHON, DURCH GUSSMEISTER NEDUHAL IN TEMASVAR N 5056.

Clopotul mic a fost turnat în același atelier Timișorean în 1926. Inscripția care menționează numele atribuit sună astfel: RUFE MICH AN IN DER NOT SO WILL ICH DICH ERRETEN UND DU SOLLST MICH PREISEN. MARGARETHA 1926. GENOSSEN VON ANTON NOVOTNYS SHON DURCH GUSSMEISTER NEDUHAL IN TEMESVAR N.5057.

Aceste clopote au înlocuit pe cele anterioare rechiziționate pentru nevoile armatei în primul război mondial. Despre vechile clopote știm că au fost turnate în 1718 cel mic, 1787 cel mijlociu și cel mare din 1910.

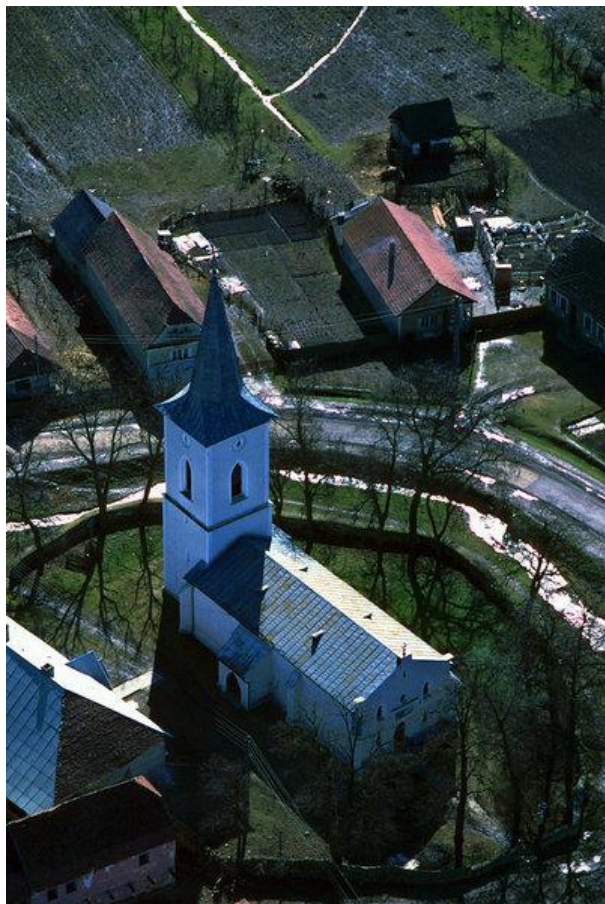
Distrugerile suferite de biserică în urma incendiului din 1775 și degradări ulterioare au impus refacerea bisericii. La inițiativa preotului de atunci Michael Wolff și pe baza planului realizat de maistrul constructor Fridrich Weingartner se trece în 1894 la ridicarea actualei biserici în stil neogotic, sfințită la 1896 – iunie 24 – cu contribuția importantă a Asociației Gustav Adolf. Lucrările de construcție au fost încredințate meșterului Ludwig din Bistrița. Costul lucrărilor s-a ridicat la 10.000 de florini, acoperite din lemnul din pădurea bisericii, iar Michael Földvary, mare proprietar în Ceparî a donat suma de 300 fl. Evenimentul este inscripționat pe o lespede de piatră amplasată deasupra portalului vestic : *Gott zu Ehren und als Hort sittlicher Bildung und Religionsübung wurde diese im 14 Jahrhundert erbaute Kirche durch den Opfersinn der Gemeinde des Gustav Adolf Vereins, Herrn M.v.Földvarys und Gottes allmächtigen Beistand unter dem Presbyterium: M. Wolff Pfarrer, M. Weber Curator, G. Ohler K. Vater, G. Weber Richter, G. Ohler Kl. Richter, G. Weber, M. Weber, S. Haas, G. Prall, S. Ohler, g. Prall, M. Ohler, im Jahre 1895 erweitert.*



*Inscripția de pe fațada de vest din 1895*

Mobilierul bisericii cuprindea un altar neogotic confecționat în 1895 de către Franz Capek, cu picturi realizate de către L. Haase din Linz în anul 1896. Orga a fost confecționată de același Franz Capek din Krems. Stranele și băncile au fost comandate la meșterul tâmplar Ferdinand Iablonsky din Năsăud. Amvonul,

tribunele cu parapet de lemn și o parte din banci au fost realizate în aceeași



perioadă și în același stil.

Accesul de pe nord este precedat de un pridvor cu acoperiș într-o singură pantă, susținut inițial de o structură de lemn, iar apoi închis cu zidărie. În 1932 au fost realizate noi lucrări de întreținere care au permis conservarea relativ bună a monumentului de arhitectură.

Decăderea monumentului istoric este declanșată de evenimentele din Al Doilea Război Mondial, care a determinat în 19 septembrie 1944 retragerea populației germane din aceste zone. Sașii din Ceparî s-au îmbarcat în 133 de căruțe s-au alăturat convoiului alcătuit din sașii din Nosnerland, care trebuiau să ajungă în Austria. Din Ceparî au plecat 89 de bărbați, 151 femei și 69 de copii, iar convoiul lor au ajuns în apropierea localității Vochdorf, din Austria. Chiar dacă au încercat să revină acasă la finalul războiului autoritățile au încercat să împiedice revenirea prin orice mijloace. Cei care au plecat au fost declarați apatrizi și trebuiau să rămână în Austria și mulți chiar s-au integrat treptat în acele teritorii,

chiar dacă au întâmpinat dificultăți legate de diferențele tradițiilor culturale și religioase ( sașii din Transilvania erau reformați, iar austriecii erau catolici).

Biserica din Cepari a fost cumpărată în anul 1976 de comunitatea românească ortodoxă cu suma de 50000lei. Această achiziție a salvat monumentul arhitectural de la distrugere și a păstrat funcțiile de lăcaș religios al clădirii. Astfel biserica începută ca biserică romano-catolică, a fost adaptată cultului evanghelic după 1543 când sașii au trecut la reformă, și a devenit din 1976 biserică ortodoxă – istoria confesională a bisericii este în miniatură o istorie a conviețuirii și a spiritului interconfesional din Transilvania, un teritoriu aflat la intersecția culturii de tip Occidental cu cultura de tip Oriental.

Biserica a fost zugrăvită și renovată în anii 1975-1976, iar în anul 1976 a fost sfințită, după anii 90, prin grija comunității s-au realizat lucrări de întreținere și punere în valoare ale monumentului.















## Fântâna de sare,

### Monument de arhitectură

Coordonate X, Y, Z	455979.033 636863.106	
	455969.676	636832.947
	455972.149	636830.584
	455981.396	636844.189



Achiziția terenului în suprafață de 1 juger și 395 stânjeni pătrați din zona cu izvoare sărate a fost efectuată în anul 1871, parcelă cumpărată de la proprietarul Drăgan din Mintiu, cu suma de 400 fl. Pentru acesul la izvorul de apă sărată năsăudenii amenajează drumul de la Ceparî spre fântână. Izvorul de apă sărată a fost protejat de o construcție refăcută cel mai sigur în primăvara anului 1892, când autoritățile îi invită pe năsăudeni la inaugurarea Fântânii de slatină. Fântâna era

supravegheată de către un *vigal* remunerat cu 100 fl pe an, care devenea de drept și membru în consiliul local.

În timp pentru slatină fac cereri și primesc aprobare și locuitorii localităților Lușca, Prislop, Intradam (azi cartiere ale Năsăudului), Runcu Salvei, Rebra, Rebrîșoara, Hordou și Telciu, care se angajau să plătească cota parte din cheltuielile legate de achiziția terenului, amenajarea fântâniei și a drumului. Spre exemplificare comuna Hordou a achitat suma de 350 coroane pentru acoperirea cotei părți din achiziția terenului și edificarea fântâniei și contribuia cu 80 coroane/an, sau echivalentul în lemne pentru accesul la slatină. Slatina era distribuită locuitorilor în funcție de nr. de animale și de persoane pe familie, locuitorii fiind repartizați pe străzi în anumite zile. În 1922 se aprobau pentru o persoană 40 l/an, pentru o vită mare 16 l/an și pentru zece animale mici 16 l/an.

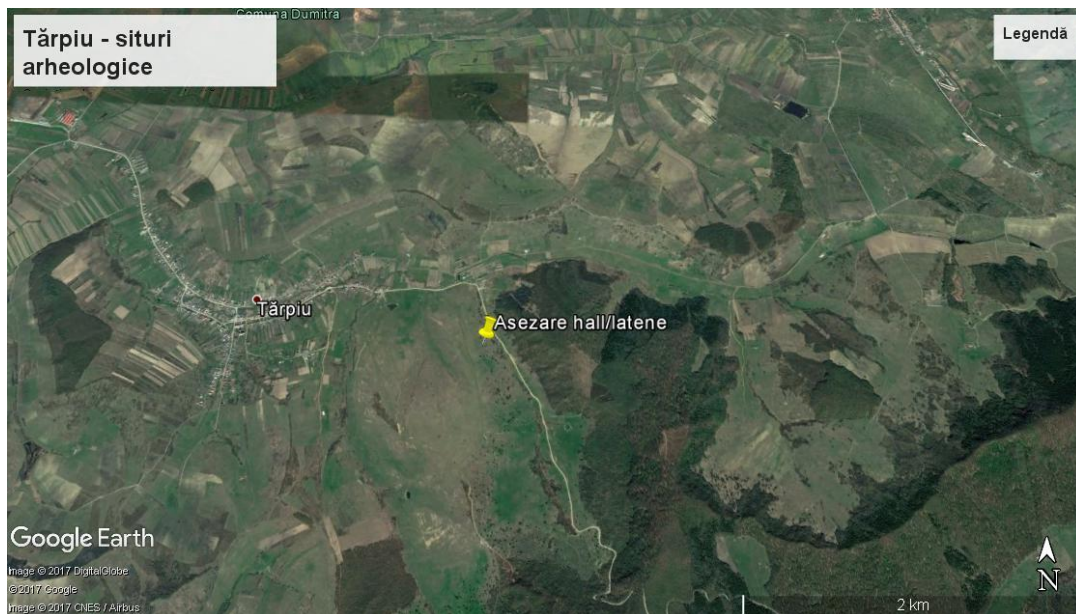
După Unire și instituirea monopolului sării se interzice extragerii slatinii din fântâni, năsăudenii fac demersuri pentru prelungirea exploatării fântâniei de slatină de la Cepari, lucru aprobat de Regia sării cu sediul la Ocna Dejului.

Pe baza unei imagini de epocă, datând din perioada interbelică se cunoaște cum arata aceasta. Fântâna de slatină de la Cepari era adăpostită de o construcție prevăzută în fața intrării cu un gang (târnaț) larg sub forma unui spațiu liber. Vechea construcție în patru „ape” avea prelungită una dintre ele, fiind sprijinită pe doi stâlpi la colțurile din față. Din punct de vedere volumetric spațiul casei din bârne groase de stejar asigura un echilibru, dând stabilitate construcției, care era marcată de spațiul liber, dar acoperit al gangului (târnațului), lat de 2 m. Terasa din fața intrării, unde abia se mai văd urmele celor doi stâlpi verticali ce sprijineau colțurile de la poalele acoperișului, a fost înlăturată. Vechea casă cu gang a fântâniei avea cea de a patra apă (tablă) subordonată coamei acoperișului. După ultima reparație și modificare construcția a luat o nouă înfățișare, fiind mai joasă cu un rând de bârne și vitregită de eleganța pe care i-o conferea spațiul aerisit și echilibrat al gangului. Fântâna azi prea puțin utilizată este adăpostită de o construcție din bârne de lemn de formă rectangulară, cu un acoperiș în patru ape, cu învelitoare din șindrilă. În interior se pătrunde printr-o deschizătură de 1,30 m,

fără ușă, între două bârne groase de 0,22 m care țin loc de ușori. Interiorul este slab iluminat prin cele trei deschideri decupate în pereți. În dreapta ușii de la intrare se află fereastra cea mai mică, decupată în formă de dreptunghi (0,18 x 0,13 m), pe unde probabil, se manevra încuietoarea veche de lemn a casei fântânii de slatină. În centrul casei se află ghizdurile celor patru pereți ai fântânii, formate din două bârne (1,80 x 0,20 m) pe pereții mari și alte 2 pe cei mici (1,49 x 0,20 m). Înălțimea ghizdurilor vechi este de 0,50 m. În raport cu dimensiunea ghizdurilor, fântâna este mai mare cu 0,20 m, având forma dreptunghiulară (2,00 x 1,69 m).

## TĂRPIU

Localitatea **Tărpui** (germ.Treppen, ung. Szasztorpeny) se află în zona de colonizare germană din nord-estul Transilvaniei, la numai 12 km de Bistrita. Sosirea coloniștilor sași în această zonă a început probabil în secolului al XII-lea. Administrativ așezarea făcea parte în evul mediu din districtul Bistritei. Accesul relativ facil spre acest oraș, a influențat cu certitudine dezvoltarea economică a așezării precum și aspectul ei edilitar. Geografic vorbind, așezarea este plasată într-o zonă depresionară, o depresiune colinară de eroziune, încadrată de dealurile Prislopului, de dealurile Târgului (Cetății) spre Bistrita, având însă o deschidere largă spre Culoarul Șieului. Atestarea documentară a localității este relativ târzie, ea fiind menționată pentru prima dată în Registele de dijme papale între anii 1332-1335 unde figurează în socotelile arhidiaconatelor Tylegd și Dăbâca. În aceste împrejurări e amintit preotul paroh Petrus din Tărpui (de Cupinio ) care plătea la acea dată o sumă mare de bani, o marcă de argint după greutatea de la Alba.



În apropiere de satele Tărpuiu și Dumitra sunt des menționate de sursele documentare patru așezări, azi dispărute. Nu se cunosc împrejurările în care așezările menționate au fost părăsite. Aceste sate au constituit obiectul unui îndelungat litigiu între localitățile Dumitra și Tărpuiu pe de o parte și nobilii de Fattendorf, care le revendicau, pe de altă parte. Un document emis în 1243 menționează pentru prima dată satele Fatateleke, Bachunateleke și Chegeteleke aparținătoare cetății Dăbâca ["*terra castris nostri de Doboka*"]. El a dat însă naștere unor controverse: actul original nu s-a păstrat dar, există diploma de reconfirmare a sa, datată 1344. Formula de donație care se regăsește în acest document pare neobișnuită; împrejurarea a generat de fapt controversa amintită dar, s-a făcut și remarca îndreptățită că, momentul emiterii documentului era după un eveniment excepțional, anume dezastrul provocat de marea invazie mongolă, ceea ce ar putea explica chiar nerespectarea uzanțelor. Actul în discuție a fost emis de regele Ungariei care dăruia aceste sate din domeniul cetății Dăbâca comiților Theotonicus și Herman. Cei doi beneficiari ai actului de donație regală vor primi astfel numele de nobili de Fata [*nobiles de Fatha*]. Cetatea Dăbâca la rădu-i, atunci când în 1285 a fost arsă și distrusă de tătari, era, prin danie regală, a banului Mikud, personaj ce deținea întinse moșii în nord-estul Transilvaniei. În veacul al XIV-lea un litigiu între comunitățile săsești din zona Tărpuiu - Dumitra Mare și nobilii de Fattendorf este menționat de sursele documentare care ne oferă de altfel tabloul unui

îndelungat conflict între părțile amintite, care vor fi implicate decenii la rând în această dispută. Astfel, în 1344 voievodul Ladislau intervine în contextul în care conflictul se acutiza dispunând ca nobilii de Fatha să fie puși în posesia satului Chegeteleke. Două decenii mai târziu, în iunie 1366, localitatea Târpriu e amintită în condițiile în care regele Ludovic I de Anjou intervine la rândul său întărind hotărnicia dintre satul Dumitra și moșia Thewkes, sat medieval dispărut și el în acest ținut. În 1380 sate din apropierea Ceparului, Mintiul și Șintereagul, de asemenea în conflict cu nobilii de Fata, solicită și ei reluarea hotărnicirilor vechi. Litigiul se dovedește greu de solutionat: în același an locuitorii din Dumitra și Târpriu au și ei un diferend cu acei nobili de Fata, conflictul continuă și în veacul următor iar părțile ajung în repetate rânduri înaintea voievodului Transilvaniei și a regelui Ungariei.

În iulie 1412, voievodul Știber, face cunoscută amânarea judecării litigiului dintre comunitățile din Dumitra și Târpriu și nobilii din Fata pentru ca aceștia din urmă să-și poată prezenta actele lor, obiectul litigiului fiind legat de delimitarea hotarelor. Un act datat în 30 iulie 1414 sugerează însă că diferendul era atunci pe punctul a se încheia: regele Sigismund de Luxemburg comunică hotărârea sa în procesul dintre comunitățile din Târpriu și Dumitra pe de o parte și nobilii din Fata, Bachna și Chege. Aceștia din urmă, neprezentându-și actele până la data stabilită de voievod, au pierdut procesul; în consecință, actul dispune punerea celor două comunități în drepturile lor. În 1434 Fatha este menționată ca predium. Spre mijlocul veacului al XV-lea satul Târpriu e amintit din nou de documentele vremii: în 1440, Elisabeta, regina Ungariei zălogește lui Gregoriu de Bethlen unele posesiuni din această zonă. În același an ea poruncește locuitorilor din Târpriu, Dumitra, și Slătinița predarea veniturilor regale către acel Gregoriu de Bethlen. Un an mai târziu, în 1441, autoritatea regală intervine din nou în legătură cu așezările care constituiseră obiectul litigiului început cu un veac înainte, așa cum s-a precizat deja. Regele poruncește voievozilor ardeleni Nicolae de Ujlak și Ioan de Hunedoara să-i apere pe sașii din Dumitra și Târpriu care erau atunci în posesia unor proprietăți reclamate de câțiva nobili. În anul următor, 1442, seria

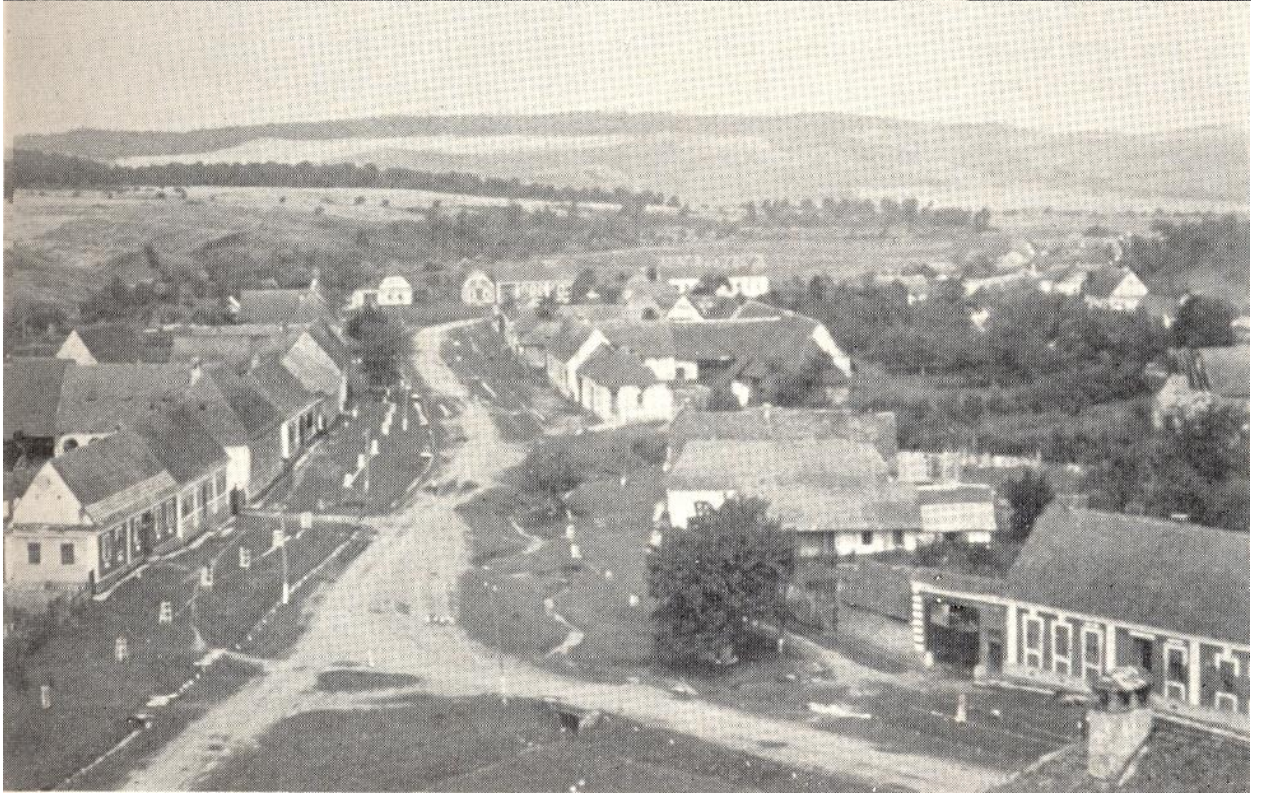
documentelor privitoare la acest diferend continuă: palatinul Laurențiu Hedervari solicită, la rândul său, acelorași voievozi Ioan de Hunedoara și Nicolae Ujlaki să protejeze proprietățile Fata, Chege și Bochonya aparținând satelor Dumitra și Târpiu deoarece nobilii implicați nu s-au prezentat la proces. Câteva luni mai târziu chiar regele Vladislav I cere voievozilor ardeleni Ioan de Hunedoara și Nicolae Ujlaki să ia o hotărâre definitivă privind diferendul dintre comunitățile Dumitra și Târpiu și acei nobili pentru proprietățile menționate. La scurtă vreme, în 1443, sașilor din Dumitra și Târpiu le sunt întărite mai multe documente cu privire la drepturile lor asupra amintitelor Fatha, Chege și Bachna pe care le primesc în condițiile în care nobilii de Fahta s-au stins fără urmași. Curând însă apar elemente noi în acest diferend: în martie 1448, Conventul din Cluj Mănăstur comunică voievozilor Marcu, Gheorghe și Nicolae că în urma unei anchete s-a constatat că moșiile Chege, Bachna, Fatha și Thewkes au fost de fapt moștenite de nobilii amintiți în linie feminină. Protestul locuitorilor din Dumitra și Târpiu este prompt dar, în cele din urmă, în iulie 1448, vicevoievozii hotărăsc în litigiul dintre sașii din localitățile amintite și nobilii din Sângeorz în favoarea acestor nobili. Epilogul conflictului este însă semnificativ: o serie de documente emise în mai 1449 confirmă faptul că locuitorii din Dumitra și Târpiu au cumpărat de la nobilii din Sângeorz proprietățile pierdute (Fatha, Bachna, Chege și Thewkes) plătind 2000 de guldeni, punând astfel capăt unor dispute care au durat mai mult de un veac.

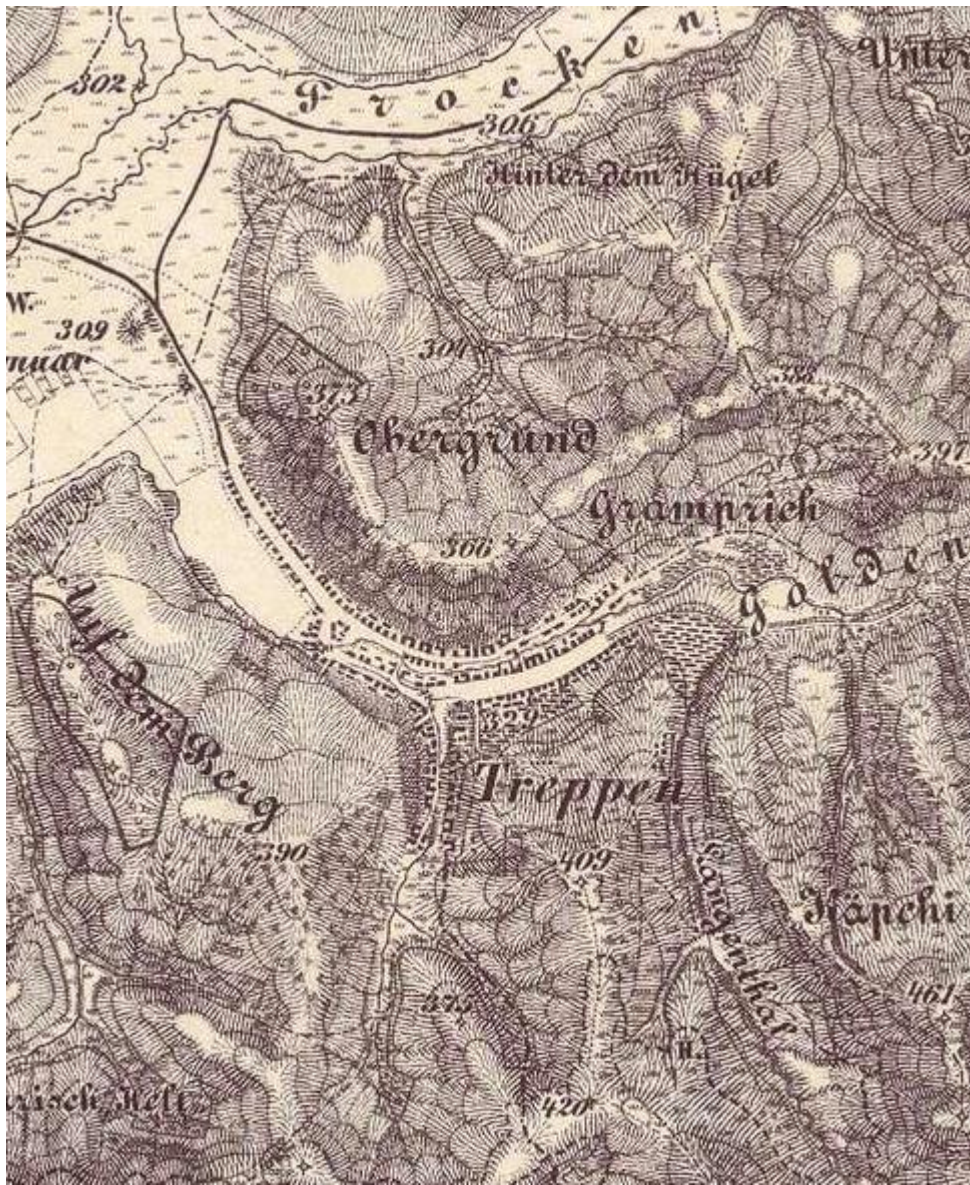


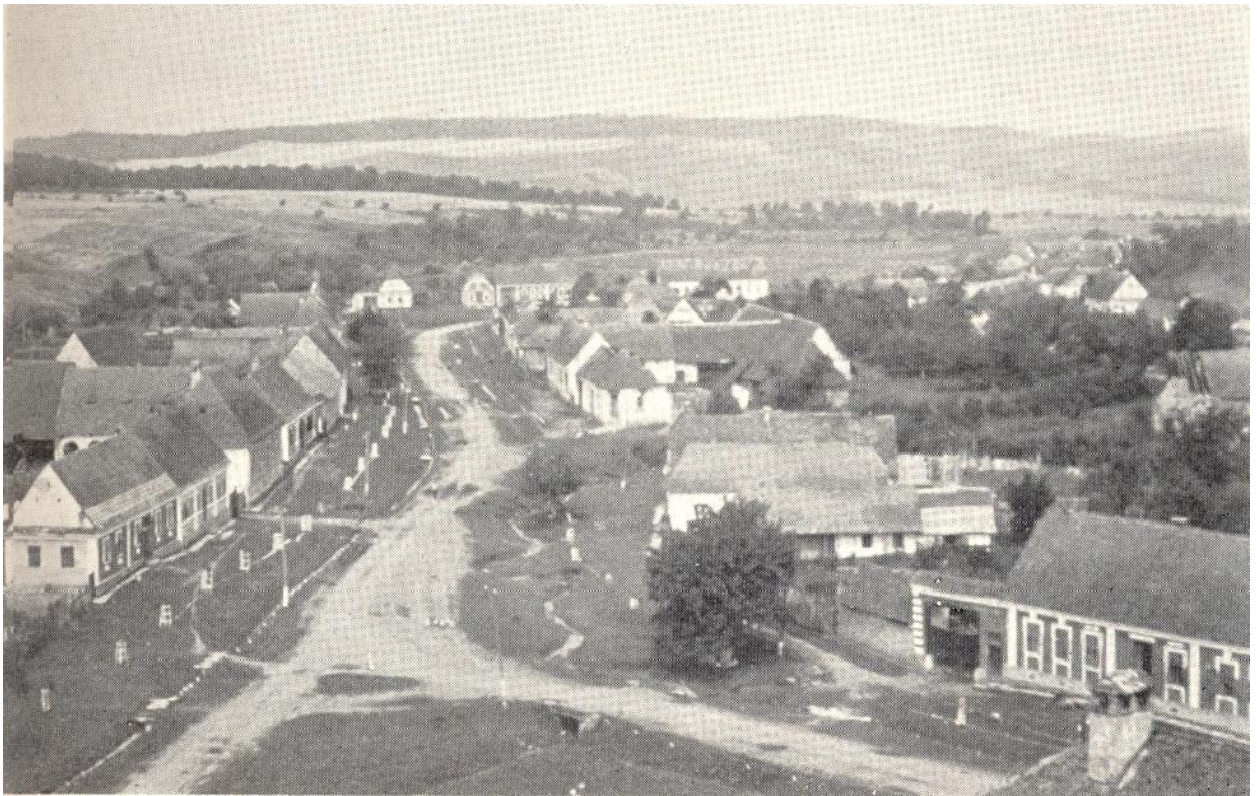
## Planul localității Tărpiu după ridicarea Josephină

Un document din anul 1343 îl menționează pe *Blasius plebanus de villa Therpeniae*, iar la 1407 Gerhald de Terpinio. Localitatea era zălogită în 1440 de către regina Elisabeta lui Grigore de Bethlen pentru cei 2000 de guldeni împrumutați de regele Sigismund. Mai apoi, în anul 1453 satul împreună cu celelalte localități ale districtului Bistrița au fost dăruite lui Iancu de Hunedoara. Un document din 1465 înregistrează acordarea dreptului de târg localității. Ca urmare a distrugerilor provocate de incendii, în 1521 regele îi scutea pe locuitorii din Tărpiu de la plata censului pe o perioadă de trei ani. Un document din anul 1524 îl înregistrează pe Balticzar Goebel comites de Treppen. În 1642 satul avea 41 de gospodării, pentru ca la sfârșitul aceluiași secol să fie 60 de gospodării. La 1783 Tărpiul avea 156 de familii, 760 de suflete care locuiau în 145 de case pentru ca la 1818 să fie 304 familii din care doar 8 românești. Un puternic incendiu a afectat numeroase gospodării în anul 1892. La 1900 Satul era format din 215 case, din care doar 21 erau construcții din lemn. La inaugurarea casei comunale din Tărpiu la 28 iunie 1914 a sosit vestea asasinării lui Franz Ferdinand la Sarajevo, eveniment care va duce la declanșarea marii conflagrații mondiale. Angrenați în conflagrație, din Tărpiu au căzut pe front un număr de 30 de militari. După război aplicarea reformei agrare a dus la exproprierea unei suprafețe 444 de jugere și împroprietărirea a 59 de familii cu o suprafață de 115 jugere.

Evenimentele legate de cel de-al doilea război mondial, cu pierderile umane și greutățile provocate de război, apoi evacuarea populației săsești a schimbat starea localității și structura etnică a satului, aici fiind colonizați locuitori aduși de mirajul pământului din Apuseni și din Valea Someșului.





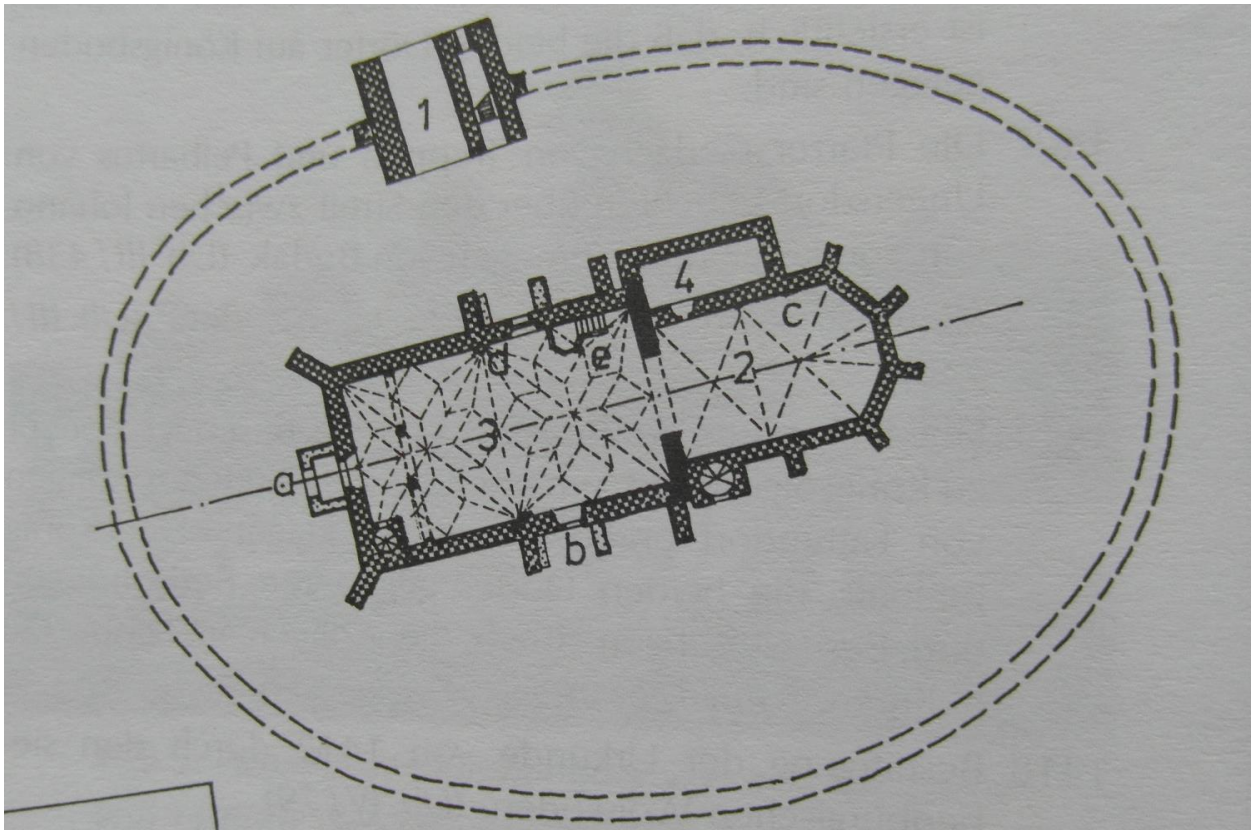




**Ansamblul Bisericii ortodoxe (fostă evanghelică) „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”**

**Monument de arhitectură**

Cod LMI: BN-II-a-A-01716



Ansamblul este alcătuit din biserică, zid de incintă și turnul clopotniță. Informațiile documentare privitoare la biserica din Tărpriu sunt puține dar, deși ele nu vorbesc despre edificiul ei propriu-zis, la Tărpriu, plebani ai unei biserici parohiale sunt menționați în secolul al XIV-lea, în registrele de dijme papale din 1332 și în deceniile următoare. Astfel, în 1332-1334 este înregistrat plebanus Petrus de Treppen iar în 1343 e amintit *Blasius plebanus de villa Therpen*, iar la începutul secolului următor, în 1407, este pomenit Gerlahus "*de Tripinio et plebanus de Monyoros ecclesiarum rectores*". În 1500 este din nou menționat unul dintre plebani: *Thomas Erchet plebanus in Therpen*, iar în 1530 când exista deja actualul monument este menționată biserica: "*Intelleximus ... quomodo ecclesia vestraTreppen plebano indigeret ... hortamur vas, ut plebaniamipsius ecclesie honorabilii Ioanii Klein ... conferatis*". Biserica are dimensiuni impresionante pentru o biserică de sat: 12,5 x 32,5 m. Ca plan biserica din Tărpriu face parte din categoria bisericilor sală cu o incintă perimetrală care cuprindea în traseul său un turn, la fel ca și biserica evanghelică din Lechința. Construcția, realizată din piatră, e alcătuită dintr-o navă și un cor decroșat, poligonal. Fațadele bisericii sunt

articulate logic cu contraforturi în corelație cu elementele de structură și de sprijin ale bolților. Biserica este luminată de cinci ferestre bipartite de factură gotică, două dintre ele se află pe peretele sudic al navei, celelalte trei în altar. Sunt ferestre înalte, îngrijit lucrate, cu menouri zvelte, fiind decorate cu muluri flamboaiante și polilobe. Cea de-a șasea fereastră, pe fațada de vest, luminează tribuna. Este mai scundă, tripartită, decorată în aceeași manieră gotică, cu muluri flamboaiante și polilobe. În axul fațadei de vest se remarcă o fereastră circulară ce luminează podul. Nava constă din două travee cu bolți stelate susținute de pilaștri cu semicoloane și console, pilaștri dispuși pe mijlocul pereților navei, la nord și la sud, pentru susținerea arcului divizor și a bolții. Sistemul de boltire al navei structurează așadar două travee. În partea vestică a navei se află tribuna, susținută de trei arcade frânte sprijinite de trei stâlpi octogonali cu soclul asemănător pilaștrilor laterali. Parapetul acesteia este decorat cu panouri pătrate care încadrează muluri circulare oarbe, din piatră.



Cele trei travee de sub tribună au la rândul lor bolți stelate. Accesul spre tribună este asigurat de scara spiralată aflată în colțul sud-vestic al navei. Pe fațada vestică se remarcă un portal în arc frânt cu profilurile întoarse în unghi drept spre golul ușii, cu o cheie de boltă în formă de scut heraldic. Pe exterior portalul este încoronat cu un arc în acoladă ce se continuă în partea inferioară într-un decor vegetal, un vrej stilizat. Literatura de specialitate menționează acest portal pentru soluțiile diferite de maniera goticului târziu, ca noutăți legate de trecerea la Renaștere. Motivul ramurii stilizate apare și la baza coloanei arcului de triumf iar cel al arcului în acoladă e reluat la tabernacol. În afara acestui portal inițial pe laturile de nord și de sud ale navei au mai fost practicate două portaluri aproape identice, dreptunghiulare, cu profilurile de asemenea întoarse spre golul ușiiși încoronate de sprâncene de cornișă, realizate în manieră renașcentistă, datate în al doilea sfert al secolului al XVI-lea. Corul este acoperit cu bolți în cruce pe ogive unite în chei de boltă decorate cu scuturi heraldice. Corul are pe latura de nord adosată o sacristie iar pe cea sudică un turn de scară. Portalul în arc frânt al sacristiei are o profilare simplă. Pe peretele nordic al corului se remarcă un tabercacol<sup>51</sup> dreptunghiular flancat de colonete cu bazele spiralate. Compoziția e întregită de un arc frânt în acoladă continuându-se într-un fleuron. Un relief reprezentându-l pe Iisus se regăsește în lunetă ("Iisus arătându-și rănila"- Vir dolorum). Sub figura lui Crist e săpat în piatră anul 1504. Arcul triumfal are deschiderea în arc frânt ce se încheie într-o cheie decorată cu un scut acum gol, simetric arcuit. Turnul de poartă șiclopotniță se ridică pe latura dinspre nord a zidului de incintă. Intrarea carosabilă sub turn era protejată de o hersă. Se remarcă gurile de tragere în formă de cheie precum șiușa în arc frânt care asigura accesul spre drumul de strajă. În cursul lucrărilor de restaurare au fost identificate și urme de pictură pe latura nordică a navei, în cor și pe fața sud-estică a arcului triumfal. Fragmente de pictură murală sunt vizibile și în cor. Biserica din Târpiu este un monument din perioada de tranziție de la gotic la Renaștere care se remarcă prin anvergură, prin calitatea detaliilor arhitecturale, sculpturale și picturale. Soluțiileși maniera în care ele au fost puse în operă, calitatea execuției, bogăția și eleganța

decorului, vorbesc despre gustul estetic și puterea comanditarului. Investigațiile întreprinse în interiorul bisericii au urmărit identificarea fazelor anterioare monumentului actual, stabilirea nivelelor de călcare precum și a stratigrafiei sitului arheologic din acest spațiu.















## **Tipologia așezărilor Dumitra, Cepari și Târpui**

Comuna Dumitra și satele Târpui și Cepari s-au dezvoltat în directă legătură cu micile cursuri de apă care străbat văile din zonă. Sunt sate adunate care au două centre dominante, pe de o parte este biserica, ca un nucleu al așezării, iar pe de altă parte una sau două artere liniare de circulație care au impus o arteră de tranzit mai importantă. Nucleul istoric al localității este concurat de nucleul drumului național spre care s-au orientat tot mai multe investiții și se exploatează mai bine potențialul vadului comercial. Străzile secundare s-au dezvoltat între aceste repere de dezvoltare. Biserica este plasată de obicei pe o zonă mai înaltă fiind fortificată în perioada medievală, la Cepari doar cursurile de apă asigurau fortificarea edificiului religios. Terenul înalt a determinat la Dumitra și Târpui apariția unor fortificații medievale care urmau configurația terenului. Străzile și parcelările gospodărești s-au distribuit între acest pol reprezentativ și cel al unei străzi centrale, iar cursurile neregulate ale pâraielor și forma văilor acestora au determinat abaterea de la unele planuri regulate.

Caracterul de așezare adunată a impus însă conturarea unui centru, dezvoltat între spațiul bisericii și artera de tranzit. Această zonă aflată în proprietate publică a fost inițial un spațiu liber, amenajat pentru folosința comună. Plantarea unor copaci trebuia să marcheze rigul de dans al satului și locul de întâlnire al comunității la evenimentele laice. Tradiția săsească a păstrat în comunitate respectul pentru spațiul aflat în utilizare comună, dar odată cu mișcările de populație de la jumătatea secolului XX și dispariția obiceiurilor tradiționale se pierde și simțul administrării în comun a spațiului.

Din perioada comunistă populația a încercat să preia treptat o parte din spațiul public prin ocuparea și amenajarea temporară a terenului public din fața caselor, iar după 1990 în tot mai multe cazuri spațiul public a fost împrejmuit ca un veritabil spațiu privat. Artera centrală, concepută ca un spațiu larg, chiar foarte larg pentru asemenea comunități rurale a fost micșorat abuziv. La Dumitra laturile

actualului drum național trebuiau să fie flancate de un spațiu verde generos care se încheia cu fronturile compacte ale caselor. În ultimele decenii, în mod abuziv proprietarii au construit împrejmuiri în fața caselor sau au transformat aceste zone în grădinile de flori sau de zarzavaturi din fața caselor. După o tolerare îndelungată este greu să se accepte în 2017 că spațiul respectiv trebuie să revină sub tutela proprietății publice, dar fără asemenea intervenții zona centrală a comunei riscă să-și piardă coerența. Spre ieșirile din localitate, unele construcții au restrâns spațiul public fiind construite tot mai aproape de șosea. Păstrarea unei distanțe rezonabile și unitare sunt obligatorii pentru a putea asigura perspectiva unei dezvoltări, dar și confortul cetățenilor față de traficul auto. Recâștigarea acestor terenuri publice oferă în timp oportunitatea reconsolidării autorității și colaborării la proiectele de coeziune locală.

### **Caracteristicile lotizării în Dumitra, Cepari și Târbuiu**

Parcelele din Dumitra, Cepari și Târbuiu au dimensiuni similare cu parcelările realizate în localitățile cu tradiție germană din Transilvania. Ograda largă este închisă între imobilul locuință, amplasat spre stradă, în timp ce pe latura expusă la soare o serie de anexe cu rol de depozitare a alimentelor prelungesc în L, spre interiorul parcelarului, latura locuinței, în timp ce latura dinspre grădină este închisă de anexa utilă creșterii animalelor. În spate o grădină care acoperă nevoile unei familii are suprafețe de circa 40-50 ari.

Casa de locuit tradițională ocupă latura de la strada, cu un acces pietonal care asigura intrarea direct din strada. Pe una dintre lateralele parcelarului este amplasată poarta de acces carosabil – tot timpul pe latura opusă anexelor care prelungesc locuința spre interiorul parcelarului. Accesul pietonal însoțit de o scară cu 4-5 trepte este de multe ori protejată de un pridvor zidit. Poarta carosabilă este uneori încadrată într-o structură cu acoperiș, modelul este specific caselor săsești din sudul Transilvaniei, se folosesc și în nord, dar nu în mod obligatoriu. Tradiția porților înalte s-a păstrat și în această zonă.

Modelul accesului din stradă a fost introdus în arhitectura satelor în secolul al XIX-lea sub influența urbanizării. Accesul din stradă nu are o utilizare foarte mare în mediul rural, din această cauză este folosit destul de rar, iar uneori aceste accese au fost blocate.

Modelul de locuință tradițională acum în Dumitra, Cepari și Târgu s-a conturat în secolul al XIX-lea, iar proporția interioarelor, dispunerea în amfiladă a încăperilor și decorația utilizată se încadrează în caracteristicile acestei perioade. Clădirile sunt construite din piatră prin intermediul șantierelor de vecinătate. Subsolurile sau demisolurile au planșee pe grinzi de lemn, arce dublouri de cărămidă sau bolți prusești pe profile metalice. Parterul înalt are ferestre care se încheie în partea superioară cu arce de cărămidă cu rol de descărcare. Fiecare încăpere de la stradă are de obicei 2 ferestre, iar frontul construit se structurează după 4-6 axe. Etajarea acestor clădiri este o excepție și apare mai ales la clădiri care au primit și alte funcțiuni decât ce de locuință. Planșeul parterului este construit din grinzi de lemn cu decorație și inscripții, dar în ultimul deceniu tendința este să fie acoperite și transformate în suprafețe monotone zugravite. Podul are o șarpantă înaltă, adaptată climatei cu ierni lungi și zăpadă. Cele mai vechi șarpante se încadrează în tipologia șarpantelor istorice eclecticice. Pantele de scurgere sunt orientate spre stradă și spre curte, iar laturile scurte sunt închise cu pinioane zidite (mai rar din lemn). Lucarne de tablă asigură lumina și aerisirea podului, celebrele ochiri de Sibiu, întâlnite la casele din sudul Transilvaniei nu se regăsesc și la sașii din nord.

Modelul locuințelor de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX este completat de o serie de clădiri sau de intervenții realizate în a doua parte a secolului XX. Locuința standardizată cu două camere la stradă, cu ferestre în trei ochiuri, cu poartă pe una dintre laturi s-au construit și spre periferia acestor localități, dar fronturile istorice au rămas relativ compacte. În cazul unor demolări s-a păstrat lățimea la stradă a locuinței pentru a obține închiderea parcelarelor istorice. Mult mai neinspirate au fost modificările grefate pe clădirile istorice existente prin amplificarea golului ferestrelor (lărgirea pe orizontală) și

modificarea șarpantelor. Modificarea proporției dintre plin și gol a impus clădirilor istorice aspecte greoaie și masive, amplificate și de renunțarea la jocul dinamic al decorației prin aplicarea unei tencuieli simple în stropi de ciment. Sub influența unui curent neofolcloric în anii 80-90 s-au utilizat și decorații cu o geometrie de inspirație populară. Șarpanta simplă și funcțională a acoperișului a fost în multe cazuri fragmentată în trei pante independente, cu pinioane nefuncționale spre partea centrală a acoperișului. Unitatea istorică a șarpantelor a fost înlocuită de îmbinarea unor acoperișuri în pupitru și pinioane cu aerisiri triunghilare.

Ferestrele cu împărțirea golului cu traversă amplasată după raportul 2/3, obloanele de lemn cu voleți lamelari se mai păstrează la unele clădiri. Din păcate în ultimul deceniu existența noilor materiale de construcție accesibile și odată cu creșterea nivelului de trai au fost eliminate tot mai multe caracteristici istorice. Schimbarea etnică survenită după 1944 a antrenat și o asociere etnică a caracteristicilor istorice, iar eliminarea acestor amprente a fost înțeleasă ca un firesc al noii realități etnice și culturale.

Schimbările înregistrate în ultimele decenii nu au amplificat calitatea spațiului construit, iar coeziunea moștenită a tins spre un eclecticism incoerent. Caracteristicile tradiționale identificate în Dumitra, Cepari și Târpiu par în conflict cu cele actuale sau cel puțin într-o așezare concurențială în care ultimele intervenții tind să elimine sau să acopere moștenirea culturală. Soluțiile identificate în cadrul unui plan de urbanism trebuie dublate și de soluții de arminizare socială și culturală care să așeze trecutul și prezentul într-o continuitate armonizată.

## **Caracteristici ale elementelor arhitecturale specifice locuinței**

### **1. Fundația**

Clădirile cu valențe istorice din Dumitra, Cepari și Târpiu sunt realizate din piatră, cu înălțimea de circa 50 cm, cu un soclu tencuit și zugrăvit simplu în culori

închise. În cazul unor clădiri mai monumentale se constată și existența unor socluri din lespezi verticale de piatră, fixate în scoabe metalice, fără mortaruri umede. Soluția utilizată a urmărit să prevină infiltrarea umezelii în zona soclului și a fundației. În curtea interioară nu este constantă prezența soclurilor, tencuirea fațadei este simplă de sus până jos. Anexele nu au socluri decât în mod excepțional.

Clădirile realizate în a doua parte a secolului XX au fundații din beton, peste care s-a aplicat un strat de tencuială în stropi sau tencuieli rașchetate.

Recomandări:

- Se utilizează la clădirile istorice tot un soclu tencuit simplu și zugrăvit în tonuri închise sau placat cu lespezi verticale de piatră fățuită
- Se utilizează la clădirile din anii 80 același tip de tencuieli, dar se armonizează cromatic cu vecinătățile, cu tonuri cât mai neutre
- Sunt interzise placările soclurilor de la clădirile istorice cu faianță, gresie, piatră în rustica, polistiren, baumit etc și alte materiale moderne care determină antrenarea umezelii spre asizele superioare

## 2. Golul ferestrelor și accesele

Caracteristicile fațadelor istorice din Dumitra, Cepari și Târpiu se conturează în special prin ritmicitatea relației dintre plinuri și goluri, dintre proporționarea și relaționarea acestora. Raportul între înălțimea și lățimea golurilor este peste tot verticalizat prin raportul  $2/3$ . Această ritmicitate este reprezentativă pentru stabilirea caracteristicilor tradiționale. Accesele pietonale păstrează această raportare, dar au o supralumină cu elemente de tamplărie decorate preponderent mai detaliat. Ferestrele au raportul de  $2/3$  impus de o traversă cu profilatură atent prelucrată, uneori chiar cu denticuli și baghete orizontale. Menoul se încheie uneori cu elemente decorative împrumutate din repertoriul clasic cu capitel, sau cel puțin cu un element decorativ mai proeminent. Împărțirea golului se realizează de

regulă în 6, cu câte trei împărțiri rectangulare pe verticală. Ferestrele cele mai vechi au o singură foaie de izolație, dublată de obloane lamelare exterioare. După 1900 se introduce dublarea ochiurilor de sticlă și se obține o izolație mai bună a interioarelor. Obloanele protejează interiorul de frigurile furtunoase ale iernii, dar și de arșița dogoritoare a verii. Mobilitatea lamelelor, dar și a voletilor asigură funcționalitatea acestora. Pe lângă rolul funcțional se constată și un rol estetic important pentru obloanele de lemn, deoarece deschiderea acestora sau împingerea în față contribuie la o anumită percepție a volumetriei arhitecturale tradiționale.

Clădirile realizate în anii 80 și în deceniile următoare au proporții mai orizontale, iar interiorul golului este împărțit în trei ochiri verticale. Ferestrele au două rânduri de ochiuri, care se deschid spre interior, cu tâmplăria retrasă în intrados față de planul fațadei. Pentru protejarea golului ferestrei s-au introdus jaluzele orizontale, rulate într-un burduf plasat în partea superioară a golului. Inițial aceste jaluzele erau din lemn, dar în ultimele decenii au fost înlocuite cu jaluzele din plastic.

Clădirile din ultimele decenii au tamplarii din PVC, cu o ramă uniformă și goluri dominante, fara subîmpărțiri interioare. Formele și proporția acestora este destul de diversă și în unele cazuri combină forme în unghiri ascuțit fără corespondențe în arhitectura tradițională. Nu se utilizează obloane care să protejeze golul ferestrei de soare sau de diferențe mari de temperatură.

Porțile clădirilor istorice fac în cele mai multe cazuri corp comun cu clădirea, iar un acoperiș cu structură independentă aliniază cornișa casei cu cornișa acoperișului porții. Așa numita poartă săsească, este un model de închidere a parcelarului pe toate laturile, inclusiv în cea cu accesul carosabil. S-ar putea ca și această influență să provină din modelul porților cu gang ale orașelor. În zona rurală clădirile nu sunt etajate, iar gangul porții este înlocuit cu o extindere a podului peste zona de acces sau pur și simplu extinde doar structura porții. Poarta accesului carosabil este formată din două elemente mobile, fără ușiță pietonală încorporată – probabil așa se explică și importanța unui acces pietonal separat cu

acces pe una dintre laturile fațadei sau chiar prin zona mediană. Tâmplăria de lemn a porții carosabile și a celei pietonale au elemente comune în tăbli, dar în unele cazuri (mai rar) ferestrele ușii au și obloane lamelare de protecție.

Porțile clădirilor construite după jumătatea secolului XX sunt independente de stilistica fațadelor. După 1950 majoritatea porților se realizează din metal, iar în ultimele decenii chenarele metalice se închid cu policarbonat semitransparent. Împrejmuirea se prelungește și în fața clădirii pe aliniamentul dintre spațiul public și cel privat. În acest context împrejmuirea dobândește propriul ritm decorativ, iar fațadele încep să aibă un rol ușor mai secundar față de fațadele istorice, dar se impun prin excesiva volumetrie.

Recomandări:

- Tâmplăria istorică se restaurează ca parte integrantă a clădirii, iar acolo unde nu s-a păstrat coerent se refac tâmplăriile după vechile modele existente
- Obloanele de lemn se pot utiliza ca o caracteristică a fațadelor din zonă
- La clădirile istorice se păstrează modelul vechilor porți de lemn
- La clădirile etajate poarta se integrează în stilistica fațadei ca element intermediar între volumetria vecinătăților
- Împrejmuirile nu trebuie să înainteze în fața aliniamentului prestabilit de linia parcelarelor istorice
- În zona centrală împrejmuirile se realizează cu materiale compatibile cu arhitectura istorică, deci se evită materialele plastice și se utilizează preponderent lemn prelucrat în consonanță cu stilistica istorică a fațadelor

### 3. Decorația fațadei principale

Fațadele principale ale clădirilor istorice din Dumitra, Cepari și Târpiu se încadrează în principiile arhitecturii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul

secolului XX. Structura de piatră sau din asize de piatră și cărămidă este îmbrăcată în tencuieli drișcuite peste care s-au aplicat decorații eclecticice. În mod excepțional pinioanele laturilor scurte puteau să nu fie tencuite, mai ales dacă în parcelarul vecin urma să fie adugată o altă clădire, lipită de cea existentă. Astfel aplicarea unor decapări și conservarea vizibilă a structurilor nu este o soluție a adevărului istoric, chiar dacă după principiile postmodernismului este o metodă de imbinare între vechi și nou. Soluția suprafețelor netencuite se consemnează doar la fațadele laterale orientate spre parcelarele învecinate.

Elementele decorative ale fațadei principale sunt realizate din tencuială și se concentrează în jurul golurilor și respectiv spre colțurile clădirilor. Ferestrele au chenare profilate care urmăresc forma golului, fiind reliefate destul de aplatizat pentru a nu bloca mobilitatea obloanelor. În cazul unor decorații abundente în jurul golului, nu există obloane de lemn, iar fațada a fost foarte probabil decorată în deceniile din prima jumătate a secolului XX.

Parapetul ferestrelor primește o serie de elemente decorative care ocupă întregul spațiu rectangular. Decorație pornește spre combinații rectangulare sau vegetal stilizate. Solbancul ferestrei este profilat longitudinal și tratat ca parte integrantă a fațadei. În cazul unor fațade mai decorate solbancul este încadrat într-un brâu care urmează linia inferioară a ferestrelor pe toată lungime fațadei. În partea superioară a golului sprânceană ferestrei are de obicei o profilatură simplă, decorația cu frontoane și profilări dinamice nu este des întâlnită în această zonă rurală.

Extremele fațadei și uneori registrele verticale dintre ferestre sunt marcate de lesene simple și aplatizate – ca o excepție decorativă apar și pilaștri sau lesenele cu bosaje. Bosarea nu se realizează printr-o simplă desprindere de suport, ci se utilizează 1-3 profilări subtile care amplifică efectul volumetric prin jocul de umbră și lumină determinat pe fațadă.

Cornișele fațadelor istorice sunt zidite și profilate longitudinal, iar în relație cu orizontala soclului se construiesc liniile de echilibru orizontal ale fațadelor

tradiționale. La clădirile cu pod mai înalt se constată o amplificare a cornișei prin prezența unei frize care poate să cuprindă și răsufălătorile. În unele cazuri oglinda cornișei este construită chiar din lespezi de piatră, dar acestea au fost tot timpul acoperite de tencuieli decorative – tratarea și păstrarea decapată a cornișei din piatră nu se încadrează în adevărul istoric.

Zugrăvelile fațadelor istorice au fost realizate cu combinații din gama oxizilor, iar în funcție de arderea acestora s-au obținut tonurile intermediare. Tonurile închise acoperă planul fațadei, iar tonurile deschise sau aproape albe acoperă elementele tratate în relief: chenare, brâie, cornișe, lesene, pilaștri, solbancuri etc.

Fațadele clădirilor construite în preajma anilor 60-80 au tencuieli în stropi de ciment, iar în jurul golurilor sunt aplicate chenare profilate din tencuială. Partea inferioară a golului are o decorație mai abundentă, iar cea din laterale și din partea superioară este mai suplă. Colțurile clădirii au suprafețe drișcuite rotunjite sau cu benzi verticale de colț. Tencuiala în stropi are cromatica cimentului alb sau gri, dar mai rar s-au utilizat și zugrăveli în culori pale. După anii 80 încep să fie utilizate tencuielile rașchetate, după modelul tencuielilor decorative aplicate blocurilor de locuințe colective ridicate în oraș. Peste aceste suprafețe sau aplicat și șabloane decorative în jurul golurilor, în zona extremelor sau chiar pentru a sublinia un centru al suprafețelor pline, cu modele de inspirație populară. S-ar putea ca aceste elemente decorative să fie preluate din spațiul Moldovei, prin zona Dornelor unde modelele sunt mai bogate și aplicate într-o gamă mai largă. Tipologia nonstilistică a modelelor este evidentă, iar răspândirea este surprinzătoare. Volumetria masivă a clădirilor din acești ani încărcată de aceste decorații repetitive și aplatizate s-a intersectat în câteva cazuri și cu placări cu faianță decorativă. Aceste căutări nefericite reprezintă anii disoluției tradiției locale a comunității, dar nu în sensul unei modernizări a lumii rurale ci constatăm doar o înlocuire a valorilor rurale existente cu alte valori rurale.

După anii 90 odată cu creșterea importanței proprietății private fațadele clădirilor istorice sunt modernizate, sau la periferia localității, dar cu acces la șosea, se adaugă noi clădiri. Intervențiile pe fațadele istorice au eliminat decorația istorică, au modificat proporția golurilor și au acoperit fațadele cu polistirean sau cu tencuieli driscuite și finisate cu tencuieli decorative. Cromatica pe bază de pământuri de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, sau cu tonuri neutre din anii 80 este înlocuită cu tonuri foarte colorate, în unele cazuri chiar agresive. Strălucirea tonală, inserția unor elemente metalice decorative și suprafețele finisate impecabil sunt considerate elemente înnoitoare expresive, adică noua modă. Cu mici excepții fațadele care și-au păstrat aspectul istoric au aceste calități pentru că încă nu s-a intervenit asupra lor, nu neaparat că s-a înțeles corect modul de intervenție pe fațade.

#### Recomandări:

- Sunt necesare modele de bune practici care să ofere exemple corecte de intervenție pe fațadele istorice
- Fiecare imobil din zona centrală este un caz care trebuie analizat în particular, iar autorizația de construire pentru zona identificată ca fiind valoroasă arhitectural se realizează doar cu avizul Direcției pentru Cultură
- Texturile fațadelor istorice se păstrează în zona tencuielilor driscuite și a decorației obținute din tencuială. Aplicarea unor decorații decupate în polistiren, care imită mult mai facil decorații istoriciste nu îmbunătățesc calitatea vizuală și autentică a fațadei
- Pentru obținerea unor tonuri compatibile se recomandă utilizarea unor metode similare de combinare a tonurilor cu oxizi arși, combinația din paletarele actuale riscă să genereze combinații cu disonanțe greu de controlat. Pentru evitarea tonurilor stridente se recomandă realizarea unor probe de culoare

direct pe fațadă, dar în zone mai puțin vizibile și pe suprafețe de circa 0,5 mp și abia după uscare să se selecteze combinația corectă

- Clădirile noi nu trebuie să imite arhitectura veche, dar volumetria, ritmul plin-gol, expresivitatea texturilor și a cromaticii trebuie să fie în consonanță cu arhitectura tradițională a zonei

#### 4. Acoperișul

Acoperișul tradițional din comuna Dumitra și satele Cepari și Târpiu are două ape, șarpantă realizată de meșteri locali este construită după modelul șarpantelor istorice eclecticice. Coama acoperișului este paralelă cu axul străzii la care se raportează, iar laturile scurte au pinioane comune cu cel al vecinătăților. Construirea caselor tradiționale din aceste comunități foste săsești s-a realizat prin colaborarea vecicinătății utilizată în secolul al XIX de comunitățile germane din Transilvania. Așa se explică alinierea fronturilor, unitatea acoperișurilor și coerența volumetriilor arhitecturale, dicolo de existența unor reguli urbanistice. Învelitoarea tradițională a fost din șindrila și apoi din țiglă solzi, iar din secolul XX se utilizează învelitoarea din țiglă trasă. În ultimele decenii s-au refăcut învelitori și cu internit, tablă sau țiglă din ciment.

Mult mai grave sunt modificările unor șarpante în ani 80 cu schimbarea pantelor de scurgere și fragmentarea unității acoperișului prin combinarea unor acoperișuri în pupitru. Apariția acestor invenții este inexplicabilă, dar constatăm acum, doar lipsa de funcționalitate și de estetică a intervențiilor. Numărul mare al acestor modele de șarpante fragmentate riscă să se înscrie într-o caracteristică nefericită a zonei. Unele combinații cu turnulețe de colț duc și mai mult în derizoriu tradiția arhitecturală a zonei.

Totuși constatăm reversibilitatea acestor soluții, iar noile clădiri ridicate în ultimul deceniu au renunțat la aceste improvizații. Noua arhitectură de la periferia centrului comunității este acum mai coerentă fiind generată de proiecte

arhitecturale, dar volumele arhitecturale sunt cu totul independente de tipologia volumetrică a arhitecturii din zonă.

Podurile tradiționale au fost utilizate pentru depozitare, iar aerisirea se realizează prin lucarne de tablă cu ochi semicircular sau tip tabacheră.

Recomandări:

- Acoperișul trebuie să-și păstreze în zona centrală, cu arhitectură tradițională o volumetrie simplă cu coama paralelă cu axul străzii, iar învelitoarea se realizează din țiglă ceramică solzi sau trasă
- Pentru unitatea percepției se păstrează unghirile șarpantelor istorice, funcționale și adaptate specificului climatic local
- Fațadele principale nu se încheie cu frontoane și pinioane, ori cu balcoane inserate în partea superioară a fațadei
- În cazul mansardării podurilor se utilizează ferestre velux la nivelul pantei acoperișului doar spre curte interioară, în timp ce la fațada principală se proiectează lucarne aliniat la axele ferestrelor existente și cu proporții ajustate la nivelul fațadei

## 5. Jgheaburi și burlane

Acoperișul cu învelitoare din țiglă canalizează apa de ploaie prin jgheaburi și burlane până spre baza clădirii, iar apoi spre canalizări. Modelul tradițional al jghebului de la acoperișele utilizate în această zonă este poziționat peste extrema acoperișului, cu circa 20 cm, iar mai jos de jgheab este poziționat un șorț de tablă. Acest model a fost utilizat în arhitectura urbană și previne alunecarea zăpezii peste trecători, iar în plus formele profilate ale cornișei zidite sunt vizibile. Acoperișele reabilitate în ultimele decenii și-au re poziționat jgheaburile sub extrema acoperișului și au aplicat în cel mai bun caz tăietoare de zăpadă la nivelul pantelor de scurgere. În acest fel forma autentică și utilitatea acesteia se pierde treptat.

Burlanele sunt de obicei poziționate la extremele fațadei și sunt aparente. Burlanele caselor din zona rurală sunt din tablă zincată, iar fixarea din extreme și șorțul de tablă al cornișei sunt o caracteristică vizuală constantă în aspectul fațadelor istorice.

Clădirile construite după jumătatea secolului XX, sau acoperișurile la care s-au schimbat jgheburile după această perioadă au poziționate jgheburile la extrema acoperișului după modelul utilizat la streășina înfundată cu lemn. Acest tip de poziționare nu este compatibilă cu realitatea stilistică a fațadelor istorice, iar din punct de vedere funcțional nu rezolvă alunecările de zăpadă din lunile de primăvară.

Recomandări:

- La clădirile istorice cu cornișă zidită jgheburile se amplasează peste extrema acoperișului, după modelul poziționărilor istorice
- La clădirile noi jgheburile se poziționează la extrema pantei acoperișului, dar poziția burlanelor urmează zonele de margine ale fațadei, după traiectorii verticale

## 6. Ambientul

Vatra comunei Dumitra și a satelor Târpiu și Ceparu conservă un perimetru generos din punct de vedere arhitectural. Frontul unitar din preajma bisericii și a fragmentelor de fortificație medievală trebuie conservate. În cadrul reglementărilor de înălțime trebuie să fie păstrate perspectivele medii și lungi spre edificiul reprezentativ al localității, iar construirea unor clădiri cu volume arhitecturale peste scara zonei nu pot să fie permise în zona centrală.

Zonele peisagiste din preajma localității trebuie să evite ridicarea unor clădiri singuratice de mari dimensiuni sau răsfirate pe pantele naturale din exteriorul spațiului intravilan. Se constată cu unele anexe gospodărești au tendința să devină

clădiri locuință și chiar clădiri etajate, iar materialele moderne utilizate atrag privirea prin strălucire și contraste cromatice.

În preajma cursurilor de apă din centrul localității pantele erau în mod tradițional domoale, dar utilizarea excesivă a utilajelor a adâncit albia și au generat maluri abrupte spre care inițiativele private au introdus maluri betonate. Relația cursului de apă cu localitatea trebuie înțeleasă într-o formă armonizată și amenajată accesibil pentru toți locuitorii, iar punțile din materiale tradiționale trebuie să ofere rute pietonale cât mai eficiente. Amenajarea spațiului de pe malurile pâraielor ca spații cu iarbă și inserția unor spații de relaxare sau amenajate pentru copii sunt utile reactivării spiritului civic din localitate. Împrejmuirea excesivă dăunează folosirii în comun a spațiului public. O expresie a conviețuirii comune sunt și prezența fântânilor, azi tot mai neîntreținute pentru că și-au pierdut parțial utilitatea, dar păstrarea acestora se înscrie între obiectivele publice care trebuie avute în vedere.

Stația de colectare a gunoiului menajar se poate poziționa în zone mai puțin vizibile, ori să fie camuflate cu amenajări verzi. Zonele din preajma drumului public pot să primească soluții cu parcări adiacente, pentru a evita permanenta parcare în spațiul verde neamenajat, iar spațiul public trebuie eliberat de uneltele agricole și gospodărești amplasate în fața proprietății private.

Ambientul arhitectural se protejează și se conservă în strânsă legătură cu ambientul natural, iar reglementarea spațiului cu condiții de interdicție constructivă trebuie demarcat în zona spațiului verde din centrul localității, dar și condiționat pentru zonele de la periferia spațiului construit, iar în zonele construite se urmărește o armonizare a dezvoltării conturate pe parcursul istoriei și în consonanță cu așteptările de dezvoltare a calității vieții.

### **Caracteristici ale elementelor arhitecturale specifice anexelor**

Anexa tradițională din Dumitra, Cepari și Târpiu este alcătuită din grajd, șură și fânar, din trei încăperi unite sub un acoperiș comun. Pentru închiderea parcelarului

anexa este dispusă transversal ca să închidă parcelarul spre grădină. Cu o astfel de dispunere curtea tradițională este închisă pe toate laturile prin construcții din propriul parcelar, dar și prin relația cu parcelarul învecinat. Grădina din spatele șurii putea să rămână fără împrejmuire, iar dacă se realizează aceasta este transparentă sau cu vegetație deasă.

Anexa tradițională are o volumetrie impunătoare, uneori comparabilă cu cea a locuinței. Rolul important al anexei subliniază importanța sa în cadrul economiei tradiționale. Practic grajdul, șura și fânarul asigurau siguranța animalelor de care depinde supraviețuirea gospodăriei.

Grajdul era de obicei dispus spre latura lungă a locuinței, iar fânarul ocupa unghiul opus pentru a evita riscul incendiilor. Șura închisă cu porți mobile pe ambele laturi avea și rol de trecere spre grădină, dar și spațiu pentru adăpostirea atelajelor. Podul înalt al anexelor are rasulători care antrenează circulația aerului și uscarea nutrețului.

Anexa are o planimetrie rectangulară simplă, cu acoperiș în două ape, închis spre vecinătăți cu pinioane triunghiulare înfundate cu lemn. În cazul în care anexele nu sunt aliniate cu vecinătățile pinioanele șarpantei se încheiau în colț teșit pentru a micșora unghiul de vulnerabilitate la ploaie.

În prelungirea laturii interioare a locuinței, până spre grajd se află de obicei anexa utilizată pentru depozitarea cerealelor și în general a „bucatelor uscate”. Această anexă are o încăpere foarte apropiată de aspectul unei camere locuință deoarece în perioada de vară când nu se depozitau alimentele primea și rolul unei bucătării de vară.

Anexele sunt construite din lemn sau din zidărie de piatră și cărămidă, fără elemente decorative sau detalii care să permită avansarea unor analogii stilistice. Acoperișul are învelitoare din țiglă ( probabil că în formele inițiale erau cu șindrila) cu model în solzi sau cu țiglă trasă.

În perioada comunistă anexele generoase moștenite de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX și-au pierdut utilitatea deoarece pământul nu mai putea să fie exploatat în regim privat. Ocupații, meșteșuguri și produse locale dispar, iar preocuparea pentru păstrarea mijloacelor de producție tradițională dispare. Anexele sunt transformate în spații cu alte destinații, foarte des devin cel puțin garaje pentru autoturisme.

În mod tradițional curtea interioară a fost pietruită cu bolovani de râu și piatră extrasă din dealurile din apropiere, dar utilizarea automobilelor și a mașinilor mai grele a determinat betonarea treptată a multor curți.

### Recomandarile studiului istoric

Analiza caracteristicilor localitatilor studiate ne permit formularea unor recomandari care pot sa fie utilizate in reglementarea normelor arhitecturale ale Planului Urbanistic General al localitatii.

Arhitectura traditionala din aceasta zona s-a dezvoltat in stransa legatura cu resursele naturale si geografia locului. Volumetria arhitecturii s-a integrat in formele peisajului, ritmul formelor arhitecturale si proportia acestora au corespondente adaptate la mediu. Mesterii locali au utilizat materiale din zona, iar textura materialelor utilizate are corespondente inevitabile in mediul natural. In acest context se recomanda utilizarea in arhitectura acestei comunitati in special a materialelor locale, sau care valorifica resurse existente in apropiere.

Localitatile au fost lotizate dupa nevoile populatiei si a ocupatiilor dezvoltate in perioada medievala. Parcelarele au dimensiuni adaptate la nevoile unei gospodarii agricole in care locuinta ocupa aliniamentul stradal iar anexa ocupa latura curtii dinspre gradina.

La arhitectura din materiale rezistente la incendii s-a adaugat si o serie de incaperi cu functii mixte intre locuinta de la strada si anexa – practic latura lunga a sirului de constructii s-a prelungit spre interiorul curtii, pe latura expusa la soare. In timp imobilele vecine construite similar au determinat inchiderea aproape totala a curtii cu spatii construite.

La arhitectura din lemn, cu risc mai ridicat la incendiu volumele arhitecturale si-au pastrat pozitionari independente si cu distante relative in parcelar. Aceasta caracteristica separata a volumelor construite a fost generata si de modalitatea tehnica de extindere ulterioara, care nu permite arhitecturii din lemn sa evolueze similar cu cea de zid.

In acest context ocuparea parcelarelor s-a conturat dupa o dispunere a incaperilor in L sau in U. In zonele romanesti si sasesti s-au conturat si caracteristici etnice pentru specificul gospodariei. Gospodaria inchisa prin volumele arhitecturale ale casei si anexelor, cu poarta carosabila integrata in fatada principala printr-o structura de zidarie, construita din caramida si piatra este specifica sasilor. Gospodaria cu volume arhitecturale independente, cu distante intre locuinta si anexa, construite preponderent din lemn sau lemn si caramida este specifica romanilor. Aceste diferente arhitecturale sunt in primul rand expresia ocupatiilor si respectiv a materialelor utilizate. In situatia in care sasii au practicat preponderent o agricultura extensiva si cultivarea vitei de vie au preferat construirea unor gospodarii compacte. In situatia in care romanii au practicat preponderent cresterea animalelor au preferat un spatiu mai deschis al gospodariei. In aceste parcelare se analizeaza un POT de aproximativ 30% - 40% si un CUT de aproximativ 0,5 – 0,8, cu un regim de inltime cu parter, de circa 4-5m si acoperis inalt.

Caracterul compact al gospodariei a impus si obligativitatea folosirii unor materiale mai rezistente la foc, cu tehnici constructive imprumutate din mediul urban. In acest context casele sasesti au pastrat cele mai multe influente din stilurile arhitecturii din secolul al XIX-lea, iar fatadele au fost concepute dupa modelul centrelor urbane. Pe aceasta influenta se inscrie si intrarea amenajata direct din strada pentru fronturile foarte largi, iar pentru protectia scarii se construiesc in cazurile mai elaborate un pridvor cu stalpi sau coloane, iar acoperisul acestui volum arhitectural se incheie cu un fronton triunghiular.

Caracterul rasfirat al gospodariei a permis folosirea lemnului masiv in constructia anexelor, sau eventual in structura caselor romanesti. Dupa modelul caselor traditionale s-a pastrat spre curte prispa sau târnațul, iar in cazuri exceptionale acest spatiu intermediar intre interior si exterior s-a pastrat chiar si pe fatada principala.

Odata cu promovarea acestor caracteristici arhitecturale s-a conturat si asocierea etnica cu aceste modele arhitecturale. Cu toate acestea in cazul marilor anexe sasesti se constata pozitionarea independenta a acestora, deci o desprindere fata de modelele consacrate in functie de nevoi. Casele romanesti cu cerdac spre curte, dar

inchise după obiceiul unei gospodării compacte au înlocuit treptat stâlpii de lemn cu stâlpi de zidărie care primesc ornamente împrumutate de la arhitectura urbană.

În ambele tipuri de gospodării acoperișul are o pantă înaltă, cu învelitori din țiglă solzi și țiglă trasă. După tradiția medievală acoperișul are o înălțime aproape egală cu cea a elevației. Inițial acoperișele aveau învelitori din materiale perisabile, iar pantă înaltă trebuia să favorizeze scurgerea rapidă a apei și a zăpezii. Odată cu apariția învelitorii din țiglă pantă se mai aplatizează. Acoperișul cu învelitoare din țiglă solzi așezată prin alăturare a menținut pantă înaltă ca o necesitate, dar dublarea prin suprapunere a țiglei a permis o scădere a nivelului de înălțime. Odată cu răspândirea pe scară largă a țiglei trase, pantă acoperișului a putut să fie modificată, iar proporția dintre elevație și acoperiș s-a schimbat.

Pentru păstrarea armoniei și a integrării intervențiilor actuale în arhitectura specifică zonei se recomandă păstrarea pantei înalte a acoperișurilor, cu învelitori din țiglă ceramică.

În zona centrală a localității, în zona de protecție a monumentelor religioase se recomandă utilizarea țiglei solzi pentru a asigura perspective pitorești din zonele înalte ale monumentelor dominante. Învelitoarea din tablă sau țiglă cu ciment, ori țiglă ceramică de format mare nu sunt recomandate pentru aceste zone cu arhitectura istorică.

Cosurile de fum, mențin caracteristici specifice mediului rural. În mod tradițional cosurile de fum se încheiau în partea superioară cu un mic acoperiș din țiglă. Relația dintre ritmul acoperișurilor ascuțite și cel al cosurilor de fum contribuie la conturarea caracteristicilor peisagistice ale locului.

Mansardarea podurilor înalte este o oportunitate practică în ultimele două decenii, dar în marea majoritate a cazurilor podurile sunt utilizate pentru depozitare. În secolul al XIX-lea pantă acoperișului a fost completată cu aerisiri din tablă. Mansardarea acestor spații din pod generează nevoi suplimentare de luminare, iar în aceste situații se recomandă amplasarea unor lucarne spre curtea imobilului pentru a evita fragmentarea unității acoperișului spre stradă. Amplasarea ferestrelor tip velux nu se recomandă la nivelul imobilelor istorice.

Elevația din piatră și caramida a fost executată în mod tradițional prin construcția unor pereți paraleli de zidărie între care s-a umplut cu materiale de construcție reciclate, cu mortar parțial. Grosimea acestor construcții nu necesită izolații termice suplimentare deoarece grosimea acestora este un izolanț în sine.

Elevatia cu structura de lemn si umpluta cu caramida are o grosime mai mica, iar izolatia ar putea sa imbunatateasca confortul termic al imobilului. Solutiile utilizate trebuie insa sa fie compatibile cu caracteristicile si functionalitatile imobilului, iar interventia trebuie sa-i asigure imbunatatirea aspectului estetic, cu pastrarea caracteristicilor traditionale.

Fatadele au in mod traditional tencuieli driscuite cu nisip si var, iar cromatica a fost asigurata prin zugraveli cu lapte de var. Tencuielile sunt utilizate si pentru anexele de zidarie, doar in mod exceptional acestea raman netencuite. Locuintele sunt tencuite in toate situatiile, o exceptie o reprezinta pinionul de zidarie dintre parcele in ideea ca vecinatatea venea sa acopere suprafata cu o noua constructie. Culorile erau asigurate pe baza de oxizi, iar prin incalzirea sau arderea acestora s-au obtinut diverse nuante apropiate de "culorile pamantului". In ultimul deceniu culorile chimice au generat o cromatica mult mai agresiva, cu tonuri mai electrice, care au generat disonante cromatice in locul acordurilor cromatice existente in mod traditional. Se recomanda alcatuirea unui paletar cu un numar rezonabil de tonuri recomandate care se pot asorta si combina mai usor. La cladirile cu valoare arhitecturala trebuie sa se utilizeze tonuri cu oxizi si tencuieli driscuite pentru a mentine nota specifica in arhitectura localitatii.

Ornamentica fatadelor se concentreaza in preajma golurilor de la strada. Chenarele din tencuiala ale ferestrelor cu o profilatura inspirata din curente de la sfarsitul secolului al XIX-lea si inceputul secolului XX sunt predominante. Elementele istoriciste au fost uneori acoperite cu tencuieli in stropi de cimnet – aceste tipuri de tencuieli trebuie inlaturate de pe fatadele istorice. Fatadele lungi ale gospodariilor compacte au preluat dupa model urban, cornisa zidita cu diverse profilari longitudinale. Extremele fatadelor au marcate prin lesene aplatizate forma, iar prin asemenea verticale se ritmeaza uneori si fatada principala. La aceste gospodarii decoratia este extinsa si spre poarta carosabila, care devine parte integranta a fatadei. In acest context poarta are un caracter masiv si inchide perspectivele spre curte. Solutia de innoire a portilor de acest tip trebuie sa pastreze tipologia portilor de lemn si masivitatea acestora.

In cazul gospodariei rasfirate imobilele nu fac corp comun cu poarta carosabila, iar aceasta nu are un caracter masiv. Pentru aceste gospodarii nu se recomanda porti inalte cu grad mare de opacitate.

Imprejmuirea parcelarelor trebuie sa se realizeze cu materiale specifice zonei, cu preponderenta cu elemente din lemn. In zona gradinii se pot utiliza demarcatii cu gard viu sau din materiale transparente.

Pentru cladirile noi implementate in parcelarele existente nu se recomanda utilizarea unor volume arhitecturale cu o dinamica excesiva, cu o cromatica agresiva si cu o predominanta a golurilor. Nu se recomanda utilizarea materialelor stralucitoare care sa sugereze o opulenta exagerata. Balcoanele nu sunt elemente specifice arhitecturii zonei si nu se recomanda sa fie amplasate pe fatadele principale, sau in pinionul de zidarie al podului. Extinderea prin mansardare a locuintei trebuie sa pastreze axialitatea ferestrelor intre parter si etaj, iar unitatea volumetrica a acoperisului trebuie sa se pastreze.

Implementarea unor constructii noi in parcelare in raport cu cladirile existente trebuie sa se raporteze la solutiile considerate caracteristice in zona. Cladirea din frontul principal ramane imobilul dominant in parcelar, iar constructiile din spatele acestee se subordoneaza ca proportii imobilului principal. Construirea unor imobile etajate cu gabarit mult amplificat in spatele vechilor cladiri aflate in frontul principal al parcelei nu trebuie permisa. In situatia in care se demoleaza imobilul din frontul principal noua cladire urmeaza aliniamentul stradal existent, iar volumul noului imobil construit se raporteaza la vecinatati.

In cazul implementarii unor anexe noi, cu functiuni de bucatarie de vara, garaj etc, se recomanda extinderea spatiului construit dupa logica de ocupare a parcelarului remarcata in parcelele traditionale. Aceste constructii prelungesc latura lunga a imobilului si respectiv inchid parcelarul spre gradina. La aceste constructii provizorii se recomanda acoperisuri cu panta inalta proportionata dupa modelul vechilor anexe. Acoperisul in pupitru, cu panta aplatizata nu se inscrie in volumele arhitecturale specifice zonei.

In cazul utilitatilor de gaz, electricitate, echipamentele de aer conditionat sau pentru servicii de cablu TV si telefonie trebuie sa se evite amplasarea pe fatada principala a cladirilor. Firmele publicitare pentru activitati comerciale trebuie sa fie proportionate dupa proportia si cromatica fatadelor in baza unor proiecte de amplasare care sa urmareasca armonizarea cu arhitectura zonei. Firmele supradimensionate si cu cromatica agresiva trebuie interzise. Amplasarea unor panouri publicitare in fata cladirilor sau in spatiul public din apropierea drumurilor circulante nu sunt specifice zonei si se recomanda sa fie interzise in perimetrul central al localitatii.

In pastrarea unitatii arhitecturale a ansamblelor existente un rol important il are si pastrarea unui ambient coerent. In acest sens se remarca existenta unor spatii publice largi cu spatii verzi destul de generoase intre fronturile principale ale caselor. Este interzisa ingradirea sau construirea in aceste spatii. In mod exceptional, daca exista situatii de interes public se pot intocmi Planuri Urbanistice

de Detaliu care sa indice impactul unor asemenea interventii in spatiu public. Nu se recomanda organizarea terenurilor de sport, a capelelor funerare etc in aceste zone centrale. Statia de transport in comun sau respectiv un spatiu de joaca se poate amenaja, dar forma, proportia si materialele utilizate trebuie sa asigure integrarea acestora in ambientul localitatii.

In preajma monumentului religios din zona centrala trebuie sa se organizeze o zona de protectie arhitecturala care sa contureze si sa pastreze caracteristicile unei zone de maxim interes arhitectural. Constructiile din aceasta zona trebuie sa contureze centrul localitatii si sa asigure perspective prielnice spre monumentul dominant al centrului.

Vegetatia din zonele studiate are un rol decorativ doar in zona centrala. Reperul vegetal din centrul localitatii se recomanda sa fie mentinut. Imprejmuirea exagerata a spatiilor deschise din centrul localitatii trebuie evitata pentru a nu pierde aspectul de piata larga a zonei centrale. Pentru a evita fragmentarea acestor spatii nu se recomanda betonarea santurilor sau adancirea lor exagerata, aceste amenajari trebuie sa urmeze proportii si pante cat mai naturale.

Socializarea comunitatii era asigurata in zilele de sarbatoare de armonia spatiului public, iar in fata caselor se pastreaza o serie de banci. Aceasta traditie poate sa continue, iar bancile si spatiul verde intretinut trebuie sa extinse ca model de bune practici. Scarile amenajate la intrarile centrale ale unor fatade de secol XIX au uneori chiar rolul unor asemenea locuri de popas. Demolarea acestora si zidirea acceselor direct din strada, prin modificarea fatadelor istorice nu mai trebuie permisa. Spatiul privat al casei trebuie legat firesc se cel public. Astfel, ingradirea spatiului public din fata caselor, pana la drumul circulat efectiv trebuie sa inceteze, iar cursivitatea si continuitatea acestor spatii publice trebuie urmarite in mod special, fiind o caracteristica a zonei.

In zonele de utilitate comuna se afla si fantanile si unele podete si cruci de rasantie sau troite. Intretinerea acestora si mentinerea lor in functiune asigura chiar fluxurile traditionale ale comunitatii. Reconditionarea acestor componente se recomanda sa se realizeze cu materiale traditionale specifice zonei.

Luminarea localitatii nu se inscrie intr-o traditie indelungata, dar pe langa iluminatul functional care utilizeaza actualii stalpi pentru instalatia electrica se poate avea in vedere si un iluminat ambiental. Se recomanda identificarea unui traseu central, intre biserica, scoala si primarie, in centrul de comuna, in care iluminatul sa incurajeze dezvoltarea unui traseu rezonabil adaptat pentru plimbare. In cazul localitatilor componente iluminatul ambiental se poate concentra pe

sublinierea zonei centrale din preajma bisericii, ca un monument dominant si simbolic al comunitatii.

Caracteristicile arhitecturale identificate in evolutia istorica a localitatii pot sa fie repere care odata respectate sa asigure coherenta arhitecturala a localitatii si implicit calitatea nivelului de trai al locuitorilor din aceasta comuna.

ANEXE

Comuna Dumitra

Coordonate pentru identificarea monumentelor

Sit roman Cepar:

N - 47 ° 13.811 " N 24 ° 24.021 " E

S - 47 ° 13.758 " N 24 ° 24.034 " E

Dumitra Cetate Coordonate:

N - 47 ° 13.832 " N 24 ° 30.564 " E

S - 47 ° 13.803 " N 24 ° 30.590 " E

E - 47 ° 13.827 " N 24 ° 30.598 " E

V - 47 ° 13.818 " N 24 ° 30.567 " E

**Fântâna de sare, monument de arhitectură :**

Coordonate X, Y, Z	455979.033	636863.106
	455969.676	636832.947
	455972.149	636830.584
	455981.396	636844.189

**RAN - FIȘĂ DE SIT ARHEOLOGIC (nr. )**    **cod sit RAN:**    33211.01

**ID SIT**

**Nume sit:** Dumitra - Cetate

**Categorie sit:** fortificație

**Tip sit:** cetate medievală

**Localizare**

**Localitate: Dumitra**

**Nume localitate în alte limbi: Metersdorf**

**Unitatea adm. sup.**

**Județ: Bistrița-Năsăud**

**Adresa:**

**Punct (Toponim): Cetate**

**Den. punct în alte limbi: Alte Burg**

**Coordonate geografice:**

N - 47 ° 13.832 " N 24 ° 30.564 " E

S - 47 ° 13.803 " N 24 ° 30.590 " E

E - 47 ° 13.827 " N 24 ° 30.598 " E

V - 47 ° 13.818 " N 24 ° 30.567 " E

<b>Nr. crt</b>	<b>Longitudine minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070</b>	<b>Latitudine minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070</b>	<b>Altitudine</b>
1			
2			
3			
4			
4			
6			

**Parcela**

**cadastrală:** \_\_\_\_\_

**Reper geografic:** Pe înălțimea situată la cca 3 km est de sat se găsește o cetate de piatră care supraveghea văile Bistriței și Someșului.

**Reper hidrografic:**

**Forma de relief: promontoriu de deal**

<b>Tipul de exploatare a terenului</b>	
<b>Agricultură</b>	
<b>Pășune</b>	
<b>Pădure</b>	<b>x</b>
<b>Locuire</b>	
<b>Exploatare minieră</b>	

Alte tipuri de exploatare	
---------------------------	--

Suprafață sit: 200 m.p.

Stare de conservare:

Foarte bună	
Bună	
Medie	X
Precară	
Graf afectată	

Factori de risc:

Naturali						Antropici					
Cutremur	1	2	3	4	5	Demolare	1	2	3	4	5
Inundații	1	2	3	4	5	Afectare parțială	1	2	3	4	5
Ploi acide	1	2	3	4	5	Vandalism	1	2	3	4	5
Foc natural	1	2	3	4	5	Furturi	1	2	3	4	5
Incendii	1	2	3	4	5	Incendii provocate	1	2	3	4	5
Animale	1	2	3	4	5						
Insecte	1	2	3	4	5						
Tornade	1	2	3	4	5						
Exces de apă în sol	1	2	3	4	5						
Exces de salinitate în sol	1	2	3	4	5						
Exces de aciditate în sol	1	2	3	4	5						

**Descriere:** Construcție de piatră de formă aprox. elipsoidală, elipsă a cărei ax longitudinal e de direcție E-V, cu dimensiunile de 55 x 60 m, iar perimetrul e de 200 de metri, protejate de un șanț circular, perimetral. Zidul cetății e construcție de 2.20 metri lățime, zidul bastionului, construit în formă patrulateră, cu extinderea de 7,5 x 10,5 metri, e mai gros: 2,70 metri, din care cauză suprafața interioară a ultimului e doar de 5 x 5.5 metri. Un al doilea turn străjuiește latura de est a fortificației. În interior urme de construcții și mulktiple gropi ale căutătorilor de comori.

**Observații:**

**Regim proprietate: domeniul public**

**Proprietar: Romsilva**

Data descoperirii: 1917, 1

Descoperiri (ansambluri, structuri și complexe arheologice):

Nr. crt	Tip descoperire	Localizare în cadrul sitului	Perioada	Datare	Cultura	Faza culturală
1	cetate		Evul mediu	Sec. XIV - XV		

**Atestare**

documentară: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Descriere: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Stratigrafie: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

**Materiale și tehnici de construcție:** ziduri de piatră prinse cu mortar.

**Inscripții:**

**Observații:** \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

**Tipul de cercetare:** periegheze

**Anul Cercetării:** 1917, 1931, 1980

**Echipa:**

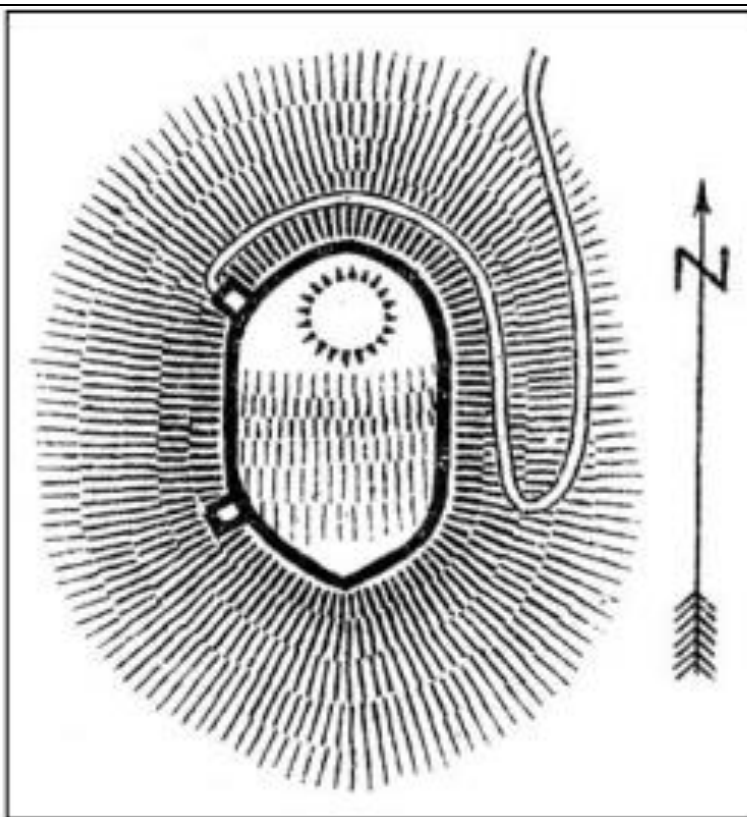
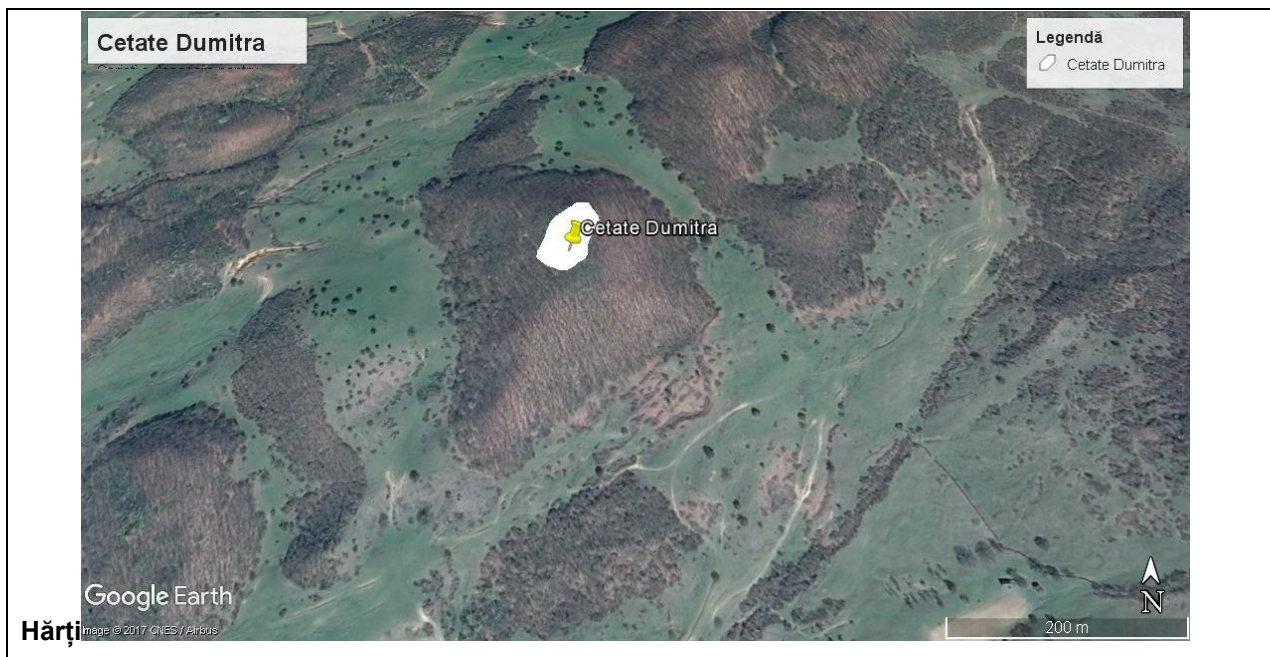
**Persoană+Instituție:** Iulian Marțian, Alexandru Ferenczi, Corneliu Gaiu

**Istoricul cercetării:** În anul 1917 Iulian Marțian a realizat o ridicare topografică și a curățit parte din zidul cetății. După 1920 au fost efectuate mai multe vizite și propuneri de conservare, nefinalizate.

**Bibliografie:** . Marțian, I., Rep., p.243; I. Marțian, Țara Năsăudului, p. 15.

**Dosare și rapoarte – arhive**

\_\_\_\_\_

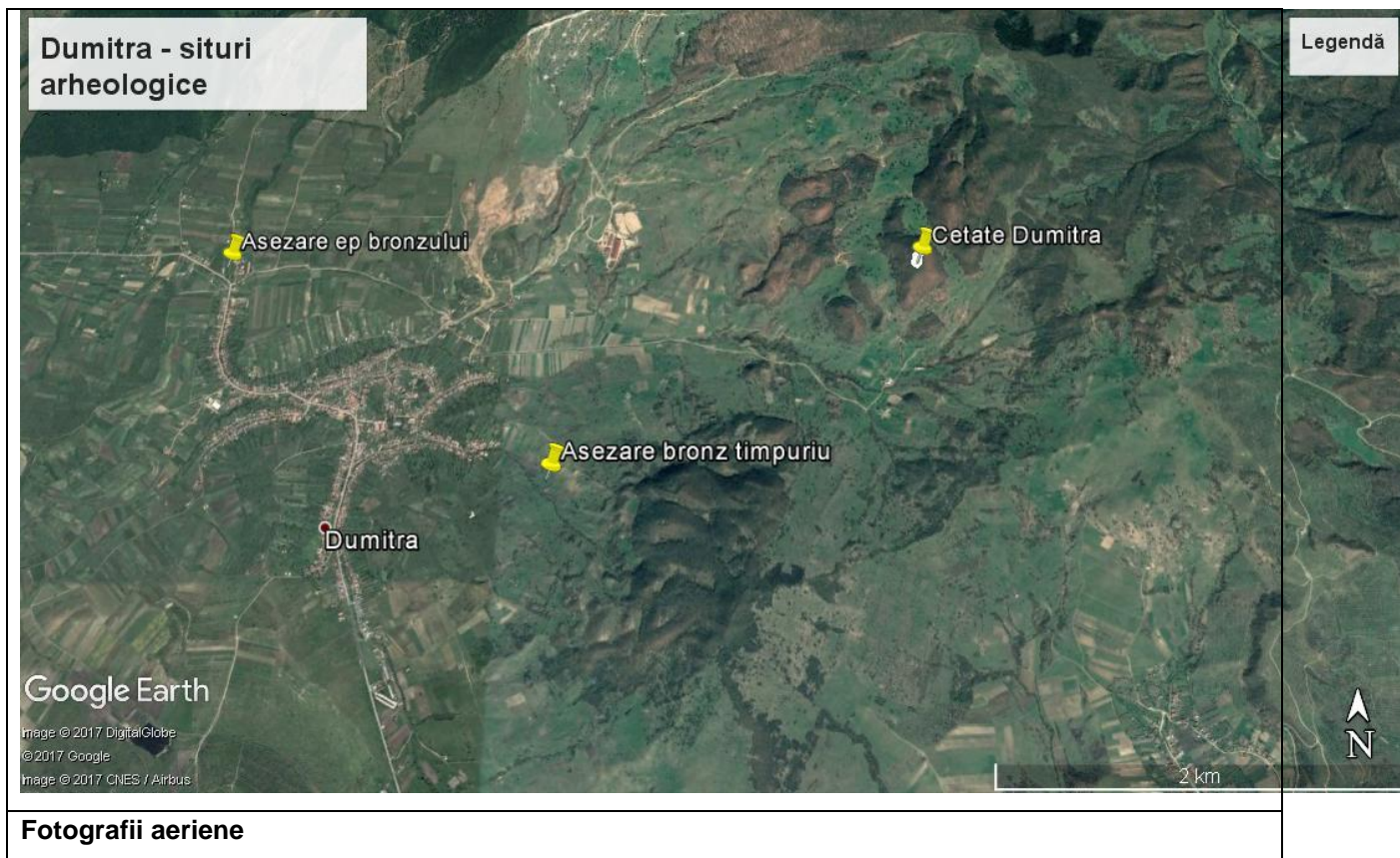


Planuri

Desene

Fotografii

Imagini  
satelitare



Întocmit (Nume și Instituție): Corneliu Gaiu, Muzeul Bistrița

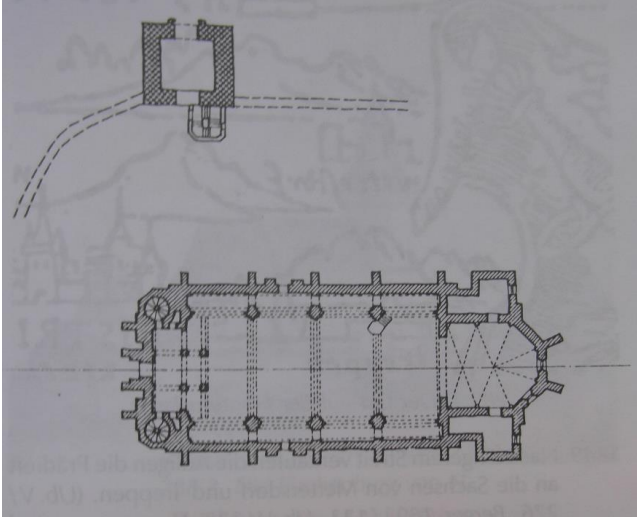
Data: 04.09. 2018

## FIȘĂ DE MONUMENT

**BN-II-a-A-01652 – Ansamblul bisericii evanghelice, azi biserica „Sf. Petru și Pavel”  
DUMITRA**

### 1. INFORMAȚII GENERALE

<b>COD MONUMENT</b>	BN-II-a-A-01652
<b>DENUMIRE (DENUMIRI ANTERIOARE)</b>	Biserica ortodoxă SF. Petru și Pavel
<b>TIP MONUMENT</b>	monument de arhitectură
<b>FUNȚIUNE (FUNȚIUNI ANTERIOARE)</b>	Lăcaș de cult
<b>LOCALITATE</b>	Dumitra
<b>COMUNĂ</b>	Dumitra
<b>PUNCT/ADRESĂ (ȘI ADRESE ANTERIOARE)</b>	Dumitra, nr. 1, jud. Bistrița-Năsăud
<b>FORMĂ DE RELIEF</b>	terasă
<b>PROPRIETAR/PROPRIETARI ANTERIORI</b>	Parohia ortodoxă Dumitra/parohia evanghelică Dumitra
<b>UTILIZATOR</b>	Parohia ortodoxă Dumitra
<b>EPOCĂ/PERIOADĂ</b>	Medievală, 1895-1898
<b>DATARE</b>	sec. XV, 1895- 1898
<b>INTERVENȚII NEAUTORIZATE</b>	nu
<b>STARE DE CONSERVARE</b>	bună
<b>URME DE DISTRUGERE</b>	Biserica medievală a fost demolată în 1892
<b>FACTORI DE RISC</b>	
<b>CONSERVARE/RESTAURARE ANTERIOARĂ</b>	1977, 2015
<b>DESCRIERE</b>	<p>Acest ansamblu integrează Biserica parohială, Turnul, zidul de incintă și Casa Parohială amplasat pe o terasă înaltă în zona centrală a localității, pe latura de nord a satului.</p> <p>Biserica în stil neogotic este o biserică de tip sală de mari dimensiuni, cu un altar poligonal în decroș și o sacristie pe latura de nord a corului. Fațada vestică are în ax un portal înalt încadrat de doi stâlpi de zidărie care susțin un fronton triunghiular, lateral cu două turnulețe de acces în podul edificiului. Nava cu patru travee are pereții subliniați de contraforturi, și uși de acces cu deschideri în</p>

	<p>arc frânt atât pe latura de sud cât și pe cea de nord. Interiorul este boltit cu bolți în cruce care descarcă pe stâlpi masivi cu colonete angajate. Laturile navei au tribune. Corul compus din două travee prezintă de asemenea bolți în cruce. Pe fațada sudică sunt amplasate ferestre înalte cu deschidere în arc frânt. Biserica a fost achiziționată de către comunitatea ortodoxă în anul 1967, care a adaptat spațiul liturgic cultului ortodox, comandând un iconostas și realizând pictura interioară. Altarul neogotic, conservat în spatele iconostasului, a fost realizat de către Karl Römischer.</p>
<p><b>BIBLIOGRAFIE MINIMALĂ</b></p>	<p>Fabini, Hermann, <i>Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen</i>, vol. I, Heidelberg – Hermannstadt, 1999</p>
<p><b>OBSERVAȚII</b></p>	 <p>The image contains two architectural drawings. The top drawing is a cross-section of a vaulted structure, showing a central nave with a high vault and side tribunes. The bottom drawing is a detailed floor plan of the church, showing a rectangular nave with a central aisle, side tribunes, and a complex eastern end featuring a semi-circular apse and a smaller octagonal structure. The drawings use hatching and dashed lines to indicate structural elements and hidden parts.</p>

## 2. DETALII

<b>Istoric</b>	Existența unui lăcaș de cult în localitate apare odată cu prima atestare a localității, în 1319, într-un document care menționează pe preotul Nicolae din <i>ecclesia de villa Demetri</i> care plătea o taxă de 6 mărci prețuind cu totul 24 de florini. În anul 1447 este menționată biserica cu hramul Sf. Ioan, o biserică gotică înconjurată de o incintă de apărare și un turn clopotniță masiv. Din ansamblul medieval, care voia să exprime și statutul de comunitate liberă a locuitorilor, a rămas în picioare doar turnul pe trei niveluri care conservă herșa porții de intrare. Biserica medievală a fost demolată la sfârșit de secol XIX, fiind înlocuită de actuala biserică sală neogotică edificată între anii 1895 – 1899 după planurile arhitectului bistrițean Richard Kramer.
<b>Autor</b>	Richard Kramer
<b>Comanditar</b>	Comunitatea evanghelică din Dumitra
<b>Ctitor</b>	
<b>Meșter</b>	Richard Kramer
<b>Pictor</b>	
<b>Elemente de peisaj cultural și natural</b>	Localitatea a deținut un fond construit valoros, parțial modificat și reconstruit. Peisajul este dominat de Turnul Slăninilor, care mai păstrează încadramentul hersei medievale. Nivelul superior al turnului are o galerie deschisă din care se poate observa întreg situl. Dealurile sunt acoperite cu plantații de vii și licvezi
<b>Plan</b>	Biserica în stil neogotic este o biserică de tip sală de mari dimensiuni, cu un altar poligonal în decroș și o sacristie pe latura de nord a corului. Turnul de plan rectangular cu poarta de intrare la parter și o casă a scării alipită de turn.
<b>Fațade</b>	Fațada vestică are în ax un portal înalt încadrat de doi stâlpi de zidărie care susțin un fronton triunghiular. Fațadele laterale au portaluri cu deschideri în arc frânt de factură neogotică
<b>Formă acoperiș</b>	Acoperiș în două ape învelitoare dintablă
<b>Extinderi</b>	
<b>Anexe</b>	
<b>Structură</b>	Structură de zidărie
<b>Materiale de construcție</b>	Piatră de carieră și cărămidă

<b>Materiale de construcție acoperiș</b>	Șarpantă de lemn, învelitoare din tablă
<b>Tehnici de construcție</b>	zidărie din piatră
<b>Încadrare stilistică</b>	Turn gotic din sec. X, biserica în stil neogotic
<b>Inscripții</b>	
<b>Reglementări urbanistice</b>	

**AUTOR:**

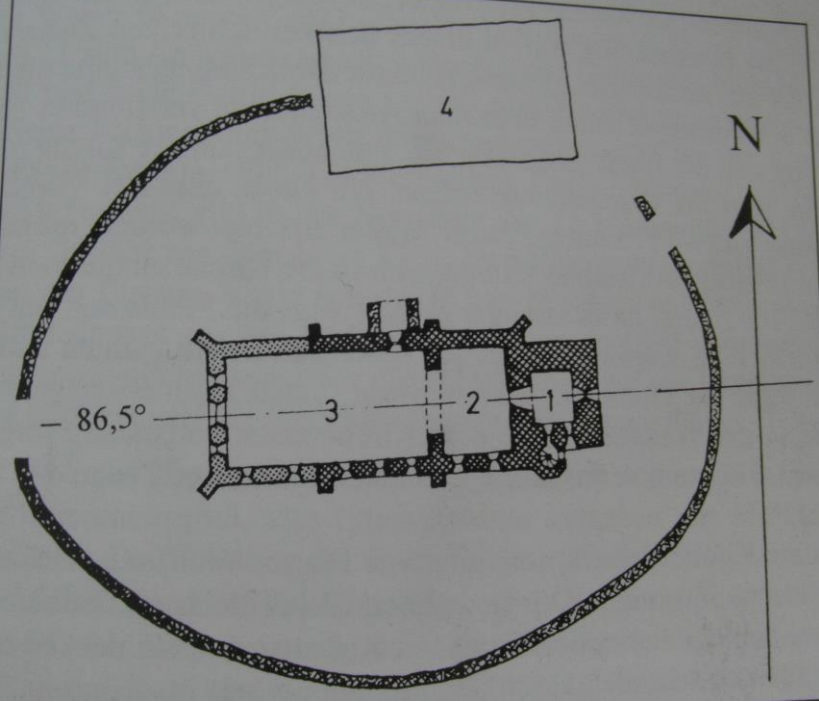
**DATA: 25 .11. 2017**

## FIȘĂ DE MONUMENT

**BN-II-m-B-01627 – Ansamblul bisericii evanghelice, azi biserica ortodoxă „Buna Vestire” CEPARI**

### 3. INFORMAȚII GENERALE:

<b>COD MONUMENT</b>	BN-II-m-B-01627
<b>DENUMIRE (DENUMIRI ANTERIOARE)</b>	Biserica ortodoxă Buna-Vestire
<b>TIP MONUMENT</b>	monument de arhitectură
<b>FUNȚIUNE (FUNȚIUNI ANTERIOARE)</b>	Lăcaș de cult
<b>LOCALITATE</b>	Cepari
<b>COMUNĂ</b>	Dumitra
<b>PUNCT/ADRESĂ (ȘI ADRESE ANTERIOARE)</b>	Cepari nr.36, com. Dumitra, jud. Bistrița-Năsăud
<b>FORMĂ DE RELIEF</b>	Terasă joasă
<b>PROPRIETAR/PROPRIETARI ANTERIORI</b>	Parohia ortodoxă Cepari/parohia evanghelică Cepari
<b>UTILIZATOR</b>	Parohia ortodoxă Cepari
<b>EPOCĂ/PERIOADĂ</b>	Medievală, 1775,1895
<b>DATARE</b>	sec. XV, 1895, 1923
<b>INTERVENȚII NEAUTORIZATE</b>	nu
<b>STARE DE CONSERVARE</b>	bună
<b>URME DE DISTRUGERE</b>	Biserica medievală reconstruită
<b>FACTORI DE RISC</b>	
<b>CONSERVARE/RESTAURARE ANTERIOARĂ</b>	1932, 2012
<b>DESCRIERE</b>	Biserica, orientată V-E, are un plan rectangular format dintr-o navă, altar și turnul clopotniță amplasat atipic pe latura de est. Actualul edificiu este rezultatul mai multor etape constructive și refaceri. Nava bisericii a fost radical modificată cu contraforturi alipite de peretele navei, cele de colț dispuse oblic, iar pe latura de sud sunt șase ferestrele cu ancadrame de piatră bifore care imită oarecum desenul unor ferestre gotice, dar scunde, iar pe latura de vest amplasate pe două rânduri, pentru a se asigura lumina la nivelul navei și tribunei de vest, în care a

	<p>fost amplasată orga.</p> <p>Turnul de plan pătrat, pe trei niveluri se încheie printr-un coif hexagonal, cu învelitoare din tablă. La nivelul al doilea al turnului se conservă un portal din piatră de factură renașcentistă.</p>
<p><b>BIBLIOGRAFIE MINIMALĂ</b></p>	<p>Fabini, Hermann, <i>Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen</i>, vol. I, Heidelberg – Hermannstadt, 1999</p>
<p><b>OBSERVAȚII</b></p>	 <p>The diagram is a detailed architectural plan of a square tower. The tower is oriented horizontally. It features a central rectangular area divided into three sections labeled 1, 2, and 3 from right to left. Section 1 is the smallest and contains a small square structure. Section 2 is larger and contains a larger square structure. Section 3 is the largest and contains a rectangular structure. The tower is surrounded by a thick, textured wall that follows the square perimeter. A north arrow is located in the upper right corner, pointing upwards. An angle of 86,5° is indicated between a horizontal dashed line and the left side of the tower's wall. A rectangular area labeled 4 is shown above the tower, possibly representing an adjacent structure or a courtyard. The entire plan is enclosed in a rectangular border.</p>

#### 4. DETALII

<b>Istoric</b>	<p>Conform tradiției prima biserică a fost ridicată la sud-vest de sat pe partea de hotar <b>Kirichbarich</b>. O biserică de zid de factură gotică a fost ridicată pe locul actualei biserici în secolul al XIV-lea. În 1407 biserica cu hramul „Sanguinis Christi” figurează în testamentul lui Ladislau de Șintereag, în seama căreia sunt testate 6 măji de ovăz și 20 de oi, tot aici fiind amintit Christel – comite de Cepari. După adoptarea Reformei, parohia din Cepari intră în subordinea capitlului Bistriței. Prezența unor călugări la Cepari sunt menționați în testamentul Ursulei Meister Paulin din 1505, către care aceasta direcționa suma de 5 guldeni „<i>den monchen zu Zepan</i>” și 12 guldeni pentru construcția bisericii. După aceste documente putem să presupunem că actualele structuri de zid se conturează în linii mari între anii 1350-1550.</p> <p>Distrugerile suferite de biserică în urma incendiului din 1775 și degradări ulterioare au impus refacerea bisericii. La inițiativa preotului de atunci Michael Wolff și pe baza planului realizat de maistrul constructor Fridrich Weingartner se trece în 1894 la ridicarea actualei biserici în stil neogotic, sfințită la 1896 – iunie 24 – cu contribuția importantă a Asociației Gustav Adolf.</p> <p>Accesul la turn este asigurat de o casă a scării dispusă pe latura de sud a turnului, printr-o ușă cu deschidere în arc frânt, cu scări din piatră, spiralice, urmate la nivelele superioare de o scară din lemn confecționată în anul 1895, după cum menționează inscripția scrijelită de către cei doi Georg Weber menționați.</p>
<b>Autor</b>	Fridrich Weingartner
<b>Comanditar</b>	Comunitatea evanghelică
<b>Ctitor</b>	
<b>Meșter</b>	meșterului Ludwig din Bistrița
<b>Pictor</b>	

<b>Elemente de peisaj cultural și natural</b>	Localitatea a deținut un fond construit valoros, parțial modificat și reconstruit. Peisajul este dominat de Turnul Slăninilor, care mai păstrează ancadramentul hersei medievale. Nivelul superior al turnului are o galerie deschisă din care se poate observa întreg situl. Dealurile sunt acoperite cu plantații de vii și licvezi
<b>Plan</b>	Biserica de tip sală cu plan rectangular și un turn clopotniță în decroș în prelungirea corului. flancat de două spații de plan dreptunghiular cu pereții susținuți de de nord a corului.
<b>Fațade</b>	Fațada vestică are în ax un portal cu un ancadrament în arc frânt. Accesul de pe nord este precedat de un pridvor cu acoperiș într-o singură pantă, susținut inițial de o structură de lemn, iar apoi închis cu zidărie.
<b>Formă acoperiș</b>	Acoperiș în două ape învelitoare din tablă
<b>Extinderi</b>	Biserica este înconjurată de un zid de piatră
<b>Anexe</b>	
<b>Structură</b>	Structură de zidărie
<b>Materiale de construcție</b>	Piatră de carieră și cărămidă
<b>Materiale de construcție acoperiș</b>	Șarpantă de lemn, învelitoare din tablă
<b>Tehnici de construcție</b>	zidărie din piatră
<b>Încadrare stilistică</b>	biserica în stil gotic cu refaceri în stil neogotic. Turnul are ancadramente de Renaștere
<b>Inscripții</b>	
<b>Reglementări urbanistice</b>	

**AUTOR:**

**DATA: 25 .11. 2017**

## FIȘA ANALITICĂ

de inventariere a monumentelor și ansamblurilor istorice

### 1. IDENTIFICARE:

1.1	Cod LMI	
1.2	Categorie	Monument de arhitectură
1.3.	Denumire oficială	Fântâna de apă sărată

### 2. LOCALIZARE ADMINISTRATIVĂ

2.1.	Stat	România						
2.2.	Județ	Bistrița-Năsăud						
2.3.	Localitate	Cepari						
2.4.	Cod poștal							
2.5.	Strada, număr actuale							
2.6.	Localitate anterioară	Tscheppendorf, Capan						
2.7.	Stradă, număr anterioare							
2.8.	Coordonate geografice	47.14.5N 24.25 44						
2.8.1	Referințe geografice							
2.8.2	Identificare cartografică							
2.8.3	Sistem cartografic utilizat							
2.8.4	Coordonate X, Y, Z	455979.033 636863.106 <table border="1"><tr><td>455969.676</td><td>636832.947</td></tr><tr><td>455972.149</td><td>636830.584</td></tr><tr><td>455981.396</td><td>636844.189</td></tr></table>	455969.676	636832.947	455972.149	636830.584	455981.396	636844.189
455969.676	636832.947							
455972.149	636830.584							
455981.396	636844.189							

### 3. TIP DE PROPRIETATE

3.1.	Stat	
3.1.1	Proprietate publică a statului	
3.1.2	Proprietate privată a statului	da
3.2.	Mixt	
3.3.	Privat	

#### 4. DATARE

4.1.	Epocă	modernă
4.1.1	Datare început	
4.1.2	Datare sfârșit	
4.2.	Datare prin perioade	
4.3.	Datare prin intervale de date	
4.4.	Datare precisă	1874

#### 5. ISTORIC. PERSOANE ȘI EVENIMENTE ASOCIATE ISTORIEI MONUMENTULUI

5.1.	Istoric	<p>Terenul a fost achiziționat în anul 1873 de către loc. Năsăud Pentru acesul la izvorul de apă sărată năsăudenii amenajează drumul de la Cepari spre fântână. Izvorul de apă sărată a fost protejat de o construcție refăcută cel mai sigur în primăvara anului 1892, când autoritățile îi invită pe năsăudeni la inaugurarea Fântânii de slatină. Fântâna era supravegheată de către un <i>vigal</i> remunerat cu 100 fl pe an, care devenea de drept și membru în consiliul local.</p> <p>În timp pentru slatină fac cereri și primesc aprobare și locuitorii localităților Lușca, Prislop, Intradam (azi cartiere ale Năsăudului), Runcu Salvei, Rebra, Rebrîșoara, Hordou și Telciu, care se angajau să plătească cota parte din cheltuielile legate de achiziția terenului, amenajarea fântânii și a drumului. Spre exemplificare comuna Hordou a achitat suma de 350 coroane pentru</p>
------	---------	---

		<p>acoperirea cotei părți din achiziția terenului și edificarea fântâni și contribuia cu 80 coroane/an, sau echivalentul în lemne pentru accesul la slatină.</p> <p>Slatina era distribuită locuitorilor în funcție de nr. de animale și de persoane pe familie, locuitorii fiind repartizați pe străzi în anumite zile. În 1922 se aprobau pentru o persoană 40 l/an, pentru o vită mare 16 l/an și pentru zece animale mici 16 l/an.</p> <p>După Unire și instituirea monopolului sării se interzice extragerii slatinii din fântâni, năsăudenii fac demersuri pentru prelungirea exploatării fântâni de slatină de la Cepari, lucru aprobat de Regia sării cu sediul la Ocna Dejului.</p>
5.2.	Autor	
5.3.	Comanditar	Comuna urbană Năsăud
5.4	Ctitor	
5.5	Meșter	
5.6	Pictor	

## 6. DESCRIERE

6.1.	Zonă	Depresiunea Dumitrei
6.2.	Elemente de peisaj cultural și natural	Zonă colinară
6.2.1	Peisaj cultural	În vecinătate se află un întins sit arheologic cu nivele de locuire din epoca bronzului, roman, medieval
6.2.2	Peisaj natural	Sărătură,
6.3.	Categorie de arhitectură	Fântână
6.3.1	Funcțiunea actuală	fântână
6.3.2	Funcțiunea anterioară	fântână
6.4.	Descriere obiectiv individual	Clădire din lemn care adăpostește izvorul cu apă sărată

6.4.1	Plan	Rectangular, unicelular
6.4.2	Fațade	Pereți din bârne de lemn îmbinate în cheotori, ușă de acces pe latura de sud, mici deschideri rectangulare pe celelalte laturi
6.4.3	Formă acoperiș	Acoperiș în patru ape, învelitoare din șindrilă
6.4.4	Extinderi	
6.4.5	Anexe	
6.5.	Structură	Lodbe de lemn dispuse orizontal îmbinate în cheotori
6.6.	Materiale de construcție	
6.6.1	Materiale de construcție acoperiș	șindrilă
6.7.	Tehnici de construcție	Bârne orizontale , în cheotori
6.8.	Încadrare stilistică	vernaculară
6.9.	Inscripții	

## 7. CONSERVARE, RESTAURARE, AMENINȚĂRI

7.1.	Starea generală de conservare	bună
7.2.	Lucrări anterioare de restaurare	
7.3.	Riscuri / amenințări	Degradare datorată factorilor naturali
7.3.1	Eroziune	
7.3.2	Inundații	
7.3.3	Alunecări de teren	
7.3.4	Agricultură	

## 8. DOCUMENTARE

8.1.	Bibliografie	Georg Breckner, Heimatbuch der Gemeinde Tschppendorf (Cepari, Csepen) in Nordsiebenburgen, Wien 1999; A. Chricescu, Civilizația tradițională a sării în
------	--------------	---

		estul Transilvaniei: rapoarte de cercetare, ed. Angustia 2013
8.2.	Dosare și rapoarte, în arhive	
8.3.	Hărți, planuri, desene	
8.4.	Fotografii	
8.4.1	Fotografii satelitare	
8.4.2	Fotografii aeriene	
8.4.3	Fotografii alb-negru	
8.4.4	Fotografii color	
8.5.	Atestare documentară	

## 9. NIVELUL DE CLASARE

9.1.	Grupa valorică:  - A - B	B
9.2.	Categoria după natura obiectivului:  - I - II - III - IV	Monument de arhitectură
9.3.	Criterii de evaluare globală	
9.4.	Data și documentul protecției	
9.5.	Reglementări urbanistice	

## 10. INVENTARIERE

10.1.	Instituția în cadrul căreia s-a redactat fișa	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
10.2.	Autorul fișei și calitatea acestuia	

10.2.1	Nume	Gaiu
10.2.2	Prenume	Corneliu
10.2.3	Calitatea acestuia	Cercetător științific
10.2.4	Semnătura autografă a specialistului care a întocmit fișa	
10.2.5	Semnătura și ștampila conducătorului instituției în cadrul căreia s-a redactat fișa	
10.3.	Numărul procesului verbal de validare în CZMI	
10.3.1	Numărul documentului de clasare	
10.3.2	Data ordinului de clasare	
10.4.	Data redactării fișei	28. 11. 2017

**FIȘĂ DE SIT ARHEOLOGIC**

cod sit RAN: 33220.02

**ID SIT**

Nume sit: Cepari „Pleșul Înalt”

Categorie sit: necropolă

Tip sit: necropolă

**Localizare**

Localitate: CEPARI

Nume localitate în alte limbi: Csepen

Unitatea adm. sup.: Comuna Dumitra

Județ: Bistrița-Năsăud

Adresa:

Punct (Toponim): Pleșul înalt

Den. punct în alte limbi: Hohe Plesh

**Coordonate geografice**

Nr. crt	Longitudine	Latitudine	Altitudine
	minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070	minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070	

Parcela cadastrală:

Reper geografic: Pe culmea dealului dintre Cepari și Mintiu

Reper hidrografic:

Forma de relief: platou înalt

Tipul de exploatare a terenului	
Agricultură	X
Pășune	x
Pădure	
Locuire	
Exploatare minieră	
Alte tipuri de exploatare	

Suprafață sit: 150 m.p.

Stare de conservare: Necropolă distrusă cu ocazia amenajării unei plantații de vie.

Foarte bună	
Bună	
Medie	
Precară	
Graf afectată	X

Factori de risc:

Naturali						Antropici					
Cutremur	1	2	3	4	5	Demolare	1	2	3	4	5
Inundații	1	2	3	4	5	Afectare parțială	1	2	3	4	5
Ploi acide	1	2	3	4	5	Vandalism	1	2	3	4	5
Foc natural	1	2	3	4	5	Furturi	1	2	3	4	5
Incendii	1	2	3	4	5	Incendii provocate	1	2	3	4	5
Animale	1	2	3	4	5						
Insecte	1	2	3	4	5						
Tornade	1	2	3	4	5						
Exces de apă în sol	1	2	3	4	5						
Exces de salinitate în sol	1	2	3	4	5						
Exces de aciditate în sol	1	2	3	4	5						

**Descriere:** Necropola a fost distrusă de plantațiile de vie din 1940. Au fost dezvelite cca. 15 morminte de incinerare celtice din a căror inventar au fost recuperate urne, arme și piese de port. Repertoriul ceramic cuprinde vase lucrate la roată și cu mâna precum și importuri: kantaros.

**Observații:** Materialul se află în Muzeul Național de Istorie din Cluj și la Institutul de Arheologie București.

**Regim proprietate:**proprietate privată

**Proprietar:** multipli

**Data descoperirii:**1941, 1969, 1976.

**Descoperiri (ansambluri, structuri și complexe arheologice):**

Nr. crt	Tip descoperire	Localizare în cadrul sitului	Perioada	Datare	Cultura	Faza culturală

1	necropolă		Latène	Sec. IV-III a. Chr.		
---	-----------	--	--------	------------------------	--	--

**Atestare**

documentară: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Descriere: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Stratigrafie: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Materiale și tehnici de  
construcție: \_\_\_\_\_

Inscripții:

Observații: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Tipul de cercetare: săpături arheologice de salvare

Anul Cercetării: 1941, 1969, 1976

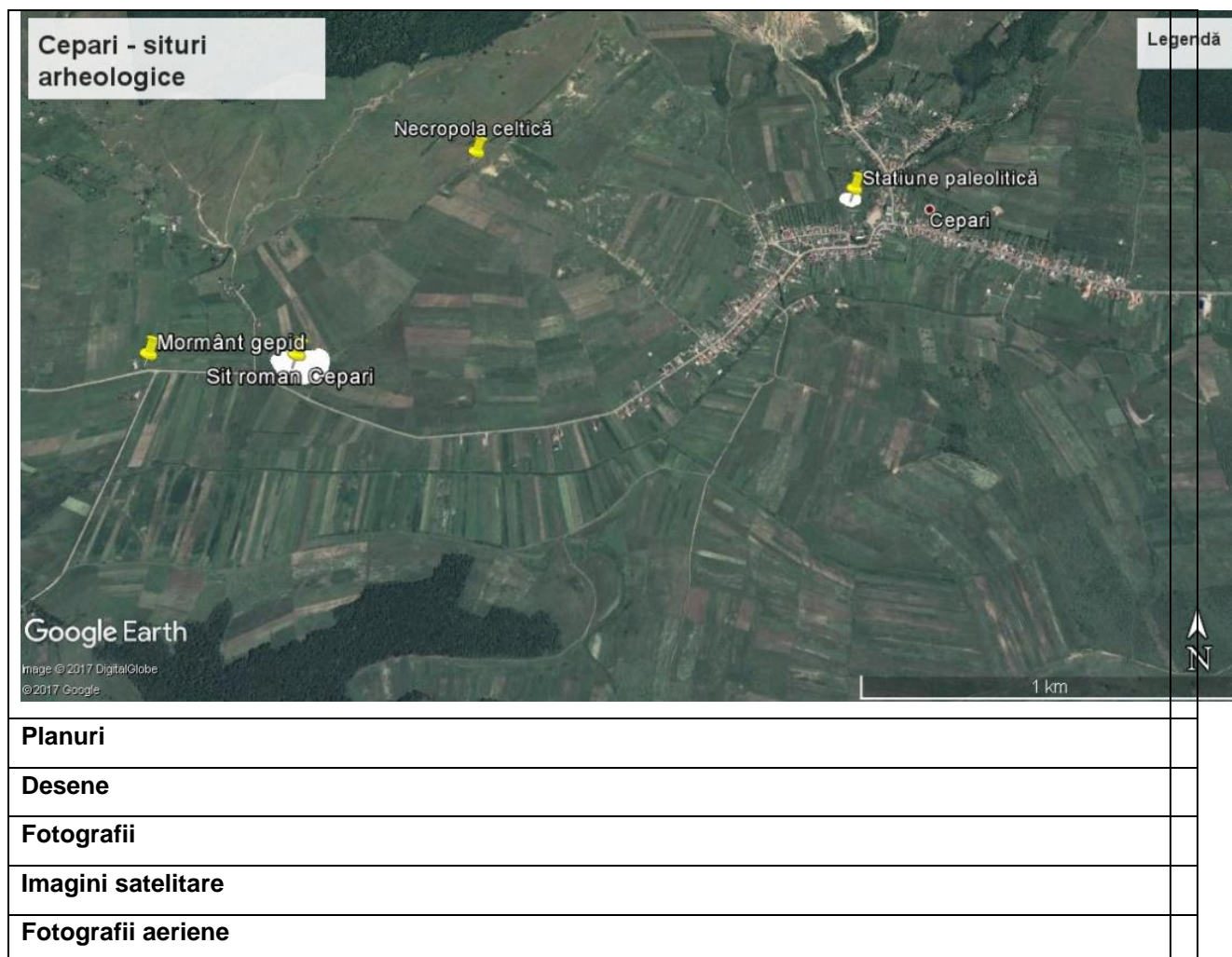
Echipa:

Persoană+Instituție: Marton Roska, Vlad Zirra-Institutul de Arheologie București

Istoricul cercetării: Lucrările pentru amenajarea unei plantații de vie în anul 1940 au dus la identificarea și distrugerea mai multor mormine. În 1941 Marton Roska a efectuat o săpătură de salvare prin care a identificat un număr de șapte morminte de incinerare celtice, răvășite de lucrările agricole. Sondaje arheologice au fost realizate în anii 1969 și 1976 prin care au mai fost evidențiate alte câteva morminte.

Bibliografie: Roska M., Közl., IV, nr. 20, 1944, p.55-56

Dosare și rapoarte – arhive	
Hărți	



Întocmit (Nume și Instituție): Corneliu Gaiu, Muzeul Bistrița

Data: 04.09. 2018

RAN - FIȘĂ DE SIT ARHEOLOGIC (nr. ) cod sit RAN: 33220.01

cod LMI 2004: BN-I—s-B-01309

ID SIT

Nume sit: Cepari „Fântâna albă

Categorie sit: așezare

Tip sit: așezare deschisă

Localizare

Localitate: CEPARI

Nume localitate în alte limbi:Csepen

Unitatea adm. sup.:Comuna Dumitra

Județ: Bistrița-Năsăud

Adresa:

Punct (Toponim): Fântâna albă

Den. punct în alte limbi: "Lenzseifenbach"

Coordonate geografice

Nr. crt	Longitudine minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070	Latitudine minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070	Altitudine
1	454731.751	636827.654	313.052
2	454716.822	636925.704	314.638
3	454712.315	636990.214	319.361
4			
4			
6			

Parcela

cadastrală: \_\_\_\_\_

Reper geografic: În dreapta drumului dintre Cepari și Tărpui, la sud de grupul de gospodării

Reper hidrografic: pe malul st. al pârâului Ilisuanca

Forma de relief: terasă

Tipul de exploatare a terenului	
Agricultură	X
Pășune	
Pădure	

Locuire	
Exploatare minieră	
Alte tipuri de exploatare	

Suprafață sit:2,5 ha

Stare de conservare:

Foarte bună	
Bună	
Medie	X
Precară	
Graf afectată	

Factori de risc:

Naturali						Antropici					
Cutremur	1	2	3	4	5	Demolare	1	2	3	4	5
Inundații	1	2	3	4	5	Afectare parțială	1	2	3	4	5
Ploi acide	1	2	3	4	5	Vandalism	1	2	3	4	5
Foc natural	1	2	3	4	5	Furturi	1	2	3	4	5
Incendii	1	2	3	4	5	Incendii provocate	1	2	3	4	5
Animale	1	2	3	4	5						
Insecte	1	2	3	4	5						
Tornade	1	2	3	4	5						
Exces de apă în sol	1	2	3	4	5						
Exces de salinitate în sol	1	2	3	4	5						
Exces de aciditate în sol	1	2	3	4	5						

Descriere: Așezarea se întinde pe terasa și pantele ușoare din stânga pârâului Ilișioara, în dreapta văii Rosua. Au fost descoperite fragmente ceramice, o râșniță și un denar roman emisiune Marcus Antoninus

Observații: Extinderea intravilanului poate afecta situl arheologic

Regim proprietate:proprietate privată

Proprietar: multipli

Data descoperirii: 1885, 1977

Descoperiri (ansambluri, structuri și complexe arheologice):

Nr. crt	Tip descoperire	Localizare în cadrul sitului	Perioada	Datare	Cultura	Faza culturală
1	așezare		Epoca bronzului		Wietenberg	II-III
2	așezare		Epoca romană	Sec. II- III		

Materiale și tehnici de construcție: \_\_\_\_\_

Inscripții: \_\_\_\_\_

Observații: \_\_\_\_\_

Tipul de cercetare: periegheze

Anul Cercetării: 1885, 1974, 1977

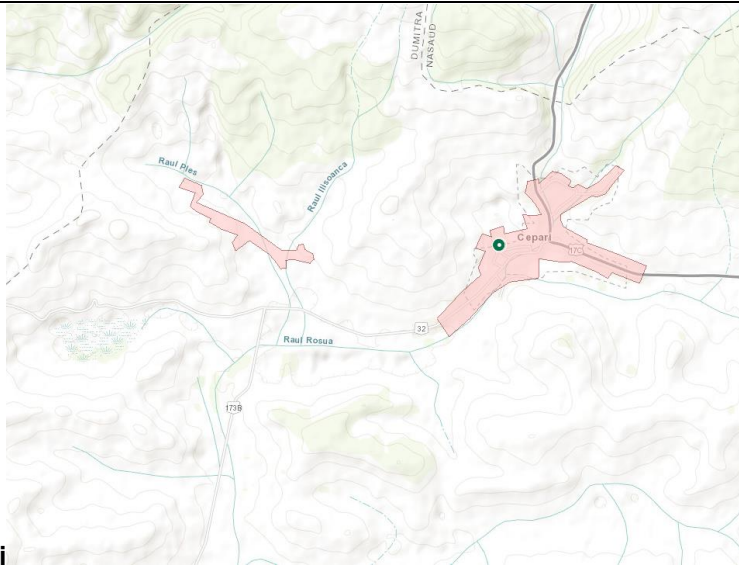
Echipa:

Persoană+Instituție: Ștefan Dănilă, Muzeul Bistrița

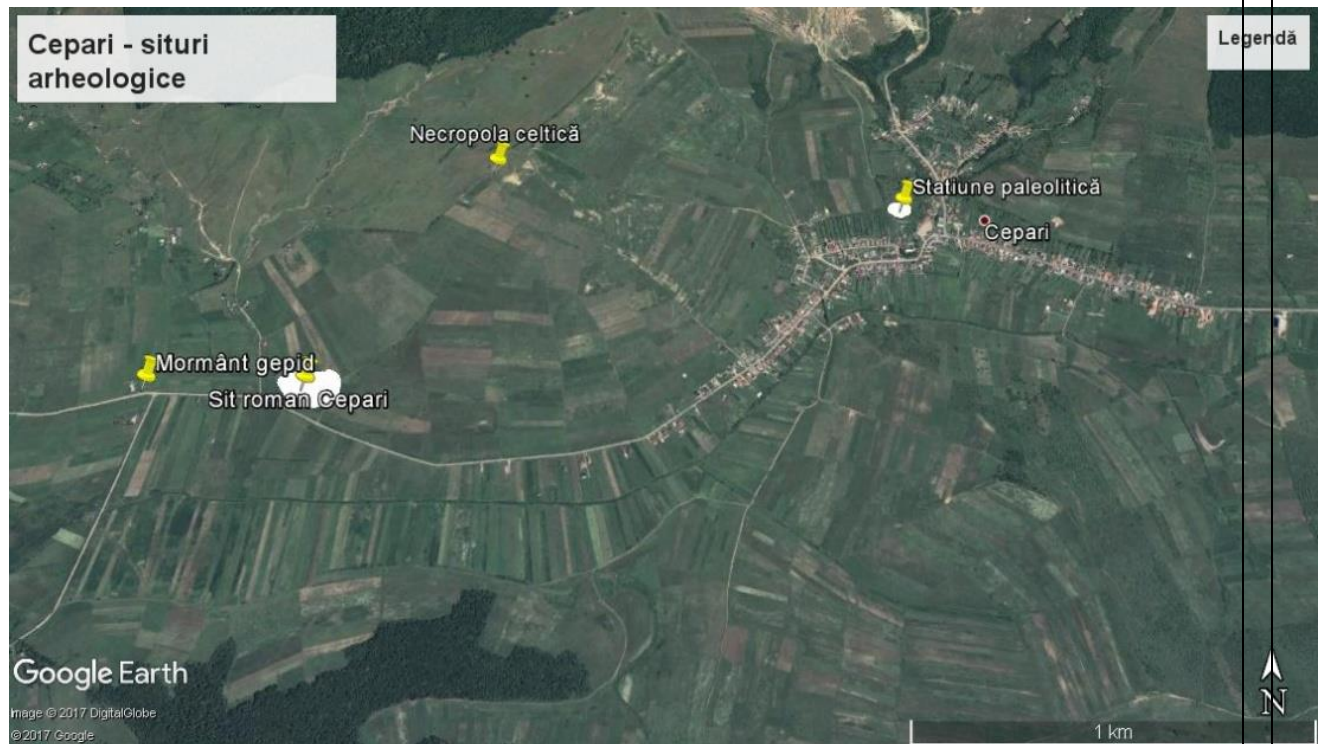
Istoricul cercetării: În anul 1886 în colecția gimnaziului evanghelic din Bistrița au fost donate mai multe fragmente ceramice din epoca bronzului

Bibliografie: Programm Bistritz, 6, 1885, p.36; Marțian I., AE, XXIII, 1903, p.287; Roska M., Rep, p.57; G. Marinescu, Cercetări de epocă romană în nord-estul Transilvaniei în File de Istorie, VI, 1989, p. 10.

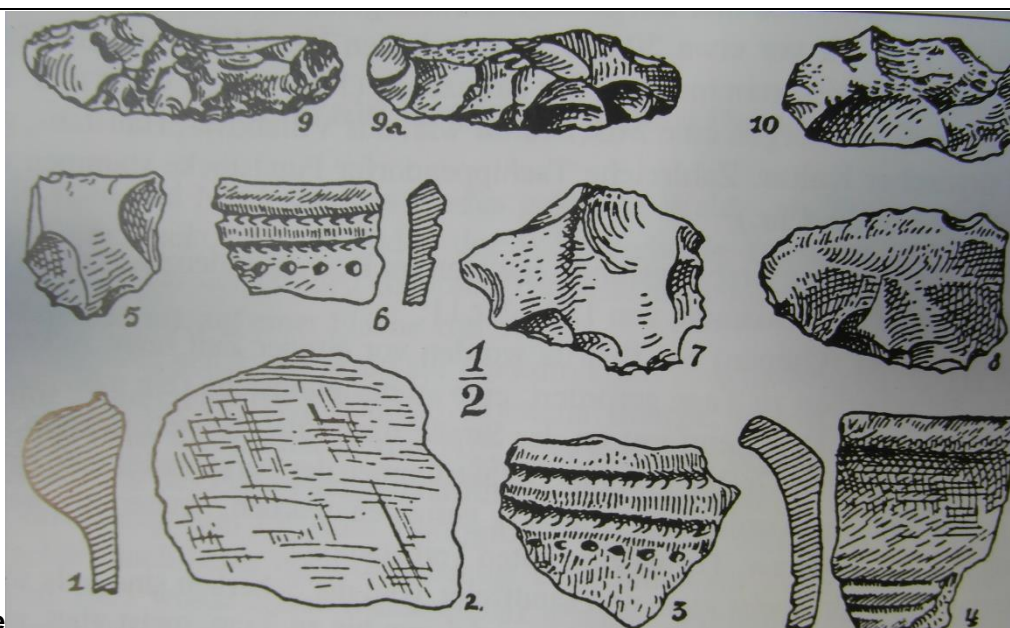
Dosare și rapoarte – arhive



Hărți



Planuri



Desene

Fotografii

Imagini satelitare

Fotografii aeriene

**Zonă de protecție sit:**

454658.026	637271.025
454480.092	637161.527
454440.741	637094.802
454399.680	636981.882
454385.992	636872.384
454415.078	636733.801
454524.575	636603.772
454907.818	636581.103
455084.041	636634.141
455191.828	636789.833
455208.937	636957.502
455066.932	637073.843
454977.965	637176.497
454858.202	637226.113
454658.026	637271.025
454658.026	637271.025

454658.026 637271.025

Întocmit (Nume și Instituție): Corneliu Gaiu, Muzeul Bistrița

Data: 04.09. 2018

**FIȘĂ DE SIT ARHEOLOGIC**

cod sit RAN: 33239.01

Cod LMI: BN-I-s-B-01420

**ID SIT**

Nume sit: Tărpiu –Pe vale

Categorie sit: așezare

Tip sit: așezare

**Localizare**

Localitate: Tărpiu

Nume localitate în alte limbi: Trepén

Unitatea adm. sup.: Comuna Dumitra

Județ: Bistrița-Năsăud

Adresa:

Punct (Toponim): Valea lungă

Den. punct în alte limbi: Goldenbach

**Coordonate geografice**

Nr. crt	Longitudine minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070	Latitudine minute zecimale – WGS 84 Stereografic 1070	Altitudine

Parcela cadastrală:

Reper geografic: Situl este situat la est de localitate în zona saivanelor de oi

Reper hidrografic: Pe malul stâng al pâ râului

Forma de relief: terasă joasă

Tipul de exploatare a terenului	
Agricultură	
Pășune	x
Pădure	

Locuire	
Exploatare minieră	
Alte tipuri de exploatare	x

Suprafață sit: 1,5 ha

**Stare de conservare:** Așezarea a fost deranjată prin lucrările de nivelare ale terenului și amplasarea construcțiilor economice.

Foarte bună	
Bună	
Medie	
Precară	x
Graf afectată	

**Factori de risc:**

Naturali						Antropici					
Cutremur	1	2	3	4	5	Demolare	1	2	3	4	5
Inundații	1	2	3	4	5	Afectare parțială	1	2	3	4	5
Ploi acide	1	2	3	4	5	Vandalism	1	2	3	4	5
Foc natural	1	2	3	4	5	Furturi	1	2	3	4	5
Incendii	1	2	3	4	5	Incendii provocate	1	2	3	4	5
Animale	1	2	3	4	5						
Insecte	1	2	3	4	5						
Tornade	1	2	3	4	5						
Exces de apă în sol	1	2	3	4	5						
Exces de salinitate în sol	1	2	3	4	5						
Exces de aciditate în sol	1	2	3	4	5						

**Descriere:** Așezare deschisă cu nivele de locuire din prima epocă a fierului, Latene, romană și migrații. Situl este acoperit parțial de construcțiile economice.

**Observații:**

**Regim proprietate:** proprietate privată

Proprietar:

Data descoperirii: 1976.

Descoperiri (ansambluri, structuri și complexe arheologice):

Nr. crt	Tip descoperire	Localizare în cadrul sitului	Perioada	Datare	Cultura	Faza culturală
1	așezare		Prima epocă a fierului, Latène, epoca romană și sec. V-VI p. Chr.	sec. X a. Chr.; sec. II a. Chr.; sec. II-III; sec. V - VII	Ha.	

Atestare

documentară: \_\_\_\_\_

Descriere: Pe pantele line ale terenului străbătut de un curs de apă se întinde o așezare cu nivele de locuire din prima epocă a fierului, Latene, romană și sec. VI p. Chr.

Stratigrafie:

Materiale și tehnici de construcție: \_\_\_\_\_

Inscripții:

Observații: \_\_\_\_\_

Tipul de cercetare: periegheze

Anul Cercetării: 1976

Echipa:

Persoană+Instituție: Luminița Dumitrache –DMI, G. Marinescu –Muzeul Bistrița

Istoricul cercetării: Lucrările pentru amplasarea unor saivane în anul 1976 au dus la identificarea unor urme de locuire răvășite de excavațiile mecanice. De pe suprafața deranjată au fost recuperate fragmente ceramice, o monedă dacică și fragmente dintr-un vas de bronz.

Bibliografie: C. Gaiu, Revista Bistriței XVII/2003, 114; G. Marinescu, Revista Bistriței, XXIV/2010, 75; T. Soroceanu, *Vasele de metal preistorice de pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 2008, 150-151.

Dosare și rapoarte – arhive

Hărți



**Planuri**

**Desene**

**Fotografii**

**Imagini satelitare**

**Fotografii aeriene**

**Întocmit (Nume și Instituție): Corneliu Gaiu, Muzeul Bistrița**

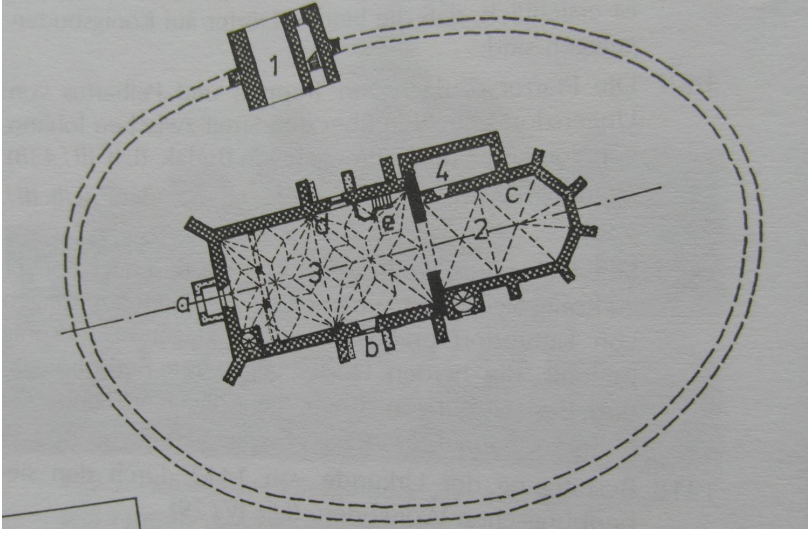
**Data: 04.09. 2018**

## FIȘĂ DE MONUMENT

**BN-II-a-A-01716 – Ansamblul bisericii evanghelice, azi biserica ortodoxă „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” TĂRPIU**

### 5. INFORMAȚII GENERALE

<b>COD MONUMENT</b>	BN-II-a-A-01716
<b>DENUMIRE (DENUMIRI ANTERIOARE)</b>	Biserica ortodoxă „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”
<b>TIP MONUMENT</b>	monument de arhitectură
<b>FUNȚIUNE (FUNȚIUNI ANTERIOARE)</b>	Lăcaș de cult
<b>LOCALITATE</b>	Tărpiu
<b>COMUNĂ</b>	Dumitra
<b>PUNCT/ADRESĂ (ȘI ADRESE ANTERIOARE)</b>	Tărpiu, Strada Principală, nr. 1, jud. Bistrița-Năsăud
<b>FORMĂ DE RELIEF</b>	terasă
<b>PROPRIETAR/PROPRIETAR I ANTERIORI</b>	Parohia ortodoxă Tărpiu/parohia evanghelică Tărpiu
<b>UTILIZATOR</b>	Parohia ortodoxă Tărpiu
<b>EPOCĂ/PERIOADĂ</b>	Medievală,
<b>DATARE</b>	sec. XV,
<b>INTERVENȚII NEAUTORIZATE</b>	nu
<b>STARE DE CONSERVARE</b>	bună
<b>URME DE DISTRUGERE</b>	Zidul din preajma bisericii medievale a fost demolat la sf. sec. XIX
<b>FACTORI DE RISC</b>	
<b>CONSERVARE/RESTAURARE ANTERIOARĂ</b>	1995
<b>DESCRIERE</b>	<p>Acest ansamblu integrează Biserica parohială, zidul de incintă și Casa Parohială amplasat pe o terasă înaltă în zona centrală a localității, pe latura de nord a satului.</p> <p>Biserica în stil gotic este o biserică de tip sală de mari dimensiuni, cu un altar poligonal în decroș și o sacristie pe latura de nord a corului. Fațada vestică are în ax un portal înalt, iar fațada are un fronton impunător. Nava cu două travee cu bolti în stea, are pereții subliniați de contraforturi, și uși de acces cu deschideri specifice perioadei de trecere de la gotic la renastere atât pe latura de sud cât și pe cea de nord. Interiorul este boltit cu bolți în cruce care descarcă pe stâlpi masivi cu colonete</p>

	<p>angajate. Latura vestică a navei are tribună cu parapet cioplit. Corul compus din două travee prezintă de asemenea bolți în cruce. Pe fațada sudică sunt amplasate ferestre înalte cu deschidere în arc frânt. Biserica a fost achiziționată de către comunitatea ortodoxă în anul 1976, care a adaptat spațiul liturgic cultului ortodox. Amvonul și tabernacolul de secol XVI au mare valoare artistică și au fost păstrate</p>
<p><b>BIBLIOGRAFIE MINIMALĂ</b></p>	<p>Fabini, Hermann, <i>Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen</i>, vol. I, Heidelberg – Hermannstadt, 1999</p>
<p><b>OBSERVAȚII</b></p>	

## 6. DETALII

## Istoric

În 1332-1334 este înregistrat plebanus Petrus de Treppen iar în 1343 e amintit *Blasius plebanus de villa Therpen*, iar la începutul secolului următor, în 1407, este pomenit Gerlahus "*de Tripinio et plebanus de Monyoros ecclesiarum rectores*". În 1500 este din nou menționat unul dintre plebani: *Thomas Erchet plebanus in Therpen*, iar în 1530 când exista deja actualul monument este menționată biserica: "*Intelleximus ... quomodo ecclesia vestraTreppen plebano indigeret ... hortamur vas, ut plebaniamipsius ecclesie honorabilii Ioanii Klein ... conferatis*". Biserica are dimensiuni impresionante pentru o biserică de sat: 12,5 x 32,5 m. Ca plan biserica din Tărpiu face parte din categoria bisericilor sală cu o incintă perimetrală care cuprindea în traseul său un turn, la fel ca și biserica evanghelică din Lechința. Construcția, realizată din piatră, e alcătuită dintr-o navă și un cor decroșat, poligonal. Fațadele bisericii sunt articulate logic cu contraforturi în corelație cu elementele de structură și de sprijin ale bolților. Biserica este luminată de cinci ferestre bipartite de factură gotică, două dintre ele se află pe peretele sudic al navei, celelalte trei în altar. Sunt ferestre înalte , îngrijit lucrate, cu menouri zvelte, fiind decorate cu muluri flamboaiente și polilobe. Cea de-a șasea fereastră, pe fațada de vest, luminează tribuna. Este mai scundă, tripartită, decorată în aceeași manieră gotică, cu muluri flamboaiente și polilobe. În axul fațadei de vest se remarcă o fereastră circulară ce luminează podul. Nava constă din două travee cu bolți stelate susținute de pilaștri cu semicoloane și console, pilaștri dispuși pe mijlocul pereților navei, la nord și la sud, pentru susținerea arcului divizor și a bolții. Sistemul de boltire al navei structurează așadar două travee. În partea vestică a navei se află tribuna, susținută de trei arcade frânte sprijinite de trei stâlpi octogonali cu soclul asemănător pilaștrilor laterali. Parapetul acesteia este decorat cu panouri pătrate care

	încadrează muluri circulare oarbe, din piatră
<b>Autor</b>	Richard Kramer
<b>Comanditar</b>	Comunitatea evanghelică din Târbuiu
<b>Ctitor</b>	
<b>Meșter</b>	Richard Kramer
<b>Pictor</b>	
<b>Elemente de peisaj cultural și natural</b>	Localitatea a deținut un fond construit valoros, parțial modificat și reconstruit. Peisajul este dominat de silueta bisericii din care se poate observa întreg situl. Dealurile sunt acoperite cu plantații de vii și licvezi
<b>Plan</b>	Biserica în stil gotic este o biserică de tip sală de mari dimensiuni, cu un altar poligonal în decroș și o sacristie pe latura de nord a corului.
<b>Fațade</b>	Fațada vestică are în ax un portal înalt încadrat de doi stâlpi de zidărie care susțin un fronton triunghiular. Fațadele laterale au portaluri cu deschideri în arc frânt de factură neogotică
<b>Formă acoperiș</b>	Acoperiș în două ape învelitoare tigla solzi
<b>Extinderi</b>	
<b>Anexe</b>	
<b>Structură</b>	Structură de zidărie
<b>Materiale de construcție</b>	Piatră de carieră și cărămidă
<b>Materiale de construcție acoperiș</b>	Șarpantă de lemn, învelitoare din tigla solzi
<b>Tehnici de construcție</b>	zidărie din piatră
<b>Încadrare stilistică</b>	Turn gotic din sec. XV, biserică în stil gotic
<b>Inscripții</b>	
<b>Reglementări urbanistice</b>	